

Dailė | Muzika | Teatras | Kinas | Fotografija

3

Muzikinė drama Lietuvos karaimų metams

7

Avinjono teatro festivalyje

8

„Vilnius amžinai“ meno pažinimo centre „Tartle“

Veronika Šleivytė su drauge. 1935-01-19.
Kupiškio etnografijos muziejus

Veronikos Šleivytės ir Mildos Drazdauskaitės tiesos ir vaidmenys

11

Mūšis dėl Olgos Tokarczuk žodžių apie literatūrą ne idiotams

12

Nauji filmai – „Tvano nebus“

Joshua Guerrero (Luidžis), Asmik Grigorian (Džiordžeta) operoje „Apsiaustas“

© SF MONIKA RITTERSHAUS NUOTR.

Vasaros operos piligrimystė

Išpūdžiai iš maršruto Zalcburgas–Miunchenas–Talinas

JŪRATĖ KATINAITĖ

2022-ųjų vasara įstrigs į atmintį visam laikui. Pirmoji karo Ukrainoje vasara (o kaip norėtusi, kad kita vasara jau būtų pirmoji po karo!). Ir pirmoji vasara, kai po kelių karantininių sezonų prisikėlė beveik įprastas kultūrinis gyvenimas. Regis, įpratome gyventi su naujuoju normalumu – kasdieniu informacijos apie situaciją Ukrainos frontuose patikrinimu ir sąžinės nuraminimu pervedant kuklesnę ar stambesnę sumą į kurį nors paramos ukrainiečiams fondą. Ši įžanga taip pat apsidraudėliška – smagu keliauti po Europos operos festivalius, kai gražius planus griauja ne bombos, o tik suirutė didžiuosiuose oro uostuose, kuriuose kaip niekad gausiai ir garsiai griaudi rusų kalba.

Europos kultūros centrus ir kurortus užtvindė nepatenkinti Rusijos piliečiai – jiems nuotaiką gadina ne tik atšaukti skrydžiai, bet ir sankcijos, neveikiančios banko kortelės ar Ukrainos vėliavos.

Traukinyje Zalcburgas–Miunchenas dar nepajudėjus prie mašinos priėjo dvi moterys ir mergaitė, viena moteris angliškai paklausė, ar dvi vietos priešais laisvos. Taip, laisvos. „Štai čia sėskit“, – labai tyliai tarė moteris rusiškai, bet aš išgirdau. Mane kalbinusioji iškart išlipo, o per beveik dvi valandas trukusią kelionę pavargusi moteris su mergaite (turbūt mama ir dukra) beveik visą laiką snaudė, kalbėjosi labai mažai ir labai tyliai – nieko negirdėjau. Ir tik Miuncheno centrinėje stotyje mergaitei pasiražius prasišleisti jos džinsinis švarkelis ir pamačiau ant marškinėlių užrašą „Ми

з України!“ Jau buvau atsistojusi, pasirengusi išlipti. Akimirką stabtelėjau, norėjau užkalbinti. Vagonas buvo pilnutėlis, prasivėrė durys, natarusi žodžio išliečiau į išlipančiųjų srautą. Jaučiausi bjauriai, kad pasidrovėjau viešumoje rusiškai užkalbinti pavargusias bendrakeleives. Pristigo impulsyvumo. Kad ir spūstyje galėjau tiesiog nusišypsoti, užkalbinti ar bent įbrukti moteriai į delną kokius 50 eurų. Bet nieko nepadariau. Ir pamiršti negaliu, nors jau praėjo kelios savaitės.

Man atrodo, taip dabar jaučiasi dauguma europiečių: vis ko nors nepadarei, paskui truputį savimi bodiesi ir kuo greičiau stengiesi pamiršti, nes juk „ką čia aš galiu vienas (-a) pakeisti?“ Ar ne taip jaučiasi ir Zalcburgo festivalio meno

NUKELTA Į 2 PSL.

Vasaros operos piligrimystė

ATKELTA IŠ 1 PSL.

vadovas Markusas Hinterhäuseris, kritikuojamas dėl Rusijos oligarchų paramos festivaliui, dėl Kremlių palaikančių (nepasmerkiančių) rusų menininkų dalyvavimo festivalyje? Patyliukais, kaip teigia žiniasklaida, ieškoma naujų rėmėjų, atsargiau renkami kitų metų festivalio dalyviai, bandoma kaip nors išlaviruoti ir ne(su)sigadinti festivalinės nuotikos bei įvaizdžio. Europa nori ramybės. Pagaliau – karas kažkur ten, kitokioje Europoje, ir apie jį tik nemaloniai primena pirmieji laikraščių puslapiai ir kylančios kainos.

Zalcburgas šventiškas kaip visuomet. Austrijos aukštuomenė pakiliai nusiteikusi. Į Giacomo Puccini „Triptiko“ premjerą liepos 29 d. susirinko pribloškiamai puošni publika. „Black tie“ aprangos kodas čia suprantamas tiesiogiai, be jokių ekstravagantiškų ar alternatyvių interpretacijų. Vyrų eilutės, smokingai tik juodi, neteko matyti jokių pilkų ar melsvų atspalvių, kokios nors 32 laipsnių karščiui tinkamesnės laisvesnės aprangos. Damų tualetai ištaigingi, prabangūs: suknelės tik ilgos, medžiagos kokybiškiausios, papuošalai išskirtiniai, kvapai hipnotizuojantys. Tai ne tik dykinėtojai, gyvenantys iš savo ar protėvių kapitalo, bet ir aktyviai Austrijos politikoje, kultūroje ir versle dalyvaujantys žmonės, kurių pažiūrų iš šampano gėrimo manierų neatspėsi. Ir snobais jų nepavadinsi. Tokio susidomėjimo ir išmanymo to, kas vyksta, skamba scenoje, nesuvidinsi. Šie žmonės vieno Strausso valsais mėgaujasi lygiai taip pat kaip ir kito Strausso simfoninėmis pomomis. Labdarai jie taip pat skiria ir savo pajamų, ir laiko. Ar tas sluoksnis nenunykstantis? – klausia manęs draugė, kai pasakoju apie ore tvyrančią elegancijos diktatą. Nemanau. Pokyčiai turbūt vyksta, bet pastangos išlaikyti tradicijas dar stipresnės.

Tarp 2179 salėje telpančių „Triptiko“ žiūrovų jaučiausi ne kritikė, o tikrų tikriausia sirgalė, mat visose trijose Puccini vienaveiksmėse operose pagrindinius soprano vaidmenis atliko Asmik Grigorian. Šioje salėje 2018 m. ji pasaulį pavergė Salomėjos vaidmeniu Strausso–Castellucci operoje, darsyk sublizgėjo jau kartu su Aušrine Stundyte 2020 m. Strausso–Warlikowskio „Elektroje“ ir štai trečią kartą užsimojo atlikti titanišką užduotį. Menininkui nėra didesnio varžovo už jo paties ankstesnius pasiekimus. Ir išsilaikyti tame pačiame lygyje neužtenka – publikai reikia „dar ir dar“. Ir Asmik ryžosi rizikingam žingsniui pralaužti savo ribas, kaip ji pati mėgsta įvardyti. Taip, jai pavyko ir šį kartą! Asmik ir vėl paėmė Zalcburgą! Juo toliau, juo buvo įtaigesnė ir magnetizuojanti.

Režisierius Christofas Loy perkonstravo Puccini trilogijos vidinę

draminę logiką: kontrastas nuo tragiškos melodramos („Apsiaustas“) per nuodėmę ir išpirkimą („Sesuo Andželika“) iki gyvenimo geismu spinduliuojančios komedijos („Džianis Skikis“). Pagal Loy interpretaciją „Džianis Skikis“ atsiduria „Triptiko“ pradžioje ir toliau auginama dramatinė įtampa, užsibaigianti vienuolės tragedija ir išpirkimo nuskaidrėjimu. Režisierius neslėpė, kad ne mažiau svarbi priežastis perstumdyti veikalus buvo Asmik vaidmenų intensyvumas. „Džianyje Skikyje“ Lauretos vaidmuo apimtimi labai kuklus, tik turintis perliuką – populiariąją Lauretos ariją, o Sesuo Andželika finale turi išplėtotą solinę sceną. Po didelių scenų (Džiordžetos „Apsiauste“ ir Andželikos) minimalus dainininkės pasirodymas „Skikyje“ būtų nepelnytai sumenkinęs primadonos iššūkį įveikti tris operas per vieną vakarą.

Ch. Loy nėra metaforų guru kaip Romeo Castellucci ar siužeto transponavimo žonglierius kaip Krzysztofas Warlikowskis ar Dmitrijus Černiakovas. Šis režisierius nesujudina operos pamatų, nemeta iššūkių libretui, nestoja į kovą su muzikos stiliumi. Scenovaizdžiai (scenografas Étienne Pluss), sakytum, visai standartiniai – lyg saulės spindulių pro medinės žaliuzės nutvieksta venecijietiška menė „Skikyje“, didžiulė barža, tavernos staltiesiai „Apsiauste“, asketiška „Sesers Andželikos“ aplinka. Režisierius tarsi nesuteikia vaizdui reikšmės, lyg nebūtų taip svarbu, kur esti jo herojai. Jis koncentruojasi į jų charakterį, emocijas, elgsenos motyvą, tarpusavio ryšį. Mizanscenos tikslios, tarytum išdidintos, judėjimo trajektorijos lyg iš choreografinės partitūros. Nėra nieko, kas nublokštų dėmesį nuo vidinės herojų dramos. Tuomet kur kas didesnis krūvis tenka dainininkams, jų aktoriniam meistriškumui, balso emisijai. Ir čia jau Asmik stichija... Publika, žinoma, laukė Lauretos arijos, tačiau Asmik kartu su dirigentu Franzu Welscheriu-Möstu, nuostabiai valdančiu Vienos filharmonijos orkestrą, iš populiarių koncertinių numerių žanro gražino ariją į veikalo logiką: Laureta čia dainuoja

ariją kaip kaprizingą dainelę, aiškintingos dukrelės pretenziją tėvui – jei neišpildysi mano noro, imsiu ir nušoksiu nuo tilto! Arija nuskambėjo stabiliu tempu, be jokių emocinių sulėtinimų, be dainininkės pasimėgavimo viršutinėmis natomis. „Palaukit, čia tik pradžia!“ – tarsi praneša Asmik klausymosi malonumo geidžiančiai publikai. Ir tikrai – toliau rodyto „Apsiausto“ antroje dalyje primadona paėmė publiką už gerklės ir nebepaleido iki pat vakaro pabaigos.

Visos trys operos turi vidinį dualumą. Pirmoje padaloje muzikinė medžiaga susideda iš trumpų veikėjų replikų, neilgų *ariozo*, o antroje veikalo pusėje monologai intensyvėja, ilgėja. Labai stiprios, dėmesį prikaustančios duetinės scenos – Džiordžetos su sutuoktiniu Mikele (rusų baritonu Romanu Burdenko) ir su meilužiu Luidžiu (iš Meksikos kilusiu amerikiečių tenoru Joshua Guerrero). Vienoje Asmik Džiordžeta – pavargusi ir nelaiminga, sekina įgrisusio vyro prieraišumui ir tragiškų bendrų išgyvenimų, kitoje – trokštanti nusiimti praeities išgyvenimus ir pulti į naujos laimės iliuziją.

Vakaro kulminacija tapo „Sesers Andželikos“ scena su teta, išdidžia kunigaikštienė, atnešusia tragišką žinią apie mirusį Andželikos kūdikį. Išskirtinio įtaigumo A. Grigorian ir suomių primadonos Karitos Mattilos (operos veteranė dabartiniu karjeros etapu perėjo iš soprano į mecosoprano ampluą) duetas. Po to einantis Andželikos monologas vainikavo „Triptiko“ premjerą. Asmik vėl tapo Zalcburgo festivalio sensacija, tą liudijo entuziastingų tarptautinių dienraščių ir portalų recenzijos.

Kitą rytą Vienos filharmonijos orkestras kerėjo jau su kitu dirigentu – išskirtinio talento ir dėl antisemitinių išsišokimų ribotos karjeros vokiečių maestro Christianu Thielemannu, atmintinai dirigavusiu Johanneso Brahmsio Rapsodiją altui, vyrų chorui ir orkestrui, op. 53, pagal Johanno Wolfgango Goethe's poemą „Žiemos kelionė Harco kalnuose“, bei monumentalią Antono Brucknerio Devintąją simfoniją d-moll. Prisipažinsiu, pirmą kartą gyvenime teko keltis į koncertą su

„Džianis Skikis“. Misha Kiria (Džianis Skikis), Asmik Grigorian (Laureta)

© SF MONIKA RITTERSHAUS NUOTR.

žadintuvu. Koncerto pradžia 11 val. ryto. Tačiau ankstyvas laikas (Zalcburgo festivalio renginių intensyvumas stulbinantis!) visiškai nepakenkė nepriekaištingam latvių primadonos Elinos Garančos, atlikusios alto partiją Brahmsio kūrinyje, mecosopranei ir išskirtinai elegantiškam įvaizdžiui.

Kita vasaros piligrimystės stotelė – Miuncheno operos festivalis, besitęsiantis visą liepą. Man teko išvysti du spektaklius – Puccini „Bohemą“ liepos 30-ąją ir Richardo Strausso „Moterį be šešėlio“ liepos 31-ąją. Du skirtingi šiuolaikinio teatro poliai. Pirmąjį spektaklį režisavo Otto Schenkas, ir tai yra gryniausias tradicinio pastatymo, kokį dažnai paniekinamai vadiname „naftaliniu“, pavyzdys – kinematografiškas, tobulai realistiškai atkuriantis Paryžiaus menininkų mansardą, Lotynų kvartalą, stoties prieigas, žiemės žvarbą. Nuo senųjų pieštinių dekoracijų epochos šis pastatymas skiriasi modernių technologijų, šviesų grafikos ir 3D efektais, kurie sukuria dar įtikinamesnį tikrovės išpūdį. Tačiau spektaklis prailgo, nors dirigentas Francesco Lanzillotta yra nepriekaištingas pučinitas, nors puikiai skambėjo Mimi – Ailyn Pérez, lietuviams puikiausiai pažįstamo Charleso Castronovo kuriamo Rodolfo, Miužetės – Aidos Garifullinos – ir kitų solistų balsai, nepriekaištingai liejosi Bavarijos valstybinės operos choro ir orkestro garsai. Nuspėti galima visas mizanscenas, įsigyvenusius štampos... Vis dėlto gausi, dėmesinga įvairaus amžiaus publika, prapliupusi triukšmingomis, ilgomis ovacijomis, teigia ką kita. Toks teatras ne tik turi teisę gyvuoti. Didelė (o gal didžiausia?) tarptautinės operos publikos dalis trokšta būtent tokių pastatymų. Vadinasi, teatrinė industrija privalo paisyti jų interesus. Prieš kokį dešimtmetį būčiau sakiusi, kad nereikia paisyti publikos lūkesčių, kad tai komercinės kūrybos paskirtis, o operos teatre reikia judėti pirmyn paskui menininkus vizionierius, nes tik šitaip nesupelkės ir taip gana konservatyvus operų teatrų repertuaras. Neišsižadu šios minties, bet...

Visai kitokia emocijų, minčių ir potyrių skalė kilo stebint Krzysztofo Warlikowskio režisuotą „Moterį be šešėlio“. Savo gimtajame teatre Straussas (kompozitorius čia užaugo, jo tėvas grojo šiame teatre valtorna, o paskui jau sūnus stjo prie dirigento pulsto) skamba tarsi tikrasis, teisėtas šių rūmų balsas. Dirigento Sebastiano Weigles batuta meistriškai valdė štrausiškus garsų sūkurius, o scenoje vyko daugiaplanis, užuominų, dramaturginių šaradų prisodrintas veiksmas. Straussas mėgo teatrą teatre, žaidimą operos klišėmis, o alegorinę „Moterį be šešėlio“, kurią pats vadino „šeimynine drama“, kartu su bičiuliu libreto autoriumi Hugo von Hofmannsthalu prisodrino užšifruotų simbolių ne menkliau nei Mozartas ir Emanuelis Schikanederis „Užburtąjį fleitą“. Kas jau kas, o Warlikowskis tikrai nepraleis progos simbolių labirinte publiką pavedžioti dar kitu, paraleliniu keliu. Taip, tai intelektualusis, daugia-briaunis, mąstyti verčiantis šiuolaikinis operos teatras, į kurį vieną sykį nuėjęs neapsiraminsi, norėsis grįžti ir toliau mintyti.

Ir dar viena vasaros operos stotelė – Talinas. Estai didžiuojasi ne tik žymiuoju Arvo Pärtu, bet ir Vakaruose mažiau žinomu kompozitoriumi Veljo Tormiu (1930–2017). Pastarasis gal yra pelnęs net didesnę tautiečių meilę, nes buvo tiesiogiai susijęs su Estijoje itin gyvybinga chorinių bendruomenių tradicija, dėmesiu folklorui, nuoširdžiu bendravimu su žmonėmis, mylinčiais dainą. Tormisą galėtume vadinti estų liaudies dainiumi, kurio kūryboje rasi ir nuoširdžių, paprastųjų chorinių kūrinių, liaudies dainų aranžuotų, ir vizionieriškų senųjų šiaurietiško ritualų, šamanizmo meninių rekonstrukcijų, suartinančių su Broniaus Kutavičiaus pagoniškųjų ritualų vizijomis.

1989 m. Tormis pradėjo rašyti operą „Lalli, arba Žmogus vidury jūros“ pagal suomių legendą apie žveją ir vyskupą, atvykusį iš Anglijos krikštyti pagonių (vėgi paralelė su Kutavičiaus „Paskutinėmis

NUKELTA Į 3 PSL.

„Sesuo Andželika“. Asmik Grigorian (Andželika), Karita Mattila (Teta)

© SF MONIKA RITTERSHAUS NUOTR.

Karaimų metų kulminacija Trakuose

Mintys po muzikinės dramos „Sakmė apie dovanotą širdį“ premjeros

LAIMUTĖ LIGEIKAITĖ

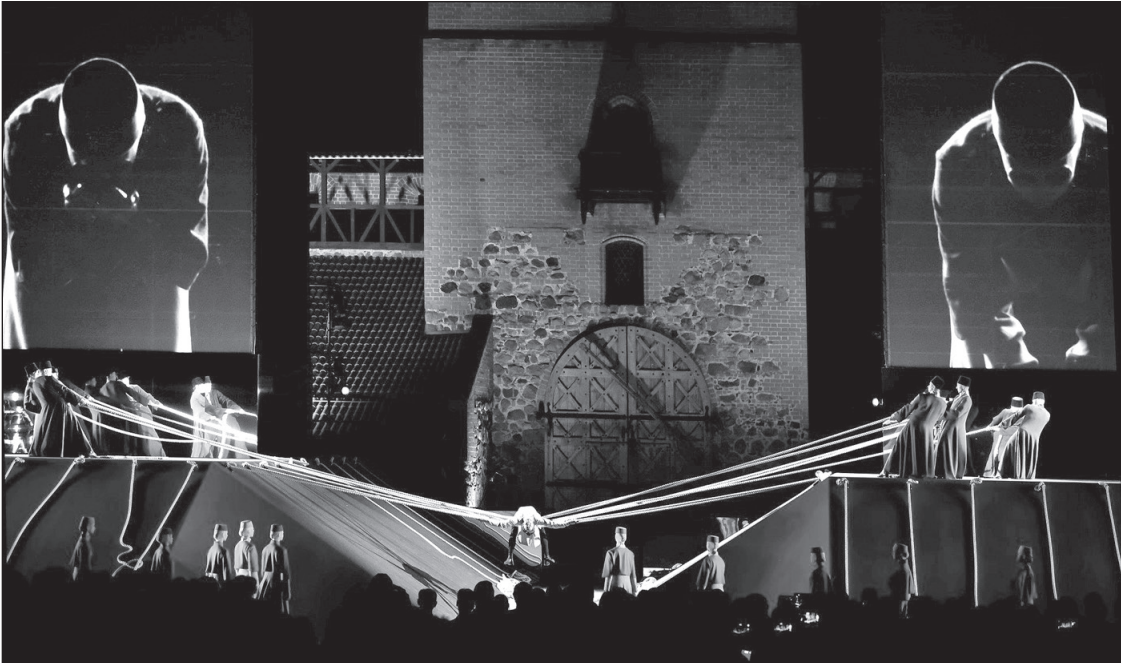
Įpusėjo 2022-ieji – Lietuvos karaimų metai (sukanka 625 metai nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kvietimo karaimams įsikurti Lietuvos Didžiojoje Kuni-gaikštystėje). Tad pastaruoju metu pagausėję su karaimais susiję įvairūs projektai, renginiai, leidiniai ir t.t. suteikė ne vieną progą artimiau pažinti šią mažą garbingą tautą. Rugsėjo 19-osios ir 20-osios vėlyvais vakarais įvykusi kompozitoriaus bei idėjos autoriaus Lino Rimšos ir ansamblio „Lietuva“ (vadovė Edita Katauskienė, meno vadovas Giedrius Svilainis) muzikinės dramos „Sakmė apie dovanotą širdį“ premjera Trakų pilies kieme tapo bene svarbiausiu Karaimų metams skirtu renginiu. Grandiozinis sumanymas pasiteisino su kaupu. Nors spektaklio tema susijusi su Vytauto laikų istorija, jis užgauna itin aktualias stygas – sąžiningumo, garbės, orumo, ištikimybės kategorijas, šiandien jau gerokai devaluojamas, karo ir meilės antitezę, o epizodas apie Krymą nusispalvina ir dar kitokiom asociacijom. Tai vienas labiausiai jaudinančių ir įspūdingiausių mano matytų renginių, nors, žinoma, visiško idealo nebūna ir negali būti, tad yra ir keli abejonę keliantys dalykai, bet apie juos vėliau.

Panašiuose projektuose būdavo labai lengva susirikiuoti prioritetus, įspūdžių seką, nes vienas ar kitas elementas paprastai būna svarbesnis nei kiti, tik jį papildantys. Šį kartą apniko jausmas, kad neįmanoma rasti to svarbiausio centro, nes absoliučiai viskas – Lino Rimšos muzika (spektaklis rengtas kartu su chorvedžiu bei kompozitoriumi Gintautu Venislovu), Alvydo Šlepiko eiliuotas libretas, Daliaus Abario režisūra, Agnijos Šeiko ir Aušros Krasauskaitės choreografija, Sigitos Šimkūnaitės scenografija, Luko Miceikos, Vaclovo Nevčesausko, Martyno Norvaišo, Pauliaus Gasiūno, Lauros Aliukonytės vaizdo grafika ir vizualizacijos, Andriaus Stasiulio šviesos, Sاندros Straukaitės kostiumai – sudarė tokią darną, tokį vieni, kad pirmiausia peršasi tokios sąvokos

kaip kokybė ir talentas. Ir milžiniškas darbas, kurį atliko didžiausios pagarbos verti kūrėjai, organizatoriai ir viena pagrindinių ne tik šio, bet ir kitų renginių ašių – Lietuvos karaimų kultūros bendruomenės pirmininkė Karina Firkavičiūtė, be kita ko, pasistengusi, kad spektaklį pamatytų didžiulis būrys karaimų ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio. Buvo nuostabu stebėti, kaip publikoje vyresnieji iš jų kartu su aktore Severina Špakovska dainuoja ne paprastai gražią karaimų lopšinę „Jukla uvlum“ („Miegok, sūnau“, Simono Kobeckio ž.), jautriai įpintą į finalinę tyliąją kulminaciją.

Spektaklio muzika, anot paties L. Rimšos, „laviruoja tarp gana tradicinio miuziklo ir *world music*“. Kompozitorių laikau pačiu žymiausiu pastarosios krypties kūrėju Lietuvoje, jau parengusiu ne vieną tokį didelės sėkmės sulaukusį projektą. L. Rimšos muzika (ar tai *world*, ar popdainos, prisiminkime kad ir genialųjį „Strazdą“) pasižymi skonin-gumu, stilingumu, itin gerai apgalvota forma ir dramaturgija. Greta visų šių savybių spektaklio muzika dar ir meistriškai išlaviruoja tarp tematikoje užkoduotos neišven-giamos eklektikos – stilizuotų senosios muzikos epizodų, lietuvių ir karaimų folkloro kolorito, mielo miuziklinio meilės dueto, įtraukiančių tiurkiškų ritmų, vos ne roko koncerto ekstazę keliančių būgnų šėlsmo ir kito panašaus margumo.

Renginyje darniai koreliavo elektronika ir gyvas skambesys, pagirtina ir garso kokybė (garso režisieriai Tomas Ždanavičius, Vytautas Bedalis), o atsivėręs vaizdas vis labiau įtraukė į tvirtai suręstą visumos paveikslą. Labai pasiteisino puikus scenografinis sumanymas – dvi vertikalios konstrukcijos iš abiejų pilies vartų šonų, aukštos, sulig vartų bokštu, kuriose per tris aukštus buvo įkurdinti muzikantai, choras ir solistai. Kartais jie visi puikiai matėsi, kaip ir dirigentas Egidijus Kaveckas, ir suteikdavo labai reikalingo gyvo muzikavimo pojūčio. O kartais muzikantai pranykdavo ir ten pasirodydavo labai skoningai sumodeliuota vaizdo grafika, grįsta

Spektaklio akimirka

M. VITĖNO NUOTR.

sulėtintų judesių plastika, prasmin-gais spektaklio veikėjus įkūnijusių Vytauto Rumšo vyresniojo (Vytautas), Rafailo Karpio (Natanas), Andriaus Bialobžeskio (Henrikas), Ilja Guno (Ainius) ir kt. stambiu planu rodomais žvilgsniais, iškalbingomis detalėmis, meniškais ežero, tilto vaizdais. Su atlikėjų veidais surezonavo pabaigoje rodomi tikri įvairaus amžiaus karaimų portretai – tarsi nuoširdus pasidžiaugimas šviesia dabarties bendruomene, o kartu galbūt ir tylus perspėjimas dėl tautos išlikimo.

Priekyje iškilusios dvi kalvos, apraizgytos virvėmis, tapo dar viena veiksmo erdve, kurioje virė modernaus šokio maniera perteikiami įvykiai nuo karaimų atvykimo į Lietuvą, dviejų tautų bendrystės užsimezgimo iki mūsų su priešais batalijų. Šiuolaikinių autorių projektus nuolat igyvendinantis „Lietuvos“ ansamblis, kaip matyti, įgavęs nemenkos patirties, tad gana sudėtingi choreografiniai sumanymai, dar apsunkinti nuolatinio kopimu į kalvas ar žongliravimu su virvėmis, ansamblio šokėjų atlikti raiškiai ir tarsi be didelių pastangų.

Negalima nesižavėti spektaklyje savitai, liaudiška maniera dainavusiu Rafailu Karpiu (Natanas) – jo skausminga arija netekus draugo tiesiog rėžė per širdį, – taip pat raiškėmis, nors ir nedidelėmis Rasos

Serros (karaimė Bijana), Aistės Benkauskaitės (Austėja), Valentino Krulikovskio (Zarachas), Severinos Špakovskos (Lietuvos karaimė), Donato Kaikario (Plėšikas) partijomis, stilingais „Lietuvos“ ansamblio choristų (lietuviai ir karaimai) intarpais. Nuostabu buvo išgirsti karaimiškai atliekamas dainas pagal Simono Firkovičiaus, Saliamono Trakiečio eiles.

Pastovų ir ryškiausių muzikinių sluoksnį, greta pučiamųjų ir styginių (bei elektronikos), sudarė mūsų instrumentų arsenalas, kurio muzikantai iš peties dirbo visą vakarą. Tad po spektaklio gausios publikos sukeltą audringų aplo-dismentų jūrą ir šūksnius „bravo“ pirmiausia kreipčiau perkusininkų link. Tiesa, nors spektaklio muzika rėmėsi būgnų ir elektronikos išgaunamais ritmais, kurie puikiai dinamiškai kito ir laviravo tarp dramaturginių vingrybių, netgi dažėsi skirtingais tembrais, vis dėlto kai kuriuose epizoduose galėjo būgnų ir nebūti, kartais norėjosi aiškiau girdėti ir kitus instrumentus, ypač styginius (retokai suskambėdavo buzukis), galėjo būti įtrauktas ir vienas kitas tiurkų etninių grupių instrumentas.

Prie abejonę keliančių dalykų priskirčiau itin patosišką (ir turiniu, ir skaitymo maniera) tekstą. Nors lyg šlovingos istorijos aidu sklindanti

intonacija bendrai sakmės stilistikai neprieštaravo, susidarė įspūdis, kad tekstinis skambesys šiek tiek primena šaltoką, oficialinį patriotizmą, kuris disonuoja su spektaklyje perteikiama mintimi – unikaliu karaimų tautos nuoširdumu ir tikrąja ištikimybe. Būtent pastaroji mintis nuvedė ir prie kito pasvarstymo. Ar nuolatinis karaimų tautos rodymas per ištikimų „jaunesniųjų brolių“ prizmę nėra pernelyg šabloniškas? Tokio naratyvo, manyčiau, šiandien tikrai per mažas. Susidomėjimą karaimų kultūra pažadinę metai suteikia nemažai galimybių pažinti šią unikalią tautą, tad pagrindiniame metų renginyje pasigėdau daugiau ir kur kas reikšmingesnių karaimų kultūros, jų tautinio identiteto ženklų.

Simbolių ir metaforų kupina sakmė papasakojo dalelę mūsų bendros istorijos ir priminė šiandien labai reikalingas moralines kategorijas. Kaip sakė L. Rimša, kūrinio idėja jam kilo perskaičius Simono Firkovičiaus knygą „Buvo tokia diena“ ir joje rastą legendą, kaip mūsų tėvas pamoko sūnų nenužudyti priešo, nenukirsti jo galvos, o kirsti ausį, nes taip yra garbinga. Šį pamokymą išgirdome ir pačiame spektaklyje. Žiaurių karo Ukrainoje aktualijų fone tai skamba kaip fantastika... Ir kaip mūsų visų vertybinio atsparumo patikrinimas.

ATKELTA IŠ 2 PSL.

pagonių apeigomis!). Libretą Tormis parašė pats, kartu su žmona Lea ir žymiu to laiko suomių režisieriumi Sakari Puurunenu. Tačiau anuomet kompozitorių įsuko Dai-nuojančios revoliucijos įvykiai, tad opera taip ir nebuvo sukurta, nors vėliau iš jos eskizų Tormis sukūrė du kūrinius – „Sinikkos dainą“ sopranui ir chorui bei kompoziciją „Vyskupas ir pagonis“ britų ansamblui „The King’s Singers“. Tačiau žymusis estų dirigentas, „Grammy“ laureatas Tõnu Kaljuste nusprendė atgaivinti Tormio sumanymą ir kaip vasaros festivalio „Birgitta“

(festivalio renginiai vyksta Šv. Brigitos vienuolyno griuvėsiuose vaizdingoje Talino pakrantėje) meno vadovas užsakė jaunosios kartos kompozitoriui Rasmusui Puurui pabaigti prieš daugiau nei tris dešimtmečius pradėtą Tormio kūrinį.

Ir štai premjera rugsėjo 6-osios vakarą. Improvizuotoje scenoje vienuolyno bažnyčios griuvėsiuose – asketiška scenografija, kurią kūrybiškai papildė skoningos vaizdo projekcijos. Režisierius Veiko Tubinas minimais priemonėmis inscenizavo legendinį pasakojimą, vyksmą inkrustuodamas mitologiniais ir folkloriniais motyvais, choreografinėmis

priemonėmis. Spektaklio ašimi tapo Lalli vaidmens atlikėjas, Suomijos nacionalinės operos solistas Koito Soaseppas, kurio galingas *basso profundo*, regis, pripildė ne tik griuvėsius, bet ir Talino pajūrio tolius. Beje, opera buvo atliekama suomių kalba, rodoma su estiškais titrais, mat jaunoji estų karta jau nebemoka suomiškai, kitaip nei vyresnieji, kurie sovietmečiu žiūrėjo Suomijos TV kanalus.

Puurunenas pagarbiai elgėsi su išlikusia paties Tormio sukurta operos medžiaga, eksponuodamas ją pačioje pradžioje, o vėliau jau savo efektinga perkusija išpuoštoje partitūroje kartkartėmis sugrąžindamas

pirmapradžius operos motyvus. Veikalui atlikti Kaljuste subūrė specialų chorą ir instrumentinį ansamblį iš geriausių šalies muzikantų. Spektaklis tapo gražiu dėmesio nacionalinei kultūrai ženklu. Žinau, kad lietuviai truputį alergiški estų pranašumams, tačiau ir šįsyk yra ko iš jų pasimokyti. Kad ir dėmesio netolimai praeičiai. Juk kartais juokaujame, kad naujas kompozitoriaus kūrinys sulaukia iškart dviejų atlikimų – pirmo ir paskutinio. Tuomet partitūra atgula į archyvus ir patenka į dėmesio užribį. O ką jau kalbėti apie nebaigtus klasikų kūrinius.

Beje, Tormio gimtąjį vienkiemį netoli Kūsalu miestelio šalies

šiaurėje prižiūri vietinės bendruomenės choras. Dažną sekmadienį choristai susirenka į išpuoselėtą ir jų poreikiams pritaikytą sodybą, šienauja, valo, piknikauja, o popiet susiburia į kluoną repetuoti. Ir aš patekau į jų repeticiją, dainavau iš lapelio estiškai Tormio dainas chorui, vaišinausi ir stebėjausi: viskas prižiūrėta, sutvarkyta, kur reikia – pameistrauta, investuota. Viskas savomis jėgomis. Be pykčių, be investicinių projektų, be biurokratinių užkardų ir be reikalavimų valstybei. Juk valstybė – tai piliečiai. Kokie piliečiai, tokia ir valstybė.

Kaip skamba kaimynystė (I)

XXVI tarptautiniame Thomo Manno festivalyje Nidoje apsilankius

LAIMUTĖ LIGEIKAITĖ

Tarp gausybės vasaros kultūros renginių neabejotiną kokybės svorį išlaiko Thomo Manno festivalis Nidoje, kasmet liepos mėnesį kviečiantis į akademinės muzikos koncertus, intelektualų diskusijas, rytinius skaitymus, naktines filmų peržiūras, dailės parodas. Kaip žinome, Thomo Manno kultūros centro rengiamas festivalis neturi nieko bendra su poilsinio atostogų renginio formatu. 26-erių metų tradiciją skaičiuojantis savaitės trukmės intelektualų ir menininkų koncentratas yra tapęs vienu reikšmingiausių ir kokybiškiausių kultūros forumų, kurio gerai apmąstyta tematika, programos, svečių įžvalgos skamba drąsiai ir aktualiai. Humanistinių vertybių ir kultūros kaip atsvaros brutaliai jėgai svarbą visuomet pabrėžia festivalio globėjas, Neringos garbės pilietis, prezidentas Valdas Adamkus, kurio sveikinimo žodį pradžios koncerte, prezidentui šį kart negalėjus atvykti, perskaitė Neringos meras Darius Jasaitis, giminingas mintis išsakė Vokietijos ambasadorius Matthias Sonnas, apsilankęs beveik visuose renginiuose, Thomo Manno kultūros centro direktorė Lina Motuzienė.

Šių metų festivalio „Kultūros kraštovaizdžių“ tema – „Kaimynystė“. Kadangi kelerių metų temos tvirtinamos gerokai iš anksto, užklupusios aktualijos joms suteikia dar daugiau atspalvių ir kontekstų. Neseniai pėdsaką palikus pandemijai ir karantinui, šį kartą ryškiausių antspaudą renginiams deda karas Ukrainoje. Taigi, kad ir kokia plati būtų kaimynystės sąvoka, šiandien ji skamba ir bauginamai, ir paradoksaliai. Politiniu, socialiniu, dvasiniu rakursais pamąstyti apie kaimynystę pirmiausia kvietė žodžio programa, kurioje susitikome su kino režisieriumi Sergejumi Loznitsa (dalyvavo ir Vytautas Landsbergis), rašytoju ir filosofu Jaroslavu Melniku, istorikais Vygantu Vareikiu, Eduardu Mühle, Lenkijos ir Vokietijos bendradarbiavimo fondo vadovu Corneliumi Ochmannu, publiciste ir rašytoja Kerstin Holzer bei kitais Lietuvos ir užsienio istorikais, žurnalistais, menininkais. Pokalbius moderavo Aurimas Švedas, Egidijus Aleksandravičius, Irena Vaišvilaitė, Joanna Maria Stolarek, Laurynas Katkus, Ruth Leiserowitz, lietuvių ir vokiečių kalbomis profesionaliai vertėjavo nenuilstančioji Jūratė Žukauskaitė, susitikimuose su S. Loznitsa anglų ir rusų kalbą derino Dmitrijus Gluščevskis. (Beje, su vokiečių kultūra ir kalba siejamame festivalyje pradeda įsigalėti anglų kalba, ypač nustebino Vokietijos ambasadoriaus sveikinimo žodis angliškai. Ar nebus prarandama dalis renginio

Romanas Kudriašovas ir Klaipėdos kamerinis orkestras

G. BERŽINSKO NUOTR.

savitumo?) Kai kuriuos svečius pristatė partnerių – Goethės instituto Lietuvoje, Vokietijos istorijos instituto Varšuvoje filialo Vilniuje – atstovai. Savitą asmeninį santykį su kaimynystės ir bendrystės fenomenu išreiškė ir esė konkurso (globojamo L. Katkaus) finalininkai Augustas Sireikis (laureatas), Gintarė Valionytė, Dorota Sokolovska.

Nors festivalis turėjo pagrindinę liniją, žinoma, jis aprėpė ir daugiau temų bei aktualijų. Th. Manno kūrybos ištraukas tradiciškai skaitė Antanas Gailius, R. Leiserowitz ir L. Katkus; su gamta siejamą tarpdisciplininį projektą stebėjome Virginijos ir Kazimiero Mizgirių menininkų namuose; kino programa mynė ant skaudžių aktualijų – turėjome galimybę pamatyti šviesaus atminimo Manto Kvedaravičiaus filmą „Mariupolis“ (dalyvaujant keliems kūrybinės grupės nariams), savo dokumentinius filmus pristatė režisieriai S. Loznitsa („Maidanas“) ir Barbara Sieroslawski („Mergaičių pasakojimai“). Liepos 16-ąją, minint Th. Manno bičiulių dieną, siejamą su data, kai prieš 92 metus rašytojas su šeima pirmąkart atvyko atostogų į Nidoje pasistatytą vasarnamį, vokiečių rašytoja K. Holzer, tęsdama Th. Manno šeimos narių portretų liniją, suteikė progą išgirsti savo skaitomos leidybai dar rengiamos knygos apie Moniką Mann ištraukas („Monika Mann ir jos gyvenimas Kapryje“), per nuotolinį pokalbį su R. Leiserowitz praskleidė šios talentingos, nors tūnojusios užmaršties šešėlyje, rašytojos gyvenimo širmą.

Grupė menininkų iš įvairių šalių tradiciškai pateikė savo darbus Vilniaus dailės akademijos Nidos meno kolonijoje, o susitikimas su Lietuvoje gyvenančiu ukrainiečiu fotografu Valentynu Odnoviunu Kuršių nerijos istorijos muziejuje ir čia eksponuojama nedidelė jo ilgai

kuriamos serijos dalis – kulkų svarpytų ir užtinkuotų pastatų fragmentų nuotraukos – prasmingai simbolizavo praeities ir dabarties priešiškos kaimynystės žaidzas. „Užtinkuotos kulkų skylės išlieka kaip 1944 m. rugpjūčio 1 – spalio 2 d. Varšuvos sukilimo įvykių liudininkės. Pėdsakai, žymintys nacistinės Vokietijos okupaciją“, – taip pristatoma paroda, kurią pakomentavo pats menininkas ir kuri labai taikliai atliepė šių dienų rusofašistų sušaudomos laisvės skausmą. Sušaudomos ir tarsi vėl „užtinkuojamos“ mūsų visų stiprybė ir atmintimi.

Muzikos programa Nidos evangelikų liuteronų bažnyčioje visuomet sulaukia itin gausių klausytojų atidaus dėmesio, šiemet netgi paneigė sklandantį mitą, esą vokiečiai nevyksta į mūsų pajūrį dėl nesaugumo. Kaskart pilnutėlėje bažnyčioje galėjai matyti daug jaunimo, nuolatinių festivalio lankytojų, vokiečių, olandų, lenkų, kitų šalių svečių. Šių metų koncertų turinys atspindėjo fizines ir simbolines kaimynystės ribas. Ilgametė programos sumanytoja ir kuratorė muzikologė Vytutė Markeliūnienė į temą įliejo dar ir giminystės tmenį, artimo ir tolumo giminigumo tonacijų, perėjimų iš vienos tonacijos į kitą, iš vieno būvio į kitą paraleles. Šis amžinas kismas kaip niekur kitur atsispindi muzikinėje kūryboje, jos atlikime, muzikų bendrystėje. Kaip ir kasmet, prasmingai siedama su pagrindine festivalio tema, V. Markeliūnienė išgrynino retų, unikalių, mažai žinomų arba iškiliausių kamerinės muzikos pavyzdžių, nustebino naujų ansamblių atsiradimo inspiracijomis. Šiemet visą turiningą muzikinę programos anstatą, sakyčiau, laikė trys banginiai – britų muzika, dėmesys lietuvių (ypač Klaipėdos) kompozitoriams bei atlikėjams ir

kaimyninio Karaliaučiaus paveldo atodangos.

Liepos 9-osios vakarą, po sveikinimo kalbų, kuriose neapsieita be skaudaus karo konteksto, britų kompozitoriaus Edwardo Elgaro Serenada styginių orkestrui prasi-dėjęs atidarymo koncertas vis dėlto nuteikė labai šviesiai ir viltingai. Taip duota pradžia ir britų muzikos gijai. Pasak V. Markeliūnienės, tarpukariu būta saitų su Londonu, bet ne tokių ryškių kaip su Paryžiumi, Praha ar Leipcigu. Užtat dabar Londonas daugeliui lietuvių atlikėjų yra ir studijų, ir tarptautinės karjeros starto vieta, tad ir kur kas artimesnis kultūrinis kaimynas. Su Britanija susiję ir pirmojo koncerto atlikėjai: baritonas Romanas Kudriašovas yra studijavęs ir dainavęs Londone, Velse, Liverpulyje, Glaindborno festivalyje, o Klaipėdos kamerinio orkestro meno vadovas, violončelininkas Mindaugas Bačkus studijavo Mančesteryje.

Koncerte skambėjo trijų kartų britų kūrėjų muzika. Po minėtos Elgaro Serenados styginiams Klaipėdos orkestras ir R. Kudriašovas atliko Ralpho Vaughano Williamso „Kelionių dainas“ (Roberto Louiso Stevensono ž.). „Šios dainos raiškiai perteikia vidinius keliaujančiojo išgyvenimus, virsmus, suvokimus. Labai džiaugiuosi galimybe atskleisti publikai šį kompozitorių bei jo vokalinę kūrybą, kuri išlieka aktuali ir šiandien“, – sakė dainininkas.

Kaip smagu klausytis darnaus muzikavimo, kai pirmasis smuikas Konradas Levickis ir pirmoji violončelė M. Bačkus tik žvilgsniais nepastebimai vadovauja muzikos tėkmei. Solisto R. Kudriašovo ir orkestro be dirigento atliekamas ciklas šiek tiek priminė neseniai Vilniaus festivalyje regėtą neįtikėtiną žymiojo baritono Thomo Hampsono sąveikavimą su LNSO. Žinoma, patirtis nepalyginama,

tačiau šįkart džiugino gražus R. Kudriašovo balso tembras, ciklo muzikinės visumos valdymas, o svarbiausia – aukšta dainavimo kultūra.

Koncerto pabaigoje, vieningai kvėpuodamas, gražiai atskleidamas žaismingą *pizzicato*, melodinių linijų sodrumą ar charakteringą žanriškumą, Klaipėdos orkestras pagriežė iškiliausio XX a. britų kūrėjo Benjamino Britteno anks-tyvąjį opusą – „Paprastąją“ simfoniją styginiams, op. 4. Su šiuo autoriumi siejasi ir svarbus to vakaro akcentas – koncertą komentavusios V. Markeliūnienės primintas Britteno ir mūsų muzikologo erudito Adeodato Tauragio (1936–2004) ryšys. Taip, laiko distancija dažnai sumenkina reiškinių vertės matą, tačiau tai, kad A. Tauragis parengė disertaciją ir pirmasis Sovietų Sąjungoje 1965-aisiais išleido monografiją (rusų kalba) apie šį tuomet kūrybos zenite buvusį XX a. muzikos grandą, rašė straipsnius į socialistinius leidinius, asmeniškai susirašinėjo su kompozitoriumi, dėjo pastangas, kad Lietuvoje atsirastų šio autoriaus natų, byloja A. Tauragį pasiaukojamai drąsiai „už geležinės uždangos“ nešus žinią apie moderniąją Vakarų, o kartu ir britų, muziką. „Buvau labai susidomėjęs ir dėkingas gavęs jūsų žavų laišką. Mane, be abejonės, labai sujaudino tai, jog dėl mano veikalų tiek sten-giatės, ir galite būti tikras, jog aš ir mano leidėjai padarysime viską, ką galime, kad padėtume jūsų tyrinė-jimams“, – muzikologui yra atrašęs Brittenas (citata iš publikacijos „Ars et Praxis“ II, 2014).

Pirmasis koncertas uždavė aukštą toną visai puokštei britų muzikos, kuria leido gėrėtis (o su negirdėta susipažinti) ir kitų koncertų atlikėjai. Tikrų muzikinių vienminčių – violončelininko Mindaugo Bačkaus ir pianisto Daumanto Kirilausko – ansamblis (greta raiškiai nuskambėjusių Claude'o Debussy Sonatos violončelei ir fortepijonui d-moll, op. 38, bei jų repertuaro puošmenos – Broniaus Kutavičiaus „Rhythmus-Arhythmus“) pateikė Britteno mokytojo, Th. Manno amžininko Franko Bridge'o Sonatą violončelei ir fortepijonui d-moll, H. 125. Šis autorius mums beveik nežinomas, o duetas šią sonatą anksčiau yra atlikęs tik kartą. Man tai buvo pirmoji gyva pažintis su nepaprastai gražia romantine jo muzika, banguojančia didingomis kulminacijomis ir atoslūgiais – kaip jūra. Tirštos faktūros, dviejų ilgų dalių opuse atlikėjai, tobulai pavidydami vienas kitą, atvėrė gelmes, plačią dinamikos amplitudę, dramatiškumą. Kaskart ypač maloniai stebina solisto amplua dažniausiai pasirodančio D. Kirilausko unikal-us ansampliškumo pojūtis, jautrus

NUKELTA I 5 PSL.

Pirmieji laimėjimai Terpsichorės pasaulyje

Baleto mokyklos auklėtinių pasiekimai

ŽILVINAS DAUTARTAS

Rugsėjo 1-ąją jubiliejiniais mokslo metus pradės Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baleto skyrius. Nors tuometis Meno reikalų valdybos viršininkas prie LTSR Ministrų tarybos Juozas Banaitis įsakymą dėl choreografijos skyriaus steigimo prie Vilniaus dešimtmetės muzikos mokyklos pasirašė tik 1952 m. kovo 20 d., įpareigojdamas muzikos mokyklos direktorę Liudmilą Keželytę iki rugsėjo 1-osios surengti mokinių priėmimą. Spėju, kad šio įsakymo atsiradimą galėjo inspiruoti ir Valstybinio operos ir baleto teatro baleto trupės vadovo Vytauto Gričio 1951 m. birželio 20 d. laiškas Banaičiui. Laiške baleto vadovas rašė: „Norint išbristi iš šios padėties ir pagerinti spektaklių meninį lygį būtina prie LTSR operos ir baleto teatro įsteigti choreografijos mokyklą. [...] Choreografinės mokyklos įsteigimo klausimas iškeltas Visasąjunginiame meno reikalų komitete Maskvoje, tačiau iki šiol neaišku, kada tai bus sprendžiama“ („Vytautas Grivickas: balemeisterio užrašai“, Vilnius: Tyto alba, 2005).

Kaip ten buvo, dabar ne tiek svarbu, bet rugsėjo 1-ąją choreografijos skyriaus duris pravėrė pirmieji mokiniai. Tiesa, dalis jų netrukus buvo išsiųsti į Leningradą (dabar Sankt Peterburgas) Agripinos Vaganovos choreografijos mokyklą, tad po šešerių metų į baleto trupę įsiliejo pirmieji mūsų choreografijos skyriaus absolventai Elena Chadarauskaitė, Nijolė Šimkūnaitė, Birutė Makačinaite

ir Rimas Marcišauskas (klasiikinio šokio dėstytoja Genovaitė Sabaliauskaitė).

Tokia buvo pradžia – be trimių, ugningų kalbų ir šventinės pompastikos. Tiesiog visi dirbo savo darbą – mokytojai mokė, sugebėdami derinti darbą teatre su pamokomis, mokiniai mokėsi. Ir tik didžiausi fantazuotojai galėjo manyti, kad po kelių dešimtmečių mūsų choreografijos skyriaus mokiniai profesionalumu, menine branda prilygs arba bent jau priartės prie Maskvos, Leningrado, Minsko, Kijevo ar Permės baleto mokyklų auklėtinių.

Ilgas buvo „čiurlioniukų“ kelias į Terpsichorės olimpą. Tik 1974 m. mokytojos Lili Navickytės-Ramanauskienės auklėtinė Loreta Bartusevičiūtė sugebėjo pelnyti asmeninį įvertinimą už Lietuvos ribų – sąjunginiame menų festivalyje „Baltosios naktys“, vykusiame Leningrade, gavo diplomą „už Fryderyko Chopino „Preljudo“ atlikimą“. Po kelerių metų, 1979-aisiais, kita „čiurlioniukė“ Jolanta Valeikaitė sėkmingai pasirodė sąjunginiame baleto konkurse Maskvoje – ji taip pat įvertinta diplomu. Ledai buvo pralaužti, įgijusi daugiau pasitikėjimo, kartais palaikoma tik savo mokytojos Ados Tamulevičiūtės-Nasvytienės, Valeikaitė 1988 m. sugebėjo tapti net dviejų tarptautinių baleto konkursų Varoje (Bulgarija) ir Paryžiuje laureate.

Atrodo, sėkmingi pirmieji „čiurlioniukai“ žingsniai tarptautiniuose klasikinio šokio renginiuose suteikė daugiau pasitikėjimo ne tik mokiniams, bet ir mokytojams, tad nieko nuostabaus,

Rūta Jezerskytė balete „Romeo ir Džuljeta“

M. RAŠKOVSKIO NUOTR.

kad 1994 m., kai Lietuva jau buvo negrįžtamai išsivadavusi iš „broliškos“ Sąjungos globos, choreografijos skyriaus atstovai pravėrė Vakarų pasaulio duris – dalyvavo Tarptautiniame baleto konkurse Lozanoje (Šveicarija). Debiutas buvo sėkmingas: mokytojos Elenos Švedai ir repetitoriaus Jono Katakino įdirbis pasiteisino – Rūta Jezerskytė iškovojo pirmąją savo pergalę tarptautiniuose konkursuose. Po šios pergalės niekas baleto gerbėjų nestebino – nei jos pergalė Tarptautiniame baleto konkurse Džeksone (JAV) 1998 m. ar po metų laimėjimas Nagojoje (Japonija), nei Alexandros Radius prizas (Olandija) geriausiai 2002 metų šokėjai.

parengtu kūriniu, šią vasarą pakviestas jį atlikti ne viename svarbiame festivalyje, tad smagu, kad tarp jo maršrutų pateko ir Thomo Manno festivalis.

Schumanno ciklo atlikimas tiesiog sužavėjo. Nors 16 neilgų dainų gali sudaryti kaleidoskopo įspūdį, buvo justi suvaldyta visuma, užbūrė įtaigus pasakojimas, neperspausta emocija. Nuostabus scenos partneris S. Lepperis ir vėl jautriai kūrė tą kitą – užtekstinę – pusę, prasmingai suskambo ciklo pabaigos fortepiono solo epilogas. Tai unikali sceninė bendrystė, užkoduota ne tik *Lied* žanro, kaip lygiaverčių atlikėjų sąveikos, idėjoje, bet ir nekasdieniškoje muzikų kasdienybėje, kurios nepamainoma savybė yra pagarba kūrybai, partneriui, savo darbui.

B. D.

Pasirodo, kartais ir geras pavyzdys užkrečiamas. Tais pačiais metais jėgas Tarptautiniame konkurse Paryžiuje išbandė dar viena jubilato auklėtinė: mokytojos Jolantos Vymerytės mokinė Neli Beliakitė pateko į finalą ir pelnė diplomą. Po metų Beliakitė pakartojo Jezerskytės žygį į Šveicariją. 1997 m. jaunoji šokėja pelnė diplomą už šiuolaikinės choreografijos atlikimą VIII Tarptautiniame baleto konkurse Maskvoje. Beje, labai įdomi detalė – nors šių dviejų „čiurlioniukų“ pergalingą žygį į Lozaną skiria tik metai, jų diplomai nevienodi: prie Beliakitės pavardės pridėta *Mademoiselle*, o Rūta – tiesiog Jezerskytė. Ką gi, matyt, per metus organizatoriai suprato, kad Lietuva – tai ne Rusija.

1989 m. choreografijos skyrių baigė Eglė Špokaitė. Kaip įprasta, po absolventų ataskaitinio koncerto buvo skirstoma ir spėliojama, kas ką šoks, kas turi duomenis, o kas ne. Tie, kurie nenuspėjo Špokaitės galimybių ir ateities, ilgai negalėjo ar nenorėjo susitaikyti, kad jų pranašystės neišsipildė. Lietuva turėjo unikalią baleriną, tik nesugebėjo jos objektyviai įvertinti. Tarptautiniuose „vandenyse“ Špokaitė debiutavo 1994 m.: tarptautiniame baleto konkurse „Maja“ Sankt Peterburge užėmė III vietą ir pelnė bronzos medalį, tais pačiais metais tapdama ir Tarptautinio baleto konkurso Permėje (Rusija) laureate. 1995 m. Špokaitė – jau Tarptautinio konkurso Helsinkyje nugalėtoja, o po metų Tarptautiniame baleto

konkurse Nagojoje (Japonija) nuskyne auksą.

Šiandien prisiminėme tik tas mūsų baleto žvaigždes, kurios nušviesdamos kelią savo pamainoms. Dabar nieko nestebina ne tik sėkmingas dalyvavimas įvairiuose tarptautiniuose renginiuose, bet ir jų gausa. Tad ir dalyvavimas juose tapo vos ne mados reikalu ar prestižu. Mūsų Baleto skyriaus jubiliejaus proga leisiu sau pacituoti profesionalios baleto kritikės Natalijos Černovos (Maskva) nuomonę apie tris jubilato auklėtines: „Sakralinis skaičius trys, paradoksaliai įkūnytas vilniečių šokėjų „pas de trois“ (trejetas), virto lietuvių šokio mokyklos ženklų pastaruosiuose tarptautiniuose šokio festivaliuose bei baleto artistų konkursuose. [...] Trys jaunos balerinos Eglė Špokaitė, Rūta Jezerskytė ir Neli Beliakitė laimėjo prizus Permėje, Sankt Peterburge, Lozanoje ir Maskvoje. [...] Lietuvių balerinių „entrėe“ įvyko, aišku, Vilniuje – jas sujungė mokykla. [...] Visuose konkursuose artistės išsiskyrė iš kitų aukštu ūgiu, ilgomis šokio linijomis. Ir muzikalumu, kuris atsiranda ne tiktai gamtos dėka, bet yra išugdomas pedagogų.“

Tad ar bereikia geresnio tiek Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baleto skyriaus, švenčiančio jubiliejų, tiek jo pedagogų bei auklėtinių įvertinimo.

ATKELTA IŠ 4 PSL.

santykis su scenos partneriu, taikli stilistika, dinamika. Retai bažnyčioje pasitaikantys publikos šūksniai „bravo!“ išprašė mielą bisą – Bridge'o „Elegiją“ – nostalgiską *La belle époque* atgarsį...

Dar vienas V. Markeliūnienės sumanymas ir jos pastangos pasikviesti talentingų *Lied* atlikėjų muzikos programą praturtina tiesiog unikaliais kamerinės vokalinės muzikos rečitaliais, kai gali tik stebėtis, kokios dabarties scenos žvaigždės dainuoja mažutėje Nidos bažnyčioje! Nuo pernai metų dar neišblėso Benjaminio Applo dainavimo įspūdis, o šiemet vėl skambėjo jaudinanti svečių iš Londono programa. Baritonas Jamesas Atkinsonas ir, jau galima sakyti, ištikimas

festivalio dalyvis pianistas Simonas Lepperis gražiai pratęsė britų muzikos giją, pateikė ir naujų atradimų. Geraldo Raphaelo Finzi dainos iš op. 81 ir op. 15 – tai psichologiškai gilūs kūriniai, persmelkti aštrokų sąskambių, kontrastų, o greta – melodingas, prieškario laikų nostalgiją primenantis Ivoro Gurney „deimančiukas“ „Sleep“... Iš gimtųjų šaknų kilusio repertuaro atlikimas tuo ir unikalus, kad turime galimybę klausytis, kaip autentiškai, tarsi be jokių pastangų dainininkas ir pianistas tai perteikia, išgyvena, pasakoja. Vis dėlto vakaro kulminacija tapo germaniškojo *Lied* šedevras – Roberto Schumanno ciklas „Poeto meilė“ („Dichterliebe“), op. 48. Kaip sakė atlikėjus pristačiusi muzikologė dr. Rima Povilionienė, J. Atkinsonas dabar tiesiog gyvena šiuo neseniai

Baleto dienoraščiai

Birželis – nuo 1922 iki 2022

HELMUTAS ŠABASEVIČIUS

Birželio 2 d.

Ši diena Lietuvos profesionaliajam šokiui ypatinga – lygiai prieš šimtą metų Kaune, laikinojoje Lietuvos sostinėje, įvyko pirmasis Olgos Dubeneckienės baleto studijos moksleivių koncertas. Pirmoje dalyje mokinės parodė baleto pamoką prie atramų, po to – salės viduryje. Antroje dalyje žiūrovai pamatė atskirų šokių programą, kurioje kartu su kitomis studijos auklėtinėmis dalyvavo Jadvyga Jovaišaitė, vėliau tapusi viena mėgstamiausių Valstybės teatro baleto artisčių. Po koncerto studijos vadovė sulaukė Kipro Petrausko laiško, kuris saugomas Lietuvos literatūros ir meno archyve: „Gerbiamoji Ponia! Esu laimingas sveikinti Jūsų asmenyje jaunučio Lietuvos baleto žygius. Linkiu didžiausio pasisiekimo ateities darbe ir tikiuos, kad bendrame Lietuvos meno vystyme mūsų baletas ir toliau sėkmingai varys savo darbą mūsų mylimos Tėvynės labui.“ Linkėjimas išsipildė – po šimto metų birželis buvo turtingas įvykių, liudijančių baleto ir šokio įsitvirtinimą Lietuvos kultūroje.

Birželio 4 d.

„Coliukė“

Neli Beliakaitės Baltijos baleto akademija mokslo metus baigė spektakliu „Coliukė“ pagal žinomą Hanso Christiano Anderseno pasaką. Choreografė, režisierė, kostiumų dailininkė Laura Radzevičiūtė kartu su pagalbininkais sukūrė skoningą ir spalvingą spektaklį, kuriame kartu su įvairių amžiaus grupių akademijos auklėtinėmis pasirodė ir Lietuvos baleto artistai – Urtė Bareišytė (Motina), Ignas Armalis (Karkvabalis), Karolis Šemetas (Kurmis), suteikę spektakliui solidumo ir juo sudominę ne tik mažųjų šokėjų tėvelius bei senelius, bet ir žiūrovus, sekančius įvairių profesionalumo pakopų Lietuvos baleto raidą. Spektaklį vainikavo sudėtingas, raiškos choreografinės formos *pas de deux*, kurį atliko Coliukė nuotaka – Julija Turkina ir Gėlių elfas – Voicechas Žuromskas.

„Gėlių pasaka“ ir „Bajaderė“

Tą pačią dieną įdomu buvo pamatyti ir Nerijaus Juškos baleto mokyklos spektaklius, kurie buvo rodomi Šokio teatre. „Gėlių pasaką“ atliko mažiausi moksleiviai. Choreografės Giedrės Zaščižinskaitės išradinagai sudėliotose scenose vieni po kitų skleidėsi gana lengvai atpažįstami žiedai (kostiumų dailininkė Erika Eismontaitė-Gudonienė), pasakodami nesudėtingą istoriją apie

mažosios elfės kelionę po pasakų mišką.

Vakare parodyti žinomų klasikinių baletų „Bajaderė“ ir „Don Kichotas“ divertismentai leido vyresnėms mokyklos auklėtinėms atskleisti savo gebėjimus. „Bajaderę“ šokėjoms pritaikė Rasa Taučiūtė-Idienė – parodyti Šešėlių paveikslų fragmentai, kuriuose dalyvavo ir pats mokyklos vadovas Nerijus Juška, pademonstravęs išsaugotas baleto primarijaus šokio formas ir gražiai asistavęs solistei Ievai Eivaitei. „Don Kichotą“ adaptavo Rūta Kudžmaitė-Daraškevičienė, o solistų partijas kartu su Juška užtikrintai šoko Ūla Drobnytė. Mažosios artistės šoko stropiai, o kelios mažiausios, nusprendusios vienam iš epizodų pasibaigus dar kurį laiką pasilikti scenoje, buvo taktiškai vyresniųjų merginų palydėtos į užkulsius.

Birželio 8 d.

Prieš pietus vyko Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baleto skyriaus šių metų absolventų paskutinis egzaminas – kompetencijų vertinimo praktinės dalies koncertas, kuriame visi būsimieji baleto artistai turėjo progą parodyti po vieną ar du epizodus (mokytojai Deimantė Karpušėnė, Danielius Kiršys, Aušra Gineitytė). Į programą įtrauktos ne tik techninio meistriškumo reikalaujančios klasikinių baletų variacijos (taip pat Odaliskų *pas de trois* iš baleto „Korsaras“ bei *Grand pas* iš baleto „Don Kichotas“, kur kartu su absolvente Nora Straukaite šoko LNOBT solistas Genadijus Žukovskis), bet ir originalūs pačių moksleivių Barboros Groblytės, Emilijos Stasiūnaitės kūriniai, taip pat šiuolaikinio šokio choreografų Linos Puodžiukaitės-Lanauskienės ir Luko Karvelio sukurti epizodai. Koncerto pabaigoje visi dvyliktojai atliko savitai sukomponuotą, dinamišką choreografės Aušros Krasauskaitės kompoziciją „Dingusio laiko beieškant“, leidžiančią suvokti šią Baleto skyriaus laidą kaip savitą šokėjų kartą.

Vakare vėl buvo proga atsigręžti į Lietuvos baleto istoriją – Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje pristatyta knyga „Olga: Schwede. Švedė. Ra. Deo. Dubeneckienė. Kalpokienė“. Tai išsamus dailėtyrininkės Ramutės Rachlevičiūtės sudarytas leidinys apie šią įvairiais aspektais ypatingą Lietuvos kultūrai asmenybę – šokėją, baleto pedagogę, dailininkę, scenografę, kostiumų dailininkę ir baleto kritikę. Rengiant knygą Rachlevičiūtei pavyko patikslinti Olgos Dubeneckienės gimimo datą – pasirodo, menininkė buvo save pajaušinusi šešeriais metais, iš tikrųjų ji gimusi 1885 m. gegužės 29 dieną.

Birželio 10 d.

„Kūrybinis impulsas“

Prieš dešimt metų tuometinio Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro Baleto trupės meno vadovo Krzysztofo Pastoro inicijuotas choreografinių kūrinių projektas „Kūrybinis impulsas“ šiais metais ne tik supažindino su naujaisiais darbais, bet ir leido prisiminti praėjusius „Impulsus“, dar kartą pamatyti tokius pačius ir kitokius Žilvino Beniuševičiaus (2012), Editos Stundytės (2014), Živilės Baikštytės (2014), Kipro Chlebinsko (2015), Vaidos Šniurevičiūtės (2018), Aušros Krasauskaitės (2019), Julijos Stankevičiūtės (2021) kūrinius, taip pat ir Martyno Rimeikio kūrinių „Belaukiant Godo“, kuriuo jis prieš dešimt metų pradėjo savarankišką choreografo kūrybinį kelią, su kaupu pateisinusį „Impulso“ tikslus.

Antroje vakaro dalyje – naujausi jubiliejinio „Kūrybinio impulso“ darbai: Imanolo Sastre „Sielos“, Stundytės „Sirenų žūtis“, Stankevičiūtės „Exit“, Miryam Roca Cruz „Dois Galos“, Charlotte Lejeune „Pirmasis dėsniš“, Edvino Jakonio „Fundamentalusis adagio“. Šių metų impulse akivaizdi buvo ir karo Ukrainoje tema, kurią kompozicijoje „Moters kova“ perteikė choreografės ir atlikėjos Greta Gyltė ir Olga Konošenko. Impulse dalyvavo ir Charkivo operos ir baleto teatro baleto solistas Dmytro Vasylievas, parodęs kompoziciją „Užmarštis“.

Birželio 17 d.

Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baleto skyriaus koncertas buvo skirtas šio skyriaus septyniasdešimtmečiui (1952-aisiais choreografijos skyrius prie Vilniaus dešimtmetės muzikos mokyklos buvo įkurtas choreografų ir pedagogų Vytauto Grivicko, Michailo Moisejevo ir Klavdijos Salnikovos iniciatyva). Koncertas prasidėjo vokaliniu ir choreografiniu epizodu pagal kompozitoriaus Karlo Jenkinso kūrinį „Ginkluotas žmogus: mišios už taiką“, kurį atliko berniukų ir jaunuolių choras „Ažuoliukas“ (vadovas Vytautas Miškinis) bei Baleto skyriaus 1–12 klasių berniukai ir jaunuoliai, choreografiją sukūrė Giedrė Zaščižinskaitė.

Koncerte taip pat prisimintas ir pirmasis, prieš šimtą metų Kaune surengtas Olgos Dubeneckienės baleto studijos auklėtinų koncertas – jam savo kompoziciją „Valsas“ paskyrė choreografė ir pedagogė Loretta Bartusevičiūtė-Noreikienė. Koncerte vyravo Marijaus Petipa sukurtos variacijos, tarp kurių išsiskyrė iki šiol nematyta Upės variacija iš baleto „Faraono dukte“, kurią stilingai atliko Baleto skyriaus šių metų absolventė Nerija Eimutytė. Dauguma moksleivių šoko

M. ALEKSO NUOTR.

Scena iš baleto „Rossini“

akademiškai ir rūpestingai, su polėkiu, nuotaika, mėgaudamiesi pačiu šokiu, kuriame atlikimas virsta kūryba. Dėmesį atkreipė 11 klasės mokinys Robertas Vaištaras (mokytojas Danielius Kiršys), 9 klasės mokinė Akvilė Šulcaitė (mokytojos Neli Beredina ir Kristina Kanišauskaitė-Navickienė), ji savo artistiško diapazoną pademonstravo dviem skirtingos nuotaikos ir plastikos kūriniais – Svanildos variacija iš baleto „Kopelija“ ir Anželikos Cholinės „Gulbė“, išsaugojusia įtaigą ir daugiau nei dvidešimčiai metų praėjus. Tvirtai ir raiškiai variaciją iš *Grand pas classique*, sukurta Viktoro Gzovskio, pašoko Vilniuje besimokanti vienuoliktokė iš Ukrainos Daria Manoilo (mokytoja Gražina Dautartienė). Išradinagai skirtingų fizinių faktūrų 8 klasės moksleiviams „Piemenėlių *pas de quatre*“ pagal Piotro Čaikovskio muziką pastatė jų mokytojas Petras Skirmantas. Koncertą papuošė LNOBT solisto Edvino Jakonio atlikta variacija iš baleto „Paquita“. Iš šiuolaikinės choreografijos kūrinių įsiminė Juriiaus Smorigino „Salamandra“ (šoko Adrianas Klimaševskis, mokytojas – Danielius Kiršys) ir „Mergaitė ir vėjas“ (šoko Alicija Klimaševska, mokytoja – Audronė Domeikienė), Sigitos Juraškaitės „Už aukštų kalnelių“ (šoko Jogailė Staikūnaitė, mokytoja – Rūta Kudžmaitė-Daraškevičienė), Dorėjos Atkočiūnas „Kur geležinkelis suka į rytus“ (šoko šiuolaikinio šokio programos mokinė Vasara Burokaitė, mokytoja – Lina Puodžiukaitė-Lanauskienė), kompozicija „Viltis“ pagal grupės ABBA muziką, kurią 8 klasės merginoms sukūrė jų mokytoja Kudžmaitė-Daraškevičienė.

Profesionaliai, nebemokiniškai baleto „Don Kichotas“ *Grand pas* šoko absolventai Nora Straukaitė ir Jonas Bernardas Kertenis, prie jų prisijungė LNOBT solistas Genadijus Žukovskis ir įterptinę variaciją atlikusi moksleivė iš Ukrainos Evelina Čapska.

Liepos 2 d.

„Žizel“

Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro rengiamas festivalis „LNOBT Open“ šiais metais į programą nusprendė įtraukti romantiškąjį Adolphe'o Adamo baletą „Žizel“. Buvo įdomu, kaip šį visų techninių teatro tarnybų ypatingo susiklausymo reikalaujantį spektaklį pavyks pritaikyti Valdovų rūmų

kiemui, išvengti pašalinių veiksmų, trukdančių įsijausti į amžiną meilės, išdavystės ir atleidimo dramą. Pavyko visai neblogai: specialiai lauko spektakliui buvo nutapyta galinė pirmojo veiksmo uždanga, pritaikytas ir apšvietimas, nors ir toliau galvojant apie rimtesnių spektaklių pristatymus šioje erdvėje būtina investuoti į teatriniam matomumui nenusileidžiančią žiūrovams skirtą zoną su aukštėjančiomis eilėmis, galinčiomis užtikrinti visavertį visų spektaklio komponentų (o ypač – viso baleto šokėjų kūno) matomumą. Šio vakaro spektakliui parėmė permainingi liepos pradžios orai – įpusėjus pirmajam veiksmui įsilijo, netrukus lietus tapo liūtimi. Solistų Gohar Mkrtchyan ir Jeronimo Krivicko herojams nebuvo lemta susitikti vaiduokliškame antrajame veiksmo ir patirti nuskaidrinančio atleidimo jausmo, o žiūrovams – sužinoti, kaip baigėsi tragiškai nutrūkusi Žizel ir Alberto meilės istorija.

Liepos 4 d.

Kur kas labiau pasisėkė antrajam „LNOBT Open“ baleto vakarui, kai buvo parodyti trys nacionalinio Brno teatro iš Čekijos baleto spektakliai. Čekų choreografės Markėtos Habalovos „Žydraji rapsodija“ pagal George'o Gershwinio muziką pasirodė kiek iliustratyvi, tačiau tokie spektakliai turi ištikimą savo auditoriją ir paprastai sutinkami gana palankiai. Nacionalinio Brno teatro baleto meno vadovo Mário Radačovský, kuris prieš spektaklį pasveikino žiūrovus, kūrinys „Rossini“ Vilniuje rodytas pirmą kartą. Kaip ir pirmame vakaro spektaklyje, čia buvo ir komiškų elementų, tačiau jie neužgožė iš esmės abstrakčios šokio kalbos, nesiekė kurti nuoseklaus naratyvo, surado sąsają su melodinga ir šviesia Gioachino Rossini muzika. Festivalio organizatoriams ir Brno teatro baleto artistams reikia ypač padėkoti už galimybę susipažinti su visame pasaulyje garsaus ispanų choreografo Nacho Duato kūryba. „Gnava“ – spektaklis, kuriame taip pat nėra pasakojimo, jo choreografinė raiška tiesiogiai susijusi su ritminga Afrikos muzika, kuri lemia ir grupinių kompozicijų plastinį temperamentą, ir iš jų išnyrančių duetų plastiką, nenutruačiančią ryšių nei su klasikiniu baletu, nei su moderniuoju šokiu.

Tarp *sacrum* ir *profanum*

76-asis Avinjono teatro festivalis

IGNAS ZALIECKAS

76-asis Avinjono teatro festivalis, vykęs liepos 7–26 d., pasitiko nuvildamas, bet išlydėjo su tam tikru lengvumu. Savaitę Provanso mirazhuose klajojo mano mintys, ieškančios, kaip apibrėžti šį neapbrėpiamo dydžio vyksmą, kuriame tiek daug butaforijos, pigių triukų ir sandėlių primenančio teatro. Įvykius galima tik nupasakoti, o išprausti šį vyksmą į sąvokas – neįmanoma užduotis. Nuo karščio slėpdamasis pastatų šešėliuose stebėjau tai, ką šiemet siūlė „In“ ir „Off“ programos, į jas įsipynė ir lietuviški-vilnietiški kontekstai. Lietuvos menininkai ir kultūros atstovai bandė sutelkti festivalio dalyvius bei lankytojus diskusijoms ar tylos minutėms žuvusiems Ukrainos gynėjams ir civiliams pagerbti. Visą savaitę lydėjo klausimas: ką šiandien gali teatras? Kokia jo paskirtis? Bent dalį atsakymo pavyko rasti stebint spektaklius bei diskutuojant su senais ir naujais pažįstamais. Iš lėto gimė viltis, kad teatras vėl gali būti kultūros protagonistas.

Pirmoji apsilankymo festivalyje diena pasiūlė didelę formų įvairovę – nuo tragikomedijos iki dokumentikos. Vakarą pradžioje Lietuvos teatrui svarbioje Popiežiaus Benedikto XII salėje (*Théâtre Benoît-XII*), kurioje vyko Oskaro Koršunovo spektaklių „Ten būti čia“ ir „Senė 2“ rodymai bei „Meistro ir Margaritos“ premjera, stebėjau prancūzų režisierės Elise Vigier spektaklį „Nin veidrodyje“ („Anaïs Nin au miroir“). Jis skaudžiai nuvylė. Taip atsitiko ne tik dėl su festivaliu siejamų lūkesčių – tai patvirtino ir kiti darbai. Eklektiška šio spektaklio scenografija paverčia sceną sandėliu, kuriame galima rasti visko: didelių gabaritų lentą su užrašu „Kabaretas“ (išnešamą spektaklio pradžioje ir nepanaudojamą), kelias drabužių kabyklas, stalus, priekinę laivo denio dalį, – tai nieko nesakančių, nieko nepasakojančių objektų samplaika. Sandėlio pojūtį pratęsia ir aktorių vaidyba: nė vienas nesiryžta ir net nesistengia bendrauti su kitu. Lengva pastebėti, kur yra aktorius, o kur personažas. Vaidyba priminė ankstyvos studijos eskizą. Sunku suprasti, kodėl šis spektaklis buvo įtrauktas į pagrindinę festivalio programą. Dramaturginė jo struktūra, suklijuota iš padrikų atplaišų ir apytuštų koliažą, nesukuria erdvės kalbėti apie jo prasmę, išsakomas mintis. Visa bandoma gelbėti vaizdo įrašais, galinčiais atstoti spektaklį ir verčiant jį filmu. O kur erdvė teatrui? Pagarba jam?

Miestui atsikvepiant nuo karščio, malonioje žibintų šviesoje pasiekiau „LaScierie“ kiemą. Dviejose salėse, primenančiose angarus, vyko Ukrainai skirti renginiai, spektakliai ir diskusijos. Šiemet Ukrainos

Scena iš spektaklio „Aukojimas“

CH. RAYNAUD DE LAGE (AVINJONO TEATRO FESTIVALIO) NUOTR.

menininkams buvo suteikta „balta korta“ (pranc. *la carte blanche*). Po pirmo ukrainiečių klounados trupės pasirodymo, kuriame pynėsi visi tipiniai, klišiniai klounų juokeliai, buvo galima diskutuoti apie kokybinę ribą bei jos brėžimą net ir Ukrainos artistams. Vis dėlto tokia diskusija šiandien neįmanoma: menas nėra aukščiau karo, nors po režisieriaus Kirillo Serebrennikovo pasisakymo per festivalio atidarymo spaudos konferenciją galėjo taip pasirodyti.

Vakaro ašimi tapo pagal Mariaus Ivaškevičiaus pjesę sukurtas dokumentinis spektaklis „Dievų aušra“. Tai aštrus dūris į paširdžius apatiškam Vakarų pasauliui, šokas žmogui, jau pripratusiam priekaro vaizdų. Jame pasakojama režisieriaus Manto Kvedaravičiaus žmonos Hannos, ieškančios vyro palaikų, istorija ir kaip ja manipuliavo štabo viršininkas, iškėlęs save į dievo poziciją. Kartu plėtojama Janos istorija, priešinga Manto ir Hannos situacijai: moteris bėga iš Mariupolio, žuvus jos vyrui. Spektaklyje Hannos asmenybės padalinta penkioms aktorėms, kurios įkūnija skirtingas jos dalis – romantišką, pikną, niūrią... Ar tai spektaklis apie stiprias, nepalaužtas moteris herojes? Remiantis diskusija su Ivaškevičiumi – taip. Tačiau atsižvelgiant į Vladimiro Gurfinkelio režisūrą kyla klausimas, kodėl paskutinėse spektaklio scenose moterys aprenčiamos baltais naktiniais. Tai keistas, abejonę keliantis sprendimas požiūrio į moterį atžvilgiu. Tai galima sieti nebent su noru pavaizduoti aplinką, kurioje šios moterys augo ir formavosi, pavaizduotą per patyčias ir panieką joms pirmoje, slavorežisūrinėje spektaklio scenoje. Vis dėlto kūrinys savo tikslą pasiekia: priverčia krūptelėti taip, kaip iš aktorių rankų paleistoms juodoms lentoms atsitrengus į scenos grindis.

„Dievų aušra“ – visų pirma spektaklis užsienio žiūrovui: jam – informacija, o mums – priminimas, energijos pliūpsnis, žiežirba dar didesniai pykčiui kilti bei smūgis, jei pamiršome, kad karas tebevyksta. Šis vakaras priminė tarkovskišką ištermę, kad mintis ateina po pojūčio, – tai reta šiandienos teatre.

Festivalio „Off“ programoje parodytas Yvaino Juillardo spektaklis „Cerebrum“ bus atvežtas į šių metų „Sirenas“. Kūrinys ironiškai susipriešino su ankstesnio vakaro patirtimi. Juillardas klausia: ar įmanomas mūsų nemirtingumas? Spektaklyje paskaitoje jis, laisvai naudodamas dažus ir scenos erdvę – piešdamas ant lentos, grindų, liedamas ant jų vandenį, lyg vaikas slidinėdamas ant kelių baloje, – pasakoja apie mūsų realybę, jos suvokimą ir bando apibrėžti didžiausią žmogiškąjį turtą: smegenis, nulemiančias mūsų sielą ir fizinį būvį. Iš to kyla dar vienas klausimas: ar esame save kontroliuojantys individai, ar mus valdo mūsų pačių smegenys, refleksai?

Juillardo vaidybos lengvumas, natūralumas, statikos nebuvimas leidžia geriau suprasti jo keliamą klausimą ir idėjas. Pasirodymą papildė eksperimentai – tai natūralus interaktyvumas, suteikiantis vilties, kad šiandienos teatras nevirs kinu ir technomuzikos šokių aikštele. Šis spektaklis yra diskusija tarp žiūrovo ir aktoriaus, kuris išgarsėjo vaidindamas prancūzų dramaturgo Joėlio Pommerat spektaklyje „Ça ira (1) Fin de Louis“. Jai megztis padeda ir aplinka, kurioje savo mokslinį solo atlieka Juillardas: įvyksta universiteto amfiteatro ir teatro susitikimas, scena paverčiama faustišku kambariu, kuriame kiekvienas įrankis leidžia išplėsti pasakojimo galimybes. Kūrėjas pats pateisina savo išsikeltą tikslą kurti naują teatrinio teksto formą. Kaip dažnai šiandien jis pateisinamas? Ne veltui žurnale „Télérama“ šis kūrinys pateko į dvylikos geriausių Avinjono festivalio spektaklių sąrašą.

Priešpaskutinę dieną Avinjono operos teatre (*Opéra Grand Avignon*) pamačiau laukiamiausią spektaklį – Alessandro Serra „Audrą“ pagal Williamą Shakespeare’ą. Beje, Klaipėdos tarptautiniame teatro festivalyje „TheATRIUM“ jis parodytas dar vasaros pradžioje. Iš pradžių svarbu nusistatyti žiūros ir analizės tašką: jei rinkčiausi socialinę-politinę kryptį, šį darbą tektų stipriai peikti dėl interpretacijos senamadiškumo, socialinių sprendimų, tačiau renkuosi to nedaryti ir žvelgti į

jį kaip į teatrą, artimesnį filosofijai, estetiniam pojūčiui, „menas menui“ principui. Vis dėlto tamsa, tuščia erdvė, kurios galia neabejotinai traukia žvilgsnį (juk taip dažnai to trūksta), juoda skraistė, sklindanti scenoje, nekrošiškos citatos sukūrė pasaulį, kuris buvo toliau ištarto žodžio. Tai viename iš pokalbių su žiūrovais minėjo ir pats režisierius. Žiūrint šią „Audros“ interpretaciją kilo klausimas, kas yra žodis, o kas yra tekstas. Ar įmanoma Shakespeare’ą statyti be žodžio? Bandymuose atsakyti rasime (ne)įmanomybės bruožų. Vis dėlto kelios Serra mizanscenos leido patikėti, kad tai įmanoma, ypač puotos scenoje, kurioje susiduria *sacrum* ir *profanum* – būtybės juodais kostiumais, užsimaukšlinusios tarsi iš medžio žievės pagamintas kaukes, virstančios balerinomis, kekšėmis permatomais drabužiais ir aristokratais be apdarų. Taip pat tai gamtos ir dirbtinumo susidūrimas. Kūrinys nėra tiksliai nutaikytas į šiandienos aktualijas. Nors Serra teigė, kad spektaklio idėja kilo stebint italų politikų elgesį su kultūros sektoriumi per karantiną, vis dėlto jis leidžia tyrinėti žmogaus sielos ribas: kaip toli galima žengti nuo šventumo pereinant prie gyvuliškumo. Tai amžinai aktualus klausimas ir noriu tikėti, kad niekada nepasiduosiu norui stovėti šio teatro pusėje, nors jis ir miršta, beveik niekam to nepastebint. Serra „Audra“ – lėtas, aštrus, estetiškas sielos skrodimas, per kurį neįkyla klausimų dėl aktorių gestų ir mimikos subtilumo: jie susilieja į vieną kontrastingą paveikslą.

Tos pačios dienos vakarą atsivėrė šokio pasaulis – Dada Masilo spektakliu „Aukojimas“. Choreografe prieš dešimtmetį dirbo su Williamu Kentridge’u, kurio paroda „Tai, ko nepamename“ surengta Lietuvoje „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ proga. Masilo spektaklis – tai Botsvanos ir šiuolaikinio šokio mišinys, pratęsiantis Serra „Audros“ grožio patirtį. Sinchroniškai, gamtiškai, natūralūs choreografas ir jos trupės judesiai leido keliauti kartu su protagoniste, jos šaknų po Afrikos dykumas beišskant ir ten su tiktais paukščius ir žvėris suvokiant

kaip sielas, o ne mėsą. Kostiumai pratęsė šokėjų judesius, užpildė tuščią erdvę, kuri, manau, yra raktas į paveikų ir vėl įdomų teatrą. Pietų Afrikos muzikos garsai, besijungiantys su Igorio Stravinskio „Šventuoju pavasariu“, leido patirti erdvės, šokio ir muzikos sintezę. Nors kai kurios scenos atrodė šiek tiek per ilgos, vis dėlto jos leido išlaikyti minties ritmą.

Rituališkumas, svarbus ir Serra „Audroje“, „Aukojime“ atsiskleidžia ne tik per Afrikos kultūrą, bet ir kaip įrankis ieškoti šaknų ir prigimties. Masilo kuria ir asmeninę prigimties paieškos istoriją, kurioje gamta yra kaip žmogaus pagrindas, o natūralumas – kaip tikslas. Ritualas čia įprasmina tuščią erdvę ir išryškina idėją, kad pats teatrinis vyksmas turi juo tapti. Tai viena pagrindinių idėjų, su kuria palikau Avinjoną ir dėl kurios kitamet grįšiu.

Paskutinis matytas spektaklis vyko žymiajame Popiežių rūmų garbės kieme. Choreografo Jano Martenso darbe „Futur Proche“ keliamą paprasto objekto, šiuo atveju suolo, kaip veiksmo pradžios taško idėja. Ši analizė pynėsi su klavesino muzika, bylodama, kad kartais per greitai nuvertiname praeitį ir kasdienybės objektus. Spektaklyje siekiama paprastumo, kuriam pritariu, tačiau Popiežių rūmų garbės kiemo erdvė nugalėjo choreografiją ir pasirodymą – ji nebuvo užpildyta ir pripildyta. Tuštuma tapo vis pasikartojančio chaoso vieta, kurią bandė suvaldyti muzikos ritmas. Paviršutiniškai tai galėtų būti pateisinama kaip žmogaus gyvenimo aplinkybių simbolis, bet ne to ateinama į Popiežių rūmų garbės kiemą – čia laukiama įvykio, maldos ar pareiškimo. Vis dėlto spektaklio pabaigoje įvykęs vandens ritualas, kai šokėjai penkių žmonių grupėmis lipa į milžinišką plastikinį kubilą, nuplauna iki tol vykusį chaosą. Nors ritualas ir neatperka laiko, praleisto žiūrint į hipsteriškai pretenzingus įvaizdžius ir jau matytą choreografiją, jis leidžia įsigilinti į objekto ir šalia jo esančio žmogaus sąveiką – tai dar viena šiemet Avinjone pristatomo teatro kolona.

Pabaigoje verta paminėti, kad tokio dydžio festivaliui, sudarytam iš dviejų programų, nubrėžti vienos aiškos teminės linijos neįmanoma. Vis dėlto matyti spektakliai tyliai, galbūt pasąmoningai nusilenkia prieš pat festivalį mirusiam britų teatro genijui Peteriui Brookui: tuščia erdvė, fizinio, emocinio ir garsinio teksto sąveika bei kūno ir objekto santykis ritualo metu apibūdina 76-ojo Avinjono teatro festivalio trupinius, kurių teko ragauti, ir apibrėžia teatrą, kurio norisi ir kurio taip trūksta. Šį tekstą užbaigiu spaudos konferencijoje su Serra išgirsta Ingmaro Bergmano fraze: „Teatras neturi gėdytis būti teatru.“

„Vilnius amžinai“

Miesto gidų ir atvaizdų dialogas meno pažinimo centre „Tartle“

GIEDRĖ JANKEVIČIŪTĖ

Meno pažinimo centras „Tartle“ pagrįstai didžiuojasi viena gražiausių Vilniaus panoramų su vaizdu į Bernardinų sodą, senamiesčio stogus ir Gedimino kalną. Sunku įsivaizduoti geresnę vietą parodai apie Vilniaus vaizdinį ir jo kaitą laike. Tokia paroda, be to, dar nušviečianti iki šiol nuosekliai netyrinėtą Vilniaus turizmo istoriją, čia kaip tik ir buvo atidaryta gegužės 25 dieną. Ji siejama su artėjančiu Vilniaus 700-mečiu, tad veiks iki kitų metų vidurio. Parodos pavadinimo dalis ir kartu jos moto „Vilnius amžinai“ – žodžiai iš Julijaus Kłoso, Vilniaus mylėtojo ir žinovo, vieno geriausių mūsų miesto gidų autoriaus, frazės: „Pažinti Vilnių reiškia pamilti jį amžinai.“ Ši frazė išreiškia visų parodos rengėjų, o pirmiausia savo gimtojo miesto atvaizdo ir jo kontekstų tyrimams kelis dešimtmečius skyrusios parodos kuratorės Laimos Laučkaitės meilę ir žavėjimąsi nedylančiu Vilniaus grožiu bei atsparumu visoms jį ištikusioms negandoms.

Parodos pasakojimą kuria dailės kūrinių, tiksliau, grafikos atspaudų, piešinių, tapybos darbų ir vadovų po miestą, dialogas, apimantis įtampas ir dramatizmo kupiną Vilniaus modernėjimo šimtmetį tarp XIX a. 5-ojo ir XX a. 6-ojo dešimtmečių. Tai sukilimų, represijų, karų, okupacijų, griovimų ir perstatymų laikas, paženklintas ginkluotos ir neginkluotos kovos dėl miesto, bandymų įsitvirtinti jame, naikinant svetimus ir iškeliant savus simbolius, keičiant toponimus, perstumdant viešojo gyvenimo centrus, eliminuojant ištisas gyventojų grupes, į nužudytųjų ir išvartytųjų vietą atsikviečiant ar atsigabenant atvykėlius. Nors parodos pasakojimas apsiri boja lakonišku dviejų artefaktų grupių pristatymu, pajusti kontekstui ir jam įsivaizduoti to visiškai pakanka: daug pasako jau vien kalba (lenkų, rusų, lietuvių, jidiš), kuria parašytas gidas, ir jo išleidimo metai. Apžiūrinėjant parodą kiek netikėta ir labai įdomu atrasti, kad, nepaisant visų sukrėtimų ir pasikeitimų, miesto vaizdins išliko stebėtinai stabilus: bet kurios epochos vaikščiotojų vedliai – tiek gidų autoriai, tiek dailininkai – pirmiausia kreipė žvilgsnius į Gedimino pilį, kreivas senamiesčio gatveles, Aušros vartus, gausias Vilniaus bažnyčias, žavėjosi nuo kalvų atsiveriančiomis miesto panoramomis. Išoriškai Vilnių (turiu omenyje jo istorinį branduolį) bene labiausiai buvo pakeitę posukiliminio laikotarpio pertvarkymai, ilgojo XIX a. pabaigoje pavertę jį tikru Rusijos imperijos

pakraščio miestu, o buitiškiausias Vilnius – Pirmojo pasaulinio karo vokiečių dailininkų piešiniuose ir grafikos lakštuose.

Laučkaitė yra nuodugniai susipažinusi su „Tartle“ Vilniaus vaizdų kolekcija: parodos „Topophilia. Vilnius“, vykusios 2017 m. rudenį Nacionalinėje galerijoje, pagrindu ji išleido du Vilniaus vaizdų iš „Tartle“ rinkinio albumus, kuriuose susistemino ir pristatė atskirus dailininkų sukurtus miestovaizdžius ir jų rinkinius, t.y. grafikos atspaudų ciklus. Taigi šįkart dailės istorikei rūpėjo, kaip iš naujo sudominti žiūrovus ir jau paviešintas vertybes pristatyti taip, kad matyti kūriniai atsivertų anksčiau nepastebėtais, netikėtais aspektais. Sprendimas sujungti Vilniaus tekstus su Vilniaus vaizdais ir tokiu būdu priminti, kad „Tartle“ kolekcijoje esama ne tik dailės kūrinių, bet ir spaudinių rinkinio, įdomus, prasmingas, žadina smalsumą, atveria naujas miesto pažinimo kryptis.

Vilniaus vaizdų ir miesto gidų istorijos kiekviena atskirai neblogai ištyrinėtos. Tačiau vaizdų tyrimai žinomi gan plačiai, o tekstų analizės – labiau akademinio lauko savystis, nors ši tema pastaruoju metu traukia vis daugiau autorių. Rašyta apie rusiškus miesto gidus (Pavel Lavrinec), apie lenkiškus, vokiškus ir žydiškus vadovus po miestą (Laimonas Briedis, Giedrė Jankevičiūtė, Cecile E. Kuznitz, Laima Laučkaitė, Lara Lempertienė, Nijolė Lukšionytė ir kt.), o lietuviškas Mikalojaus Vorobjovo architektūrinis vadovas „Vilniaus menas“ (1940) ir jo kontekstai prieš penketą metų net sulaukė atskiros išsamios studijos. Vis dėlto Laučkaitės parengta gidų istorija absoliučiai daugumai parodos lankytojų taps atradimu, juolab kad knygos šiukart ne tik aprašomos, bet ir parodomos, leidžiant pamatyti jų materialųjį kūną – formatą, popieriaus spalvą, storį, kokybę, viršelį ir vidaus dizainą. Taip paroda pasiūlo susimąstyti, kiek daug informacijos apie laiką, visuomenę, politiką, ekonomiką ir, be abejo, kultūrą suteikia vien knygos išvaizda, ką jau ir kalbėti apie teksto siunčiamą žinią.

Vilniaus vaizdinio miesto giduose ir menininkų sukurtuose peizažuose paralelės – turtingas aruodas naujoms įžvalgoms apie mūsų miesto istoriją ir jos refleksiją, apie priežastis ir aplinkybes, kurios lėmė vienokį ar kitokį Vilniaus paveikslą, apie priemones šiam vaizdiniiui sukurti, pagaliau – apie tikrovę, kuri koregavo tekstų ir dailės kūrinių peršamą paveikslą. Paroda nedidelė, bet prisodrinta informacijos. Ją suprasti padeda atidi ir kruopšti eksponatų atranka, taupūs, bet tikslūs ir gana išsamūs kuratorės

komentariai ir, žinoma, eksponatų pateikimas. Sukurti patrauklų, aiškų, įtraukiantį pasakojimą Laučkaitė padėjo architektų duetas Jurgis Dagelis ir Justinas Dūdėnas, su kuriais ji jau dirbo rengdama topofilijos parodą NDG. Dagelis ir Dūdėnas išradingai atskyrė tris informacinius sluoksnius: knygas, sudėtas į pasieniais išrikiuotas vitrinas, grafikos kūrinius, kuriuose suguldė ant stalų po stiklais, ir vaizdinio autorius, kurių pavardes didelėmis raidėmis kaitaliodami šriftus surašė ant sienų, tokiu būdu aiškiai išskyrę dvi dialogo dalyvių grupes – rašytojus ir dailininkus. Laikantis „Tartle“ deklaruojamo tvarumo principo, instaliacijai pritaikytos kitoms parodoms jau naudotos medžiagos – stiklo lakštai ir medienos plokštės.

Parodoje eksponuojami 26 gidai, per 100 dailės kūrinių ir videovaizdas su planais, iliustruojančiais miesto fizinių ribų augimą ir toponimikos kaitą. Toks derinys puikiai reprezentuoja Vilniaus mentalinio ir vizualinio paveikslą genezę per pasirinktą šimtmečio laikotarpį. Kita vertus, jis atspindi „Tartle“ kolekcijos išteklį, plačiai aprėpiančius vilnistiką. Vos keli artefaktai skolinai iš kitų rinkinių. Iš Vilniaus klubo bibliotekos atkeliavo itin retas lenkų cenzūros konfiskuoto Adomo Juškevičiaus ir Juozo Maceikos vadovo „Vilnius ir jo apylinkės“ 1937-ųjų leidimo egzempliorius, o žydiškųjų eksponatų trūkumą „Tartle“ rinkinyje kompensavo Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje saugomas Zalmeno Šyko vadovas „Tūkstantis Vilniaus metų“ (1939) ir iš Žydų mokslo instituto YIVO Niujorke atgabenti Lionelio Reisso Vilniaus vaizdai. Reisso kūriniai Lietuvoje rodomi pirmą kartą, o ir Šyko vadovas bus matytas nebent tiems Vilniaus istorijos gerbėjams, kurie lankydami Varšuvoje įdėmiai apžiūrėjo Lenkijos žydų muziejaus POLIN ekspoziciją ir nepraleido kelionėms į žydiškus Lenkijos miestus dedikuoto skyriaus.

Parodos pradžioje, kaip ir priklauso chronologiškai nuosekliai pasakojimui, pristatomi keliavimo po Lenkiją, Rusiją ir Lietuvą aušrą liudijantys Adomo Honorijaus Kirkoro „pasivaikščiojimai“ po Vilnių ir jo apylinkes, išėję 1856 m. lenkiškai. Tai pirmasis vadovas po Vilnių, pasirodęs, kai gyvenimo būdo pokyčiai ir transporto progresas pavertė keliones dažno aukštesniojo sluoksnio atstovo laisvalaikio forma, kuri po Pirmojo pasaulinio karo virto taip pat ir vidurinio sluoksnio kasdienybės dalimi, taip paskatindama kelionių vadovų leidybą ir jų įvairovę. Antrąjį vadovą („Vadovas: Vilnius ir geležinkelis iš Vilniaus į Peterburgą. Rygą ir iki sienos Kauno ir Varšuvos kryptimi“) tas pats autorius išleido 1862 m., kai Vilnių pasiekęs Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelis įtraukė jį į naująją transporto priemone besinaudojančių keliautojų maršrutus. Apibūdindama Kirkoro gidus Laučkaitė lygina juos su pasauline kelionių knygų klasika – vokiečio Karlo Baedekerio vadovais, kurių populiarumas lėmė šio žanro knygų bendrinį pavadinimą – bedekeris, – ir atkreipia dėmesį, kad Lietuva šiuo požiūriu neatsiliko nuo Europos: Kirkoro ir pirmieji Karlo Baedekerio vadovai buvo beveik vienalaikiai. Ši pastaba smalsesnį parodos žiūrovą galėtų paskatinti pasidomėti, kaip Vilnius buvo pristatomas bedekeriuose arba britiškame jų analoge *Bradshaw*, ką Rusijos imperijos Šiaurės Vakarų krašto mieste siūlė savo skaitytojams apžiūrėti šių knygų autoriai, kur rekomendavo apsistoti, ką ir kur valgyti, kiek laiko skirti įžymybių apžiūrai, kokia tvarka jas lankyti.

Parodos „Vilnius amžinai“ fragmentas

A. STEPANKEVIČIAUS NUOTR.

Chronologinė dėlionė padėjo parodos autorei išryškinti ir specifinio kelionių vadovų žanro evoliuciją (regimus pokyčius perteikia leidinių dizainas ir iliustracijos – iš pradžių piešiniai, o pradedant nuo Władysława Zahorskiego gido – fotografijos; beje, viršeliui nuotrauka pritaikyta tik 1935-aisiais, 5-ajam Zahorskiego gido leidimui), ir skirtingus miesto kolonizavimo etapus. Rusiškas ir sovietinis pasakojimai itin selektyvūs ir agresyvūs, vokiškasis išskirtinai intelektualus, praturtintas asmeninėmis įžvalgomis ir kultūrinėmis digresijomis, o lenkiškojo įvairovei atskleisti šiek tiek pritrūko išsamesnio komentaro apie didžiosios Lenkijos turistams skirtą Jerzy Remerio ir kitakalbiamas keliautojams taikytą grafo Rajnoldo Przewdzieckiego vadovus (pastarojo parodoje apskritai atsisakyta).

Krokuvo ir Paryžiaus dailės istorijos bei paveldosaugos mokyklų suformuotas Remeris kurį laiką gyveno Vilniuje: 1922–1928 m. jis ėjo Vilniaus vaivadijos vyriausiojo paminklų konservatoriaus pareigas, dėstė dailės istoriją ir paveldosaugą

Stepono Batoro universiteto Dailės fakultete. Paskiau išvyko į Varšuvą ir į Vilnių sugrįžo apie 1930 m. – šį kartą tik vaizduotėje. Tais metais Poznanės leidėjo Rudolfo Wegnerio užsakymu Remeris pradėjo rašyti Vilniaus pristatymą dvidešimties tomų „Cuda Polski“ („Lenkijos stebuklų“) serijai. Nuo 1928 m. iki karo spėta išleisti keturiolika šios serijos knygų, Vilniaus tomas – septintasis. Serijos prototipu laikoma Grenoblio leidėjo Benjamino Arthaud XX a. 3-iajame dešimtmetyje pradėta leisti serija „Collection les Beaux Pays“ („Gražių vietovių rinkinys“). Wegnerio knygos primena Arthaud serijos knygas net išvaizda: jos gausiai iliustruotos kokybiškomis heliografijos technika atspausdintomis fotografijomis, svarbi puošmena bei akcentas yra viršelio aplankas su peizažo reprodukcija: tokį lenkiškos knygų serijos dizainą sukūrė Vilniaus vaizdinio genijus Janas Bułhakas ir dailininkas Ernestas Czerperis. Knygos meno požiūriu tai vienas gražiausių vadovų po Vilnių – svarbus faktas, reflektuojant miesto vaizdinio raidą ir jo sklaidą. Serijos leidinių turinį, kuriuo per pažintį su Lenkijos gamtos ir kultūros grožybėmis siekta kelti piliečių pasididžiavimą savo šalimi, didinti jų savivertės jausmą ir nacionalinį orumą, perteikia serijos moto – Aleksandro Fredro eilėraščio „Mūsų tėvynė“ strofa „To Polska – to ojczyzna nasza“ („Tai Lenkija – tai mūsų tėvynė“). Visos serijos knygos – atvirai propagandinės, primygtinai akcentuojančios lenkišką nacionalizmą kurstančius motyvus. Vilniaus tomas buvo išleistas „Vilniaus atgavimo 15-ųjų metinių proga“ ir dedikuotas maršalui Józefui Piłsudskiui. Trys tomai – „Warszawa“, „Gdańsk“ ir „Śląsk“ – išversti į anglų kalbą ir pritaikyti šalies reprezentacijai užsienyje.

Diplomatas, istorikas grafas Rajnoldas Przewdzieckis savąjį Vilniaus gidą skyrė užsieniečiams. Jo

NUKELTA Į 9 PSL.

Nupūsti dulkes nuo senų albumų

Veronikos Šleivyтės paroda „Kartais Vėra atrodo taip“ ir Mildos Drazdauskaitės paroda „Damos ir bobulės“

MARIJA MARTINAITYTĖ

Tiek Nacionalinėje dailės galerijoje, tiek Vilniaus fotografijos galerijoje atsidariusios parodos kviečia patyrinėti gal ne visiems pažįstamus užkampius ir apžiūrėti mažai vartytus albumus. O albumai dviejų fotografų, kūrusių kiek skirtingais laikotarpiais – daugiausia tarpukariu fotografavusi Šleivyтė ir jos žvilgsnis randamas Agnės Narušytės ir Mildos Dainovskytės kuruojamoje parodoje „Kartais Vėra atrodo taip“ Nacionalinėje dailės galerijoje, o Mildos Drazdauskaitės vaizdiniai iš sovietmečio atsiduria Vilniaus fotografijos galerijoje, prisidengę damų ir bobulių vardu. Taigi, maršrutas: NDG ir Fotografijos galerija.

Pastaraisiais metais į šviesą išlindusios Vėros (būtent toks yra Veronikos Šleivyтės vardo trumpinys, naudotas ne tik parodoje, bet ir pačios prieš kelis dešimtmečius mirusios fotografės bei jos artimųjų) vardas jau porą metų vis pasirodydavo meno lauke: parodos kuratorių anksčiau sudarytoje knygoje „Foto Vėros Šleivyтės“, Eglės Švedkauskaitės performanse „Žiūrėdama viena į kitą“, 14-oje Baltijos trienalėje... Ar tiesiog vis dažniau buvo girdimas meno pasaulio pokalbiuose. Tačiau porą metų Šleivytei besikaupęs dėmesys tik dabar transformavosi į išsamesnę parodą. Ir nors dalis menininkės fotografinio palikimo atsiranda mažiausioje Nacionalinės galerijos salėje, net sunku patikėti, kiek čia daug jo sutelpa.

Vos užėjusi suprantu, kad nusi-keliu į tarpukarį, kai savo gyvenimą daugiausia ir fiksavo Šleivyтė – tiek dėl Vlado Suncovo kurtos parodos architektūros, atkartojančios tuometinių parodų estetiką, tiek dėl Eglės Ridikaitės kūrinio, per žvilgsnį tapetų link nukeliančio į Šleivyтės butą. Šie du ką tik paminti parodos elementai puikiai sufleruoja pačios Vėros daugialypumą, kuris atskleidžiamas ir čia. Ji savo nuotraukose visokia – ir privačiose bei pažįstamosė namų erdvėse drąsiai žiūrėdama į atsuktą kameros objektyvą ar nuo jo nusi-sukdama

vaidina save pačią, kartais žaismingą, kartais rimtą, ironišką, liūdną, piktą ar net miegančią, ir vieša dailės lauko veikėja, kuri kuruoja parodas, keliauja po pasaulį ar tiesiog kuria.

Paroda Vėrą atskleidžia ne tik per autoportretų gausą, menininkės pasaulio atkūrimą skirtingais gyvenimo momentais, bet ir vis jos fotografijose matomų elementų atgaivinimą erdvėje. Daiktai išsoka iš nuotraukų ir lyg išbarstyti trupiniai veda keliu, kuriuo eidama turiu išskoduoti Vėros ne man atvirlaiškiuose siųstas žinutes. Atkurta rankos skulptūra, matoma nemažoje dalyje nuotraukų, radijas, per kurį Kūčių vakarą mišių klausydavosi susirinkusi visa šeima, lagaminas, kuriame nemažai laiko būtent ir praleido Šleivyтės palikimas. Nežinau, ar kiekvienam lankytojui istorijas papildantys daiktai nušviečia kelią, bet bent atidesniam tikrai leidžia šiek tiek kaip pačiai Vėrai pavaidinti – tik ne prieš fotoaparato objektyvą, o galerijos apsaugos kameras. Ir, ko gero, ne save patį, o kuratorių ar tyrėją, vargiai šifruojantį fotodienoraščius, laiškus, veidus, žvilgsnius.

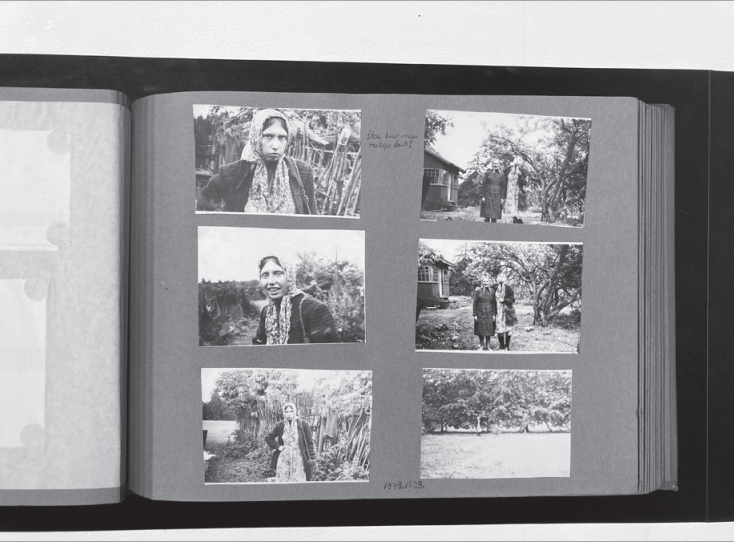
Parodos kuratorės daug dėmesio skyrė ir Veronikos Šleivyтės meilės istorijų (ar, kaip ekspozicijoje įvardijama, įstatų) šifrai. Meilūs apsikabinimai, glautymaisi, susikabinusios rankos bei intensyvūs žvilgsniai ir meilės prisipažinimai, užfiksuoti Vėros nuotraukose, tampa ne tik meno tyrimo lauką dominančia niša, bet ir Lietuvos LGBT+ bei *queer* istorijos dalimi. Vienuolė Felicija, Pupuliukas, Reda, vienoje iš ligoninių dažnai sergančios Vėros sutikta seselė... Tai tik dalis, kurių vardus sužinome. Tačiau ir meilės išraiškos nuotraukose Šleivyтės atveju nėra labai paprastos, tiesmukos ar banalios. Čia taip pat randama daugumai jos nuotraukų būdinga režisūra bei tam tikra liminali erdvė tarp realybės ir fikcijos, kurią pati Vėra ir susikuria: fiksuodama „gyvenimo filmą“ ar tiesiog fotografuodamasi su artimomis moterimis, ji įterpia sapno motyvų, kompoziciškai atkartoja klasikinių

meilės scenų ikonografiją ar net kaip svarbią istoriją raštiškai apibūdina tuos vaizdinius. Neheteronormatyvi meilės išraiška šiuo atveju kaip pasaka įamžinama semifiktyviame dienoraštiniame fotografijomis sukurtame pasaulyje.

O techninės Šleivyтės archyvo detalės beveik nematomos – didžioji dalis nuotraukų palieka albumus su raštuotais viršeliais ar negatyvo rites ir įrėmintos kaip tikri meno kūriniai, kuriais fotografės palikimas ilgai nebuvo laikomas, atsiranda prieš galerijos lankytojo ir mano akis. Archyve dulkėjusius albumus tik trumpam primena jau paminėtas už stiklinės uždangos laikomas kūrinys „V. Šleivyтės gyvenimo filmas 1952–1953“ bei dokumentai, sąsiuviniai ir meilės laiš-kai, kuriuos kelis syk perskaičiusi ir išeinu. Niekada tokioje mažoje galerijos salėje nepastebimai nepraleidau tiek daug laiko. Vėra atrasta. Gal dar sykį, o gal ne vieną, grįšiu, bet keliauju toliau.

Kitoje mano kelionės stotelėje Stiklių gatvėje iš karto pasitinka, kaip ir pavadinime pasakyta, damos ir bobulės. Mildos Drazdauskaitės nuotraukos nemažuose rėmuose koncentruojasi tik į žmones. Čia matome labai aiškiai pozuojančias senesnio amžiaus moteris – kartais bandančias parodyti pagrazintą savo kasdienybę, o kartais dramatiškomis veido išraiškomis prisidedančias prie ryškesnio savo atvaizdo sukūrimo.

Pakilus laiptais į antrą galerijos aukštą rėmintos nuotraukos matomos jau rečiau. O ir bobules pakeičia atminčiai skirti Mildos autoportretai. Sienas padengia iš albumo puslapių audžiama autobiografinė juosta. Keli įrėminti kadrai apgavo – Mildos Drazdauskaitės nuotraukos retai taip atrodo, didelė dalis dar laukia tyrinėjimų, akylių ir smalsių žvilgsnių. O per kelias sienas besidriekianti puslapių juosta, žyminti jos dar mėgėjiškos kūrybos pradžią (tai atskleidžia užrašas „1955–1970“ ant šalia esančio albumo viršelio ir menininkės trumpa gyvenimo biografija anotacijoje – parodose dalyvauti ji

Mildos Drazdauskaitės parodos fragmentas

M.K. NUOTR.

pradėjo tik nuo 8-ojo dešimtmečio pabaigos), neslepia pamiršto apdulkėjusio albumo būties. Tai tampa lyg aiškiu prašymu ar drąsiu kvietimu vartyti, žiūrėti ir ieškoti dar nematytų kadry, užmirštų ar uždengtų puslapių bei ištraukti juos iš paraščių.

Šiose nuotraukose Milda fotografuojasi atlikdama vis kitokius vaidmenis. Šventoji su vainikėliu, kiauiliaganė, skarele apsirišusi močiutė, studentė ir fotografė. Visi jos įkūnijami vaidmenys – aiški menininkės, kaip ir anksčiau jau matytų jos veikėjų, vaidyba, ji pozuoja prieš objektyvą. Šiuose kadruose pati Milda Drazdauskaitė tampa ir dama, ir bobule, autironiškai pažvelgiančia į savo kasdienybę, fotografiją bei pačią save. Nuotraukų autoironiją taip pat pabrėžia albumo puslapiuose kartkartėmis matomi tekstiniai įrašai: „Milda – nuožmi moteris“, „Baisiai meniškas nufotografavimas“, „Neva tai fotografas iš sugedusios fotolaboratorijos“.

Dalis fotoalbumo nuotraukų užsiima ne tik kasdienybės ir asmenybės saviironija. Keletas nuotraukų užfiksuoja Drazdauskaitę su jau atspausdintomis nuotraukomis, bepradedant jas eksponuoti, bet eksponuojami kadrai vis tie patys, pasikartojantys, kitų akių ir skonio patikrinti. O šioje parodoje būtent jie simboliškai įrėminami.

Nusi-sukusi nuo albumų vėl aptinku juos rėmuose. Bet šįkart mane pasitinka prašmatniai apsivilkusios ar jau nusivilkusios damos. Gero-kai vėliau darytos nuotraukos savo nuotaika mažai skiriasi nuo jaunystės autoportretų. Ekstravagantiški drabužiai, nerta kepuraitė, pilni gėlių motyvai nugulę ne tik ant suknelės medžiagos rašto, bet ir ant sienų už jos – fotografija menininkei vis dar įvykis ir performansas, kai reikia apsivilkti kostiumą ir sukurti pasaulio, kurį nori parodyti savaip, atspindį. Pasaulis keičiasi, bet noras fiksuoti ir jį pagrazinti – ne.

Mano ne tokia ilga kelionė tarp dviejų stotelių pasibaigia. Per ją sutikau dvi fotografes – skirtingas, bet ir gana panašias. Veronika Šleivyтė ir Milda Drazdauskaitė abi kitais laikmečiais atminčiai prieš kadrą surežisavo savo pačių gyvenimus. Užmiršti jų kadrai, jei dar negrįžo, tai tikrai ilgai netruks parkeliauti atgal į mūsų akiratį.

Veronikos Šleivyтės paroda „Kartais Vėra atrodo taip“ Nacionalinėje dailės galerijoje (Konstitucijos pr. 22, Vilniuje) veikia iki spalio 16 d.
Mildos Drazdauskaitės paroda „Damos ir bobulės“ Vilniaus fotografijos galerijoje (Stiklių g. 4, Vilniuje) veikia iki rugsėjo 24 d.

PARODŲ APŽVALGŲ CIKLĄ FINANSUOJA VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖ

ATKELTA IŠ 8 PSL.

knyga apie Vilnių išėjo 1938 m. Varšuvoje kaip serijos „Biblioteka Polska“ tomas. Manoma, kad Przewdziecki įkvėpė vokiečių meno istoriko Paulio Weberio pavyzdys: jo knyga „Wilna, eine vergessene Kunststätte“ (1917) Przewdzieckis vertino kaip užsieniečių susidomėjimo Vilniaus architektūros paminklais įrodymą, o pats pasirinko rašyti prancūziškai – tuometine jam geriausiai

pažįstamo tarptautinio diplomatinio pasaulio kalba.

Lietuviško pasakojimo įvairovę būtų padėję atskleisti amžininkų pamėgti aistringi propagandiniai tekstai: kunigo Nikodemo Švogžlio-Milžino Vilniaus bažnyčių apžvalga „O, šventasis Vilniau!..“ (1940) ir Adolfo Zabičio-Nezabitausko leidinys „Vilniaus bažnyčios – mūsų tautos šventovė“ (1940). Šios knygos buvo itin populiarios tarp istorinę sostinę tik ką atgavusių lietuvių, nes glostė tautinę savimeilę, audrino mintis ir jausmus, kaitino

kraują, kurstė lietuviybės dvasia persmelktą maldingumą. Tačiau kuratorė, nutarusi neaštrinti simbolinės kovos dėl miesto temos, kurią, beje, būtų ne taip paprasta įterpti į jos pasirinkto tekstų ir vaizdų dialogo formą, apsiribojo lietuviškų Vilniaus gidų klasika. Taigi lietuvišką žvilgsnį į Vilnių parodoje pristato Jono Vytauto Narbuto „Vadovas po Vilnių“ (1938; 2-asis leidimas 1939) su Balio Macutkevičiaus nupieštu miesto planu, Adomo Juškevičiaus ir Juozo Maceikos knyga „Vilnius ir jo apylinkės“ (1937; 1940), na ir,

žinoma, Jono Griniaus „Vilniaus meno paminklai“ (1940) bei Mikalojaus Vorobjovo „Vilniaus menas“ (1940).

Paskutinė parodos dalis – sovietiniai Vilniaus gidai, kuriuos lydi dvi – oficialiąją ir neoficialiąją – miesto vizijas reprezentuojantys grafikos ciklų fragmentai. Neoficialusis Vilnius – skausmingo grožio nykstančio miesto vaizdai, įamžinti Petro Repšio ofortuose. Sovietinio oficiozo reikalavimus atitikę Jono Kuzminskio raizginiai, žvelgiant šiandienos akimis, įgyja naujų verčių: vieni

įdomūs tuo, kad užfiksavo istorinių Vilniaus vietų, pavyzdžiui, universiteto, susovietinimo veiksmus, kiti – didingos miesto panoramos, – giminingumu bulhakiškam Vilniaus vaizdinui. Tai dar vienas patvirtinimas, kad net labai baisiais miestui ir jo gyventojams laikais kurtas miesto vaizdinys teigė tą patį, ką mums šiandien viltingai primena taiklus ir prasmingas parodos moto: „Vilnius amžinai“.

PARODŲ APŽVALGŲ CIKLĄ FINANSUOJA VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖ

„Viskas didinga“: žiūrėti ir matyti

Paroda „Dalia Grinkevičiūtė (1927–1987). Kambariai / Įveikti atstumai“ Maironio lietuvių literatūros muziejuje

NATALIJA ARLAUSKAITĖ

Dalios Grinkevičiūtės „Atsiminimai“, rašyti tada, kai tremties pasakojimų modelis iš esmės dar neegzistavo, yra atidaus žvilgsnio dokumentas. Žvilgsnio, kurį kreipia nuosavas pastabumas ir jautrumas ir mažai veikia kultūriškai išmokti būdai reguliuoti jo stambumą, trukmę, objektus. Šis žvilgsnis nuolat keičia mastelį: tai itin priartėja prie aprašomų daiktų, paviršių, kūnų ir pačių nemaloniausių substancijų, tai atsitraukia nuo jų taip, kad žmogus dingsta, o lieka tik didingas Arkties ledynų peizažas. Arkties didingumą, romantizmo žodyno, būdingo pasakojimams apie šalčio ir ledynų užkariavimą, nuotrupą, visuomet lydi žmogaus menkumas – ne todėl, kad jis menkas apskritai, veikiau priešingai, o todėl, kad priversitina tapęs „ne šio pasaulio padaru“: „O danguj – tikras grožis. Viso-kiom spalvom pinasi didinga Šiaurės pašvaistė. Viskas didinga: ir tundra beribė, žiauri, bet plati kaip jūra, ir Lenos žiotys, užgriozdintos ledais, ir kelių šimtų metrų pakrančių uolos Stolbuose, ir Šiaurės pašvaistė – tik mes tame fone nedidingi – alkanai šunes, apsėsti utėlių ir baigių dvėsti savo ledynuose, prasmirdusiuose, prieš... barakuose.“¹

Žiūrėjimas ir nežiūrėjimas, galimybė matyti ir jos atsižadėjimas – nuolatinis atsiminimų motyvas. Pati vieta, Trofimovsko sala Lenos žiotyse, reguliuoja fizinės matavimo galimybes. Didžiąją metų dalį ją, dabar, regis, pranykusią po galingos upės paviršiumi, gaubė poliarinė naktis, o likusią – poliarinė diena. Sugrįžusi šviesa suteikė galimybę patirti tolių ir kraštovaizdžio grožį: „Žeri galingų Lenos žiočių ledai, žeri ledynas priešingoj pusėj, žeri tundra nuo blizgančio sniego. (...) Sustojam ir grožimės didingu, žiauriu Arktikos grožiu.“² Bet sykiu ji vertė pakeisti mastelį, išsižiūrėti į atstumiantį, kasdienį nualinto žmogaus pasaulį ir trokšti nematyti: „Grįžus padariau siurprizą mūsų barakui – atkasiau visą langą. (...) Kai įėjau vidun, nukratė pasišlykštėjimas. Dienos šviesoj barakas dar baisesnis, klaikesnis. Kad nors greičiau jį vėl užneštų sniegas. Skudurai, vienas prie kito gulintys žmonės, grindys... Nereikia dienos šviesos!“³

Kokia šviesa pritinka apmąstant Dalios Grinkevičiūtės gyvenimą ir tekstus? Ką ir kaip norime matyti mes, šiuolaikiniai žmonės, turintys visai kitokią kultūriškai ir technologiškai išteniruotą akį? Ką reiškia eksponuoti represijų patirtį ir šios liudijimą? Koks žvilgsnio mastelis ir kokia jo perjungimo amplitudė gali būti pagarbūs ir prasmingi? Ar galima grožėtis, kai kalbame apie smurtinę istoriją?

Gulagas gerokai pakoregavo Arkties vaizdinį – ir iš XIX a. romantizmo kylantį didingą gamtos užkariavimo bei šios priešinimosi, ir ankstyvuoju sovietmečiu susiformavusį savojo, ideologiškai žymėto pasaulio išplėtimo iki kraštutinės ribos vaizdinius. Gulago vaizduotei pasidarė svarbus suvokimas ledynų, įšalo kaip medijos, kuri gali ne tik sunaikinti bet kokį žmogaus pėdsaką, bet ir tapti paviršiumi, priešingai nei valdžia norėtų, išsaugojančiu, įrašančiu, įšaldančiu ištremtųjų likimą.⁴

Kai 1949–1950 m. jaunoji Dalia Grinkevičiūtė rašo „Atsiminimus“, ji tokią Arktį, gerai žinomą iš kiek vėlesnių Varlamo Šalamovo tekstų, vaizduoja viena pirmųjų. Įšalo kaip nekonvencinės, bet patikimos, amžinos medijos supratimas ateina į jos tekstą per Aleksandro Puškino eilėraščio „Paminklas“ (romantinio ir imperinio) citavimą: „Lėtai paskutinį kartą praplaukia milžinas – plytinis barakas, mediniai barakai, žeminės, pasiliko ir baisusis kalnelis, prarijęs kelis šimtus lavonų. (...) Pamačiau, kad beveik visi verkia, tyliom akim palydėdami tas baisias kapines, tą „rankom nesukuriamą paminklą“. Man gi darsi lengva, kai tas pragaras tolo, o aš gyva, mamytė irgi sėdi šalia manęs.“⁵ Dabar sunku pasakyti, ar jaunoji memuaristė jautė visą skaudžią citatos ironiją: eilėraščio autorius vylėsi, kad jo rašytinį „rankom nesukuriamą“ paminklą lankys „Išdidės slavas, suomis, dar tamsus tunguzas, / Kalmukas, draugas dykumų“⁶. Arkties Gulago pakraštyje taip ir atsitiko: Trofimovsko kapinių raštas įšaldė nemažą jų visų, taip pat po žiauraus 1942 m. žiemos bado iš blokados apsupto Leningrado į kitą badą ištremtus suomius. Kultūriškai mišrų žodyną Grinkevičiūtės patirčiai teikė ir dar Kaune matytos operos, ir krikščioniška simbolika, ir sovietinės mokyklos kanonas – kelisys minimas Maksimas Gorkis ar štai taip pasirodęs XIX a. klasikas.

Atminties pastanga visada susijusi su kalbos, būdo artikuluoti santykį su praeitimi paieškomis. Vizualios, erdvinės kalbos taip pat – ypač jei vizualių dokumentų, vaizdinių liudijimų mažai arba jie kurti pačių represinių institucijų ar žmonių, turinčių valdžią. Būtent tokią problemą sprendžia kai kurie dokumentinio kino kūrėjai. Pavyzdžiui, portugalų režisierė Susana de Sousa Dias, kurianti filmus apie diktatoriaus Salazaro laikotarpį, naudoja politinių kalėjimų nuotraukas (kartais tik jas) ir konstruoja sudėtingas vaizdo trukmės ir liudijančio balso struktūras. Iš Kambodžos kilęs režisierius Rithy Panh'as, apmąstydamas, kaip pasakoti apie Raudonųjų khmerų valdymo laikotarpį, naudojant tik to meto vizualius

Ekspozicijos fragmentas

dokumentus, aptinka, kad visi jie sukurti genocido meto galingųjų rankomis, ir filme „Trūkstamas vaizdas“ renkasi molinių lėlių animaciją kaip būdą šį „savo“ vaizdo trūkumą įvardyti. Portugalų bylos nuotraukos išauga iki kino salės ekrano dydžio; beveik nejudančios, pabrėžtinai supaprastintos lėlės nurodo į neįžiurimą smurtinės praeities gyvenimą.

Šioje parodoje (kuratorės Vytėnė Muschick, Gintarė Valevičiūtė-Brazauskienė, Jurga Graf) žvilgsnis, optika, nuotolis ir mastelis tampa kone pagrindiniais veikėjais, vis klausiančiais, ką ir kaip galime suprasti apie praeities liudijimą, jei nepaleidžiame iš akių, kad praeitis tiesiogiai nepasiekiamo, o liudijimas jau nugyveno turtingą gyvenimą, turėdamas nemažai skaitytojų ir vertėjų. Ir ne tik iš kalbos į kalbą, bet ir iš žodžio į vaizdą, o tada dar į kitokią mediją. Grinkevičių šeimos prieškario gyvenimą šiek tiek dokumentuoja nuotraukos, bet jo laimingas vaizdinys išnyra kaip dalis „Atsiminimų“. Todėl ir pamatyti jį galima it per kelis sluoksnius pravalytą ir šviečiantį „sekretą“ – optinę vaikystės technologiją: sienelėje išimtą skylutę, už kurios šilta šviesa apšviesta ką tik paliktos svetainės lėlinė diorama, sudėliota iš mažyčių daiktų. Ne visus kampus akis pasiekia, lėlių kambarys pats atskleidžia atminties rojus iliuziškumą.

Čia pat kambarys, visiškai pakeičiantis mastelį, tikrumo laipsnį ir praeities medijavimo galimybes: juoda erdvė – apytikslų matmenų rūšys, kuriame 1950 m. nelegaliai grįžusi į Kauną Grinkevičiūtė slapta palaidojo drauge iš Jakutsko pabėgusią ir Lietuvoje mirusią motiną. Vienas tamsiausių gyvenimo momentų ir apribotas regėjimas išverčiami akustiškai – ausinėse vertėjų balsais keliomis kalbomis skamba šiuos įvykius aprašantys atsiminimų fragmentai, savo ruožtu radikaliai išplečiantys erdvę iki balsu ir įvairiais vertimų raštais susaisyto pasaulio žemėlapiu. Kitoje

parodos vietoje sąlyginis tolimų klajonių žemėlapis susmaigstomas kvapų kapsulėmis. Jis išverčiamas į mikrodalelėmis veikiančią olfaktorinę mediją, uoslės „sekretus“, nepasiekiamus praeityje, bet tiesiogiai patiriamus savo kūnu.

Tarp Dalios Grinkevičiūtės skaitytojų buvo ir bendro likimo žmonių. Kai 10-ojo dešimtmečio pradžioje Gintautas Martynaitis, šešeriais metais jaunesnis to paties Trofimovsko tremtinys, išvežtas tą patį 1941 m. birželį, imasi piešti savo vaikystės ir ankstyvos pauglystės tremties Arktyje vaizdus, jis akivaizdžiai seka Grinkevičiūtės tekstu ir kuria prisiminimų ir dokumentinio pasakojimo, jau tapusio nepaprastai žymiu, mišinį. Šiam liudijimui, kuriam ryžtamasi tada, kai tremties liudijimas jau įgavo kalbą, taip pat svarbus poliarinio rato didingumas ir žmogaus gyvybės menkumas. Praėjus dar beveik trims dešimtmečiams, Martynaičio piešiniai kartu su Grinkevičiūtės atsiminimais patys tampa Gintarės Valevičiūtės-Brazauskienės ir Antano Skučo filmo „Purga“ dokumentiniu pagrindu.

Žodinis ir vizualus liudijimas dar sykį išverčiamas į kelias audiovizualias formas, paremtas animacija: paėmus planšetes ir nukreipus jas į filmo piešinius, ekranuose skleidžiasi papildytos tikrovės pasakojimo fragmentas, lydimas balsu skaitomos „Atsiminimų“ ištraukos; poros sekundžių animacijos kilpos be perstojo šviečia iš sienos įdubų; virtualios tikrovės akiniai trumpam perkelia į baraką, ataidintį iš abiejų liudijimų. Apie dokumento ir fikcijos įtampą primena keli Grinkevičiūtės rankraščio puslapiai, eksponuojami čia pat. Tačiau audiovizualinių medijų eskizai veikia ne kaip alternatyva dokumentui, o įsipareigojimo žiūrėti, pastangos suprasti teritorijoje, kurioje dalyvauja skirtingi vaizdo masteliai, ištraukimo trukmės, žinojimo laipsniai, kultūriniai ir technologiniai įpročiai.

Iš pirmo žvilgsnio keista, bet lėlinis vaikystės rojus „sekretas“ ne toks ir tolimas VR kuriamai buvimo apledėjusiame bunkeryje iliuzijai: abu inscenizuoja ir išjudina, animuoja susikurtą tikrovę, palikdami atminties ir medijos darbo pėdsakus, veikia kaip atminties technologijos – retro ir nūdienos. Net bijūnas „Garbė Motinai“, primenantis apie vietą, kur buvo užkastas pirmosios atsiminimų versijos rankraštis, šitokiame kontekste sykiu yra tikrumo maksimumas ir lėtosios animacijos rūšis.

Dydžių, faktūrų, optikos ir juslių kaitaliojimas primena, kad tokio taško, iš kurio mums gali atsiverti vientisas, tolydus praeities vaizdas, nėra. Kad santykis su ja – pastangų, tekstų, kultūrinių technologijų ir medijų konfigūracija, reikalaujanti netrivialios navigacijos ir suvokimo registrų perjungimo. Kad tai nuto limo, nuokrypių ir priartėjimų choreografija, kurios centre – tęstinis įsipareigojimas nenusukti akių.

Paroda veikia iki gruodžio 3 d.
Paroda yra „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ dalis

¹ Dalia Grinkevičiūtė, „Atsiminimai“, Dalia Grinkevičiūtė, *Lietuviai prie Laptevų jūros*. Atsiminimai, miniatiūros, Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2021, p. 62.

² Ten pat, p. 117.

³ Ten pat, p. 119.

⁴ Susi K. Frank, „City of the Sun on Ice: The Soviet (Counter-)Discourse of the Arctic in the 1930s“, Anka Ryall, Johan Schimanski, Hennig Howlid Waerp (ed.), *Arctic Discourses*, Cambridge Scholars Publishing, 2010, p. 106–131; Susi K. Frank, „Natural Archives as Counter Archives: Gulag Literature from Witness to Postmemory“, Susi K. Frank, Kjetil A. Jakobsen, *Arctic Archives: Ice, Memory and Entropy*, Bielefeld: Transcript, 2019, p. 285–310.

⁵ Grinkevičiūtė, p. 132. til A. Jakobsen, *Arctic Archives: Ice, Memory and Entropy*, Bielefeld: Transcript, 2019, p. 285–310.

⁶ И гордый внук славян, и финн, и ныне дикой / Тунгус, и друг степей калмык, vertė Liudas Gira.

Tokarczuk ne idiotams

Apie vieną šios vasaros diskusiją

Vasarą, kai stoja vadinamasis „agurkų sezonas“, medijos mėgsta skandalus. Šiemet vienas toks liepą kilo Lenkijoje, kai Nobelio premijos laureatė Olga Tokarczuk per susitikimą festivalyje „Literatūros kalnas“, kurį Žemutinėje Silezijoje organizuoja rašytojos įsteigtas fondas, pareiškė, kad „literatūra yra ne idiotams“. Vienas pirmųjų skandalą aptarti pabandė „Gazeta Wyborcza“ (2022 07 23) apžvalgininkas Grzegorz Wassockis tekste „Tokarczuk ir idiotai, arba Kaip (ne) žaisti per karščius?“, paklausęs, kiek sakinių galima parašyti vieno, nelabai originalaus, nes tai žinomo reklaminio šūkio parafrazė, Nobelio premijos laureatės sakinio tema: „Pasirodo, milijonus.“ Jis cituoja po to sakinio diskusijojeėjusius Tokarczuk žodžius: „Kad skaitytum knygas, reikia turėti tam tikrą kompetenciją, tam tikrą jautrumą, tam tikrą kultūros pažinimą. Knygos, kurias rašome, egzistuoja tam tikroje erdvėje, visada su kuo nors susijusios. Netikiu, kad ateis žmogus, kuris visiškai nieko nežino, ir staiga pasiners į literatūrą, patirs katarsį. Rašau savo knygas protingiems žmonėms, kurie mąsto, kurie jaučia, kurie yra jautrūs. Manau, kad mano skaitytojai panašūs į mane. Rašau saviškiams.“ (Pastarasis žodis, lenkiškai skambantis „krajane“, turi ne vieną atspalvį – gali būti „žemietis“, „kraštietis“, „tautietis“ – Ž. P.)

Nors pasak susitikimą vedusio rašytojo Jerzy Sosnowskio, Tokarczuk sulaukė salės aploдисmentų, internete prasidėjo mušis. Wysockis tvirtina, kad lengviau būtų išvardyti, kas iš žinomų publicistų ir FB garsenybių jame nedalyvavo, ir pateikia tris jam labiausiai patikusius atsiliepimus: „Mano mėgstamiausias yra, ko gero, tas garsiai pasakytas poeto ir publicisto Piotro Czerskio, kuris, kai jau visi šventieji (ir šventai pasipiktinę) sugebėjo susikauti šimtuose skaitmeninių mūsų, paprasčiausiai parašė: „Neturiu nuomonės.“ Artimas mano širdžiai yra ir poetės Julios Szychowiak įrašas: „Staiga niekas nieko nevadina idiotu ar kretinu. Net mintyse. Visi aplink yra tokie įdomūs. Kartu vaikštome pas psichiatrą.“ Ir dar vienas turiningas ir grakštus Wojciecho Orlińskiego įrašas: „Tvirtinti, kad Tokarczuk reikia labiau rūpintis knygų neskaitančiais žmonėmis, skamba kaip teiginys, esą Lewandowski (dabar garsiausias lenkų futbolistas – Ž. P.) turėtų surengti pasaulio čempionatą tiems, kurie nesidomi futbolu.“

Jau minėtas Sosnowskis vėliau bandė paaiškinti: „Dėl to, kad internete lengva rasti auditoriją, visuomenėje nyksta jai reikalingas kompetencijos kultas, dalyko išmanymas: tad tas, kuris neišmano fizinės, platina niekus apie *chemtrails*; kažkas, neišmanantis apie lėktuvus,

įsitikinęs reiškia nuomonę apie lėktuvų katastrofas, o tas, kuris skaitė nedaug, o iš literatūros kanono – nieko, teikia literatams rangus. Priminimas, kad norėdamas vertinti pirma turi kai ką žinoti ir kad ne viskas tinka visiems, yra kovos su populizmu aktas, o ne panieka klasių požiūriu „paprastiems“ žmonėms. Priešingai, kai Adomo Mickevičiaus universiteto doktorantė (o gal jau daktarė – to nepavyko nustatyti) sakinyje „literatūra yra ne idiotams“ mato išpuolį prieš nepriviligijuotą klasę, tuos, kuriuos tariamai gina, ji apibūdina labai įžeidžiančiai.“

Leidėjas, kritikas Wojciechas Szotas mano, kad „galima bandyti suprasti Tokarczuk, nes ją jau daug metų atakuoja katalikų fundamentalistai. Ji turi teisę gana negatyviai vertinti tikrovę, nepaisant prestižo ir saugumo, kuriuos suteikia Nobelio premija. Ar negalima tiesiog pavadinti idiotais žmonių, kurie atsisakydami siuntė jos knygas arba kurie išdidžiai rašo, kad tai „grafomanija“ ir „kliesdesys“? Gal ji ir neturi teisės, nes tai tiesiog neelegantiška. Bet žmogus, kuris daugybę metų yra atakų taikinys, tam tikru momentu liaujasi buvęs elegantiškas ir kartais jam išsprūsta. Taip ir suprantu Tokarczuk pasisakymą, kuris savaime sunkiai priimtinas.“ Jam prieštarauja Visuotinio skaitymo fondo direktorė Maria Deskur: „Tokarczuk žodžiai – joks elitizmas, tik tiesa, iš kurios kyla išvados, visuomenei, mums visiems, tapsiančios iššūkiu. Gal, užuot piktinęsi, turime tą pirštinę pakelti?“

Rašytoja ir vertėja Renata Lis feljetone „Gazeta Wyborcza“ (2022 07 26) skandalą apibendrina taip: „Mūsų dėl Olgos Tokarczuk žodžių apie literatūrą ne idiotams šią vasarą persvėrė net Žalgirio mūsų metinės. Internetas liepsnojo nuo kairės iki dešinės: drąsūs klasicizmo griovėjai liejo napalmu dvasios aristokratų; kultūros kapitalo pavidėtojai leido nuodus pažangiam visuomenės komentariatui, pastarieji atsišaudė tuo, kad negali gyventi be Manno ir Mahlerio, o visa ta tariamai aukštoji kultūra tarnauja išskirtinai tik klasiniam padalijimui ir liberaliosios buržuazijos gynimui. Iš šios avantiūros išeiname apdaužyti ir dar labiau susiskaldę. Niekas nieko neįtikino, tačiau buvo paskelbta daug tragikomiškų manifestų, komentarų ir piktų žodžių.“

Lis išryškina svarbų diskusijos momentą, kuris apibūdina ir visuomenės požiūrį į kultūrą. Ji sako, kad dar prieš dvidešimt ar trisdešimt metų Tokarczuk žodžiai nebūtų sukėlę tokios audros, nes jos kartos žmonėms „knyga buvo akivaizdus emancipacijos, suvoktos kaip lygiavimasis į viršūnes, simbolis“, o žinios, išsilavinimas buvo idealus būdas siekti karjeros ir statuso visuomenėje. Bet nuo tada

daug kas pasikeitė: „Senoji vertybių hierarchija žlugo: bajoriška arba inteligentiška kilmė nebetraktuojamos kaip asmeninis pranašumas ir pradėta vertinti kaip paveldėta privilegija ir nesąmoninga kaltė darbininkų klasei. Viešai manifestuojami gero išsilavinimo požymiai yra smerkiami kaip klasinė panieka, gal ir slepiama kaip nereikalingas nuobodis. Atvirkščiai elgiamasi su populiariąja kultūra – ji eksponuojama ir apdovanojama. Kultūra nėra *sexy*; popkultūra yra. Netikėtai patiems sau tapome demokratizuoti. Knygos kaip socialinės emancipacijos simbolio mitas nebeaktualus. Dabar literatūra yra viskas, kas buvo parašyta pasitelkus abėcėlę, rašytojas – kiekvienas, kas save tokiu laiko. Dabartiniais dvidešimtmečiams knyga yra tik viena iš laiko leidimo galimybių ir visai ne pati patraukiausia, o ne ypatingo dėmesio ar būtinio poreikio objektas, kokia buvo seniau ir kokia iki šiol lieka tos senosios formacijos likučiams. (...) Niekas nebetiki, kad kelias į viršų veda per išsilavinimą. Dabar tikima iš tėvų paveldėtu kultūriniu, socialiniu ir ekonominiu kapitalu. Jei kas jį turi, vadinasi, laimėjo viską; jei jų neturi, pereina į resentimento ir revoliucijos pusę.“

Lis atkreipia dėmesį, kad Tokarczuk ir savo Nobelio kalboje pasisakė už Kultūrą iš didžiosios K bei prieš populiariąją kultūrą ir naujas medijas. Tokarczuk nuomone, žalinga yra ne tik leidybos pramonė, bet praktiškai viskas: „Jau nebėra poreikio rašyti kelionės dienoraščio, kai galima fotografuoti ir siųsti tas fotografijas per socialinius tinklus pasauliui, iškart ir kiekvienam. Nėra poreikio rašyti laišką, jei daug paprasčiau yra paskambinti. Kam skaityti storus romanus, jei galima pasinerti į serialą?“

„Empuzjonas“

Viskas prasidėjo nuo naujos Tokarczuk knygos. Birželio 1-ąją Lenkijos knygynuose pasirodė pirmasis po Nobelio premijos parašytas Tokarczuk romanas „Empuzjonas. Natūralios medicinos siaubas“ („Empuzjon. Horror przyrodolecznicy“). Žodis „empuzjonas“ kildinamas iš graikiško *empuza*, graikų mitologijoje reiškiančio moterį vaiduoklę, liaudies padavimuose dažnai traktuojamą kaip burtininkę, ragana. Empuzjonas – tai vieta, kur gyvena raganos.

Apie naują knygą ir kalbėta susitikime, kurį vedė Jerzy Sosnowskis. „Empuzjonas“ prasideda 1913 m. rugsėjį, Görbersdorfe, Žemutinėje Silezijoje (dabar Sokolovskas). Į kalnuose įsikūrusią plaučių ir gerklės ligų sanatoriją atvyksta studentas iš Lvivo Mečyslavas Vojničius. Jis viliasi, kad naujoviški metodai ir grynas oras sustabdys jo ligą, o gal net išgydys, nors diagnozė nepalieka

Olga Tokarczuk

iliuzijų. Jam džiova. Vojničius susipažįsta su kitais ligoniais iš Vienos, Karaliaučiaus, Breslau ir Berlyno. Prie stiklelio jie nuolat diskutuoja apie svarbiausias pasaulio problemas. Ar Europai gresia karas? Kas geriau – monarchija ar demokratija? Ar demonai egzistuoja? Ar skaitant galima atpažinti, kieno ranka parašyta knyga – moters ar vyro? Sanatorijos gyvenimą sutrikdo staigi savininko žmonos mirtis, aplink sanatoriją nuolat vyksta tragiški įvykiai ir nors Vojničius slepia tiesą apie save, jis vis labiau pasineria į siaubą žadinančių nutikimų mįslės.

Knyga iškart sulaukė įvairių vertinimų. Ryszardas Koziołek žurnale „Książki. Magazyn do czytania“ rašė: „Pirmasis po Nobelio premijos, nekantriai lauktas Olgos Tokarczuk romanas jos kūrybos gerbėjams yra sugrįžimas į namus. Jie sutiks senus pažįstamus, mėgstamas istorijas ir magijos prisodrintas vietas, grybų ir skruzdėlių užpiltines, šaradas eruditams, o pirmiausia – dialogą su šiuolaikiniu mūsų – europiečių, lenkų gyvenimu.“

Literatūros kritikė Karolina Felberg „Kultura liberalna“ (Nr. 701(25/2022) recenzijoje rašo, kad „Empuzjonas“ lyg ir parodijuoja Thomo Manno „Užburto kalną“. „Tas sugrįžimas į praeitį leidžia Tokarczuk aprašyti anų laikų patriarchalinę kultūrą. Tačiau kadangi rašytoja apsiribojo stilizacija ir parodija, romane pristigo šių laikų iššūkius atitinkančio moteriškumo aprašymo. Moterų energija čia yra tik tam, prie ko mus pripratino vyrocentriškoji kultūra – tai „nešvari“ jėga, demonai, vyriškos fantazijos.“

Bet žurnalo „Znak“ (2022 liepa–rugspjūtis) kritikas Arturas Madaliński neslepia susižavėjimo: „Siaubo romanams būdinga keistumo atmosfera, kriminalinis siužetas (kasmet per pirmąją lapkričio pilnatį žūsta žmonės), daug perdirbtų Freudo psichoanalizės tezių ir mitologinių sąsajų. Visi tie kultūriniai žaidimai čia vis dėlto vyksta „Užburto kalno“ šešėlyje: Thomo Manno sedevras „Empuzjonui“ yra nuolatinė atskaitos sistema, į kurią tarsi į metadiskurso rėmus Tokarczuk įdėjo vaizduojamą pasaulį.“

Minėtoje diskusijoje su Sosnowskiu į klausimą, iš kur atsirado „Empuzjonas“, Tokarczuk atsakė: „Pradinis mane lydėjęs vaizdas rašant šį romaną ir buvo jo parašymo priežastis – tai manęs kaip mergaitės vaizdas. Įsivaizduokite, kad esate mergaitė ir stovite priešais savo tėvų ar bet kokią kitą biblioteką, siekiate knygų, kurias skaitysite, ir susiduriate su tam tikra tuštuma. Kai trylikos ar keturiolikos metų pradedame save apibrėžti kaip žmones, esame priversti apibrėžti savo lytiškumą, tam tikras pasekmes, kylančias iš to, kad esame žmogiškos būtybės. Mano atveju tai buvo taip: esi moteris. Ką tai reiškia, su kuo tai siejasi tekstuose, kuriuos skaitai?“ Pasak rašytojos, ta maža mergaitė suvokia, kad literatūros tekstuose, kuriuos ji skaito, nėra moterų. Ji turi omenyje Europos ir amerikiečių literatūrą, kurioje apie pasaulį pasakoja vyrai. Moterys apibūdinamos tik santykiais – yra motinos, meilužės, lemtingosios moterys: „Jas apibūdina socialiniai vaidmenys, jos niekad nėra filosofiniai objektai, niekad nėra etiniai objektai. Nebent kalbama apie tai, ar verta tekėti už vieno, ar už kito, kaip kad Jane Austen romanuose. Tai nėra objektai, būtybės, kurios apibūdina savo pasaulį filosofiniais terminais. Susidūrusios su šia literatūros tradicija mažos mergaitės yra labai sudėtingoje situacijoje. Jos pradeda suprasti, kad viskas, kas svarbu, sprendžiama nepaisant jų. Jų lytis jas išstumia iš rimto diskurso.“ Todėl suaugusi Tokarczuk nusprendė padiskutuoti su šia literatūros tradicija ir pasirinko jai labai artimą Thomo Manno „Užburto kalną“, bet stengėsi į jį pažvelgti „atsipalaidavusi, neįsitempusi ir pamatyti, kaip veikia tie mechanizmai“. Tačiau, pasak Tokarczuk, „Empuzjonas“ tai ir knyga apie metamorfozę: „Mūsų DNR įrašytas pasirengimas keistis, eksperimentuoti su savimi, bandyti rasti kitokius sprendimus nei tie, kuriuos mums parengė mūsų kultūra. Yra daug daugiau lygmenų, nei mums atrodo. Tame ir slypi mūsų laisvės esmė.“

PARENGĖ Ž. P.

Beprasmybėje

Nauji filmai – „Tvano nebus“

ELENA JASIŪNAITĖ

Marato Sargsyano debiutinis ilgametražis vaidybinis filmas „Tvano nebus“ sukurtas 2020 metais, tačiau Lietuvos kino ekranus pasiekė tik šiemet. Sutapimas (net kiek neįaukus), bet, daugeliui mėginant susivokti karo absurdo realybėje, tinkamensio laiko būti turbūt ir negalėjo.

Tikriausiai nereikėtų „Tvano nebus“ vadinti kariniu filmu, bent jau tipiniu – čia nėra karo didvyrių ir jų antipodų, nėra lemiamų mūšių (iš tiesų nėra jokių, nebent vidiniai), net ir linijinio naratyvo. Veikiau tai – alegoriška dėlionė, per kurią žiūrovą veda režisierius, kviesdamas į pokalbį apie karo prigimtį. Žiūrovo interpretacijoms suteikiama daug laisvės – veikiausiai toks ir yra tikslas: parodyti, kad karą visi matysime skirtingai.

Filmas prasideda idiliška scena, kamerali sklendžiant tarp baltų kalnų japoniško namelio link. Galbūt tai – rojus, toks kontrastuojantis su purvu, į kurį netrukus bus įmestas žiūrovas? Karo čia jau nebėra, tik šviesa ir ramybė. Iš namelio gyventojų japono lūpų nuskamba ir frazė, atskleidžianti vieną pagrindinių filmo temų – „visi žinojo, kad karą mes jau pralaimėjome, bet vis tiek numetė bombą“. Karas – kaip betikslė žudymo mašina, jo funkcija – ne užkariauti ar nugalėti, bet sunaikinti kitą. Prie šio motyvo filme režisierius grįš dar ne kartą.

Idilė greit baigiasi ir žiūrovas atsiduria miegamojo rajono

daugiabutyje, kur karių į kampą įspeista motina (Viktorija Kuodytė), savo kūnu dengianti du mažus sūnus, verčiama rinktis, kurį jų nori atiduoti kariams. Erdvė gerai atpažįstama (kaimyninis butas ar gretimas namas?), todėl dar baugesnė. Pasigirsta sprogimas, po jo erdvė užpildo tamsa ir spengianti tyla. Viena sušaudytų ekranų pasirodo pulkininko (Valentinas Masalskis) ir jo šeimos atspindys (o gal jie žvelgia iš kitos pusės) – dar vienas medijų transliuojamą realybę kvestionuojantis vaizdinys, kuris cikliška sugrįš filmo pabaigoje.

Karas gali įvykti bet kada ir bet kur. Tai sako ir režisierius, filmo pasakojimą konstruojantis be laikėje ir bevardėje erdvėje. Čia nėra pavadinimų, laiko riboženklų, atrodo, režisierius sąmoningai žaidžia su laiku pabrėždamas karo amžinumą – ore skraido dronai, kariai naudoja mobiliuosius telefonais, tačiau tvarte uždaryti karo belaisviai labiau primena XX a. gyventojus, o parduodami karių organai indikuoja tolumo ateities laiko fikciją. Didžioji dalis filmo vyksta nežinomame kaime ir labiausiai primena sapną – prie to prisideda ir fragmentiškas siužetas, trūkčiojantis, sudarytas iš paskirų istorijų, ir tai, kad žiūrovas viską nuolat stebi tarsi iš atstumo, neprileidžiant jo arti filmo herojų. Sapniška karo realybė kuriama sąmoningai, tarsi keliant klausimą, ar stebimas karas apskritai vyksta ir kokia yra tiesa. Realybės

„Tvano nebus“

ir fikcijos ribos ne kartą nunyksta, kaip, pavyzdžiui, „Paskutinės vakarienės“ scenoje – dilema, kas yra tikra, filme ne mažiau svarbi.

„Tvano nebus“ centre – bevardis pulkininkas, buvęs karo dramaturgas, dabar išduotas ir patekęs į jam jau nebepaklūstantį scenarijų. Apie pulkininko pergalingą praeitį sužinome tik iš svetimų pasakojimų, nes ekrane – jau seniai ne tas žmogus. Jo nuovargis akivaizdus; vienišas, atsiskyręs, susitakęs su pralaimėjimu, kario paltą su antpečiais jis iškėitė į nutrintą striukę ir dabar tiesiog laukia. Atrodo, kad pulkininkas jau pats tapo karo metafora: abu tokie pat beprasmyiai. Ironiška ir tai, kad artimiausias pulkininko draugas – priešas, su kuriuo jis sutinka slapta, tamsoje. Nenoras

paklusti beveidžiams telefonu diktuojamiems įsakymams atveda pulkininką prie sunaikinimo, tačiau atrodo, kad jokios kitos baigties jis ir nebesitiki.

Režisierius kuria beprasmybę karo realybę – čia tvyro nuobodulys ir laukimas. Kariai laukia ginklų ir maisto, karo belaisviai – išlaisvinimo ar tiesiog pabaigos. Vienintelės karių pramogos – po žemėmis tarp obuolių besirangančio gyvio (ir vėl nežinia, kiek jis, matomas tik mobiliojo telefono ekrane, yra tikras) uždažymas pagaliais ir makabriškas ekspansinių kulų kolekcionavimas – šios, nužudžiusios žmogų, išsiskleidžia kaip gėlės ir tarsi brangenybės, kiekviena su savo istorija, yra išdėliojamos ant aksomo pagalvės.

Filmo finale pulkininkas grįžta namo pas savo šeimą. Ratas apsisuka, šeima sėda vakarieniauti, o televizoriaus ekrane vėl išvystame motinos, ginančios savo sūnus, sceną. Galbūt tai – pulkininko skaistykla (filme netrūksta religinių nuorodų) su simboliniu apsiplėvimu nuo nuodėmių, galbūt – kita realybė, kur jis galės pasirinkti naują kelią.

Sargsyano karo pasaulyje pergaltės nėra, nėra logikos ir prasmės – tik purvas, skausmas ir beprotybė, nors kartais, pavienėse scenose, lyg paskutinė žmogiškumo apraiška sužiba viltis, kad viskas gali pasikeisti. Ir biblinio tvano sunaikinti žmonijai nebereikia – tai jie padarys patys.

Jis atskrido iš kosmoso

Nauji filmai – „Ne“

VITALIJ BINEVIČ

Viename savo interviu Jordanas Peele’as prasitarė, kad niekad nekurs filmo apie baltaodžius, kadangi tokį jau daug kartų matė. Tokį filmą daug kartų matėme ir mes, paprasti, bet reiklūs kino mylėtojai. Štai kodėl Peele’o filmai yra tokie laukiami – jie originaliai perinterpretuoja siaubo kino žanro kanonus ir nesitaisko su banaliu politikorektiškumu.

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad naujausiame savo kūrinyje režisierius atsisako kelti aktualius ir sudėtingus klausimus, būdingus jo ankstesniems darbams. Debiutavęs su „Pradink“ („Get Out“, 2017), kuriame nagrinėjamas užslėptas JAV vidurinės klasės rasizmas, antrame savo darbe Peele’as

žengė drastiškesnį žingsnį – filme „Mes“ („Us“, 2019) netikėtai parodė, kad Amerikos juodaodžiai nėra socialinio dugno klasė, o politinė sistema neišvengiamai gamina naujus žemės prispaustuosius. Filme „Ne“ („Nope“, JAV, Japonija, Kanada, 2022) atsisakoma tokios aiškiai suformuluotos socialinės kritikos ir pagrindinis dėmesys sutelkiamas į reginį. Tai nereiškia, kad filme nelieta vietos mėgstamoms režisieriaus temoms – vienas iš įdomesnių filmo akcentų byloja apie užmirštą pirmojo juodaodžio aktoriaus istoriją ir įžymų Eadweardo Muybridge’o eksperimentą. Tačiau kol ekrane matome įstabią ateivių lėkštę, rasės tema, atrodytų, tiesiogiai neaktualizuojama.

Būtent per reginio prizmę derėtų pradėti nagrinėti filmą „Ne“. Kaip teigia pats režisierius, jis įsitikinęs,

kad prieš penkerius metus jam niekas nebūtų leidęs kurti tokio brangaus filmo apie ateivius. Ir šiame teiginyje svarbus tiek rasės, tiek ateivių klausimas. Iš pradžių aptarkime sudėtingesnę, „žaliųjų žmogeliukų“ klausimą. Ateiviai jau seniai įsitvirtinę Amerikos kultūroje, todėl juos galima vertinti kaip tam tikrą XX a. folklorą. Manoma, kad pirmasis straipsnis apie skraidančią lėkštę pasirodė 1947 m., ir vėliau spaudoje kardinaliai išaugo pranešimų apie matytus neatpažintus skraidančius objektus skaičius. Susidomėjimą ateiviais palaikė ir 1950 m. sovietų į kosmosą paleistas „Sputnik“ ar kino filmai apie ateivius, pavyzdžiui, 1951 m. pasirodęs legendinis siaubo filmas „Padaras iš kito pasaulio“ („The Thing from Another World“). Pastarieji du fenomenai neišvengiamai susiję, kadangi tokie

„Ne“

filmai kaip „Padaras...“ neretai vertinami kaip „raudonosios baimės“ („Red Scare“) apraiška – šiame kūrinyje, kaip ir daugelyje kitų ateivių

filmų, išnaudojamas invazinis naratyvas. Ateiviai, pasak šios logikos,

NUKELTA Į 13 PSL.

Pasaulis netobulas, bet yra Čarlis

Krėsle prie televizoriaus

Vieną vasaros dieną išsijungęs „Lietuvos ryto“ televiziją pasijutau keistai. „Naujos dienos“ studijoje sėdėjo vyriokas, labiau primenantis „Dviračio žinių“ personažą, o ne karo ekspertą, koku jis buvo pristatytas. Iš po plačios eksperto juodų marškinėlių iškirptės kyšojo krūtinę puošiančios tatuiruotės fragmentas, iš burnos sklido, švelniai tariant, paviršutiniški teiginiai, kurių leksika priminė Michailo Zoščenkos personažų monologus. Laimei, kasdien klausausi ukrainiečių, rusų, Izraelio ir kitų karo ekspertų, todėl tatuiruotės savininką palaikiau tiesiog klounu, nors iki šiol vis dar noriu tikėti, kad lietuvių televizijos savaip gal ir gerbia savo žiūrovus. Bet vėliau pagalvojau, kad tai dėsninga: dauguma kvykiančių, viauksinčių ar kitokiais garsais reiškiančių savo jausmus ir, regis, menku išsilavinimu bei prastomis manieromis besididžiuojančių vedėjų ir jų pašnekovų galėtų be jokio grimo ar specialiai parašyto teksto tapti „Dviračio žinių“ personažais. Gal net būtų įdomiau? Vieną vakarą vedėjas kalbina politiką ar ekspertą, o kitą – kalbasi su jo komiškuoju substitutu, nes juk ir skirtumo tarp tų dviejų vieno žmogaus pavidalų beveik jokio.

Todėl savaip pamokoma, kad LRT pradeda Charlie'o Chaplino filmų retrospektyvą: gal net daliai tų savimi patenkintų klounų bus gėda suvokus, kas yra tikrasis meistriškumas. Be to, iš istorijos mokytis niekada nevėlu, o Chaplino humoras dar ir padeda susitaikyti su savo bei pasaulio netobulumu.

Chaplino retrospektyvą šeštadienio (LRT Plius, rugsėjo 3 d. 21 val.) vakarą pradės „Mažylis“ (1921). Tai pirmasis pilnmetražis Chaplino filmas. Jis buvo kuriamas metus – nuo 1919 m. liepos iki 1920 m. liepos. Chaplinas jau beveik dešimt metų buvo tikras žiūrovų numylėtinis – populiarius visame pasaulyje komikas, kurį ne vienas bandė mėgdžioti. Iki „Mažylio“ jo filmai – nelabai sudėtingos, kaip dabar sakytume, trumpo metražo komedijos. Kurdamas „Mažylį“ Chaplinas pažeidė sutartį su „First National“ studija, bet pilno metražo filmas

„Mažylis“

netruko įtikinti ir kitus komikus bei žiūrovus, kad tai visai apsimoka.

„Mažylis“ svarbus ir meninei kino, ir Chaplino talento brandai. Chaplinas tarsi susumavo savo ankstesnę patirtį, sujungė komizmą ir tragizmą, sumaniai žaidė žiūrovų jausmais ir sentimentais, nors filme pasakojama istorija visai paprasta. Ji prasideda, kai vilties netekusi jauna moteris palieka savo kūdikį prabangiame automobilyje, bet vaikas atsiduria varganoje miesto dalyje, kur gyvena valkata Čarlis. Jis ir augina vaiką. Berniukas ir valkata

gyvena skurdžiai, bet myli vienas kitą ir bando išgyventi žiauriame pasaulyje.

Į „Mažylį“ Chaplinas sudėjo daug autobiografinių momentų. Paviljone buvo atkurtas Londono vargšų rajonas, kur vaikystėje gyveno Chaplinas. Valkatos kambarys – tai komiko vaikystės namai. Scena, kurioje socialinė tarnyba nori atimti vaiką, liudija, ką patyrė išskirtas su mama mažasis Chaplinas.

Valkatos personažą Chaplinas sukūrė jau anksčiau, trumpo

metražo filmuose. Su katiliuku ant galvos ir lazdele rankose, vilkintis plačias kelnes, nuklypusiais batais Čarlis įkūnijo ir baisų skurdą, ir elegantiškumo troškulį. Jis kartu ir juokingas, ir tragiškas. Nuolat ieško būdų prasigyventi, kovoja už savo orumą, ieško meilės. Berniūktis, kurį suvaidino Jackie Cooganas, buvo originalus sprendimas tiems laikams, mat vaikas pirmąkart tapo didžiojo komiko partneriu. Cooganas tapo idealiu Chaplino partneriu ir sukūrė vieną įsimintiniausių personažą vaiką kino istorijoje, nors vėlesnė jo aktorinė karjera ir nenusisėkė. Abiejų vaidyba remiasi pantomima ir preciziškai tiksliais gestais. Mėgstu sulėtinti Chaplino filmo scenas ir grožėtis judesiu, kuris choreografiškas ir primena tikrą baletą. Chaplinas buvo perfekcionistas. „Mažyliui“ jis nufilmavo penkis kartus daugiau medžiagos, nei tilpo į filmą, kai kurios scenos sulaukė net penkiasdešimties dublių.

Subtilumu pasižymi ir Christiano Vincent'o filmas „Teisėjas“ (LRT Plius, šįvakar, 2 d., 21.30), nors taip pat pasakojama iš pirmo

žvilgsnio paprasta istorija apie teismo procesą, kuriame nagrinėjama septynių mėnesių vaiko nužudymo byla. Kaltinamasis yra tėvas, kuris policijos komisariate prisipažino suspardęs vaiką, bet teisme kaltės nebepripažįsta. Teisėjo Mišelio Raseno (nuostabūs Fabrice'as Luchini) nemėgsta kolegos. Tarp prisiekusiųjų yra Dité (Sidse Babet Knudsen), su kuria kadaise Rasenas susipažino visai kitokiomis aplinkybėmis. Pasakojimas susideda iš dviejų lygmenų: viename vyksta teismo procesas, kitame atgimsta teisėjo ir Ditės jausmai. Bet pirmasis lygmuo, kupinas abejonių, klausukų ir sunkiai paaiškinamo abejingumo, pasyvumo, palaipsniui tampa pagrindinių veikėjų jausmų metafora. Vincent'as iš tų režisierių, kurie nemėgsta rodyti pirštu žiūrovams. Jis pasakoja istoriją, leisdamas suskambėti skausmui, kaltės jausmui, gerbdamas pagrindinių veikėjų paslaptį. Jis nesmerkia, bet ir nenuplauna kaltės. Ir nepasiduoda pagundai supaprastinti, kuri, mano galva, yra didžiausia šiuolaikinio kino nelaimė.

Tos pagundos neišvengė Lietuvoje daug gerbėjų turinti britų režisierė Sally Potter. Jos filmas „Nepasirinkti keliai“ (TV1, 3 d. 22.55) pasakoja apie rašytoją Leo (Javier Bardem), kuris pamažu grimzta į demenciją. Rašytoju rūpinasi duktė (Elle Fanning). Ji nuolat kartoja tėvui: „Prisimink, kad tu visada esi tu.“ Didžioji filmo dalis vyksta Leo prisiminimuose arba tiesiog jo galvoje. Mintyse jis nuolat grįžta prie svarbiausių gyvenimo momentų – pabėgimo į Meksiką ar ryšio su pirmąja meile Dolores (Salma Hayek), nors tas scenas galima suprasti ir kaip kūrybos procesą. Potter mano, kad žiūrovo užduotis yra sukurti rašytojo tapatybę, bet tas vidinis rašytojo gyvenimas šiek tiek atsiduoda kiču. Deja, bet įspūdingiausios filmo scenos yra tos, kurios leidžia pajusti begalinę Leo baimę, skausmą ir, žinoma, artimųjų nuovargį.

Jūsų –
JONAS ŪBIS

„Teisėjas“

ATKELTA IŠ 12 PSL.

reprezentuoja kitus, t.y. komunistus. Amerikiečiai tikrai rimtai vertina ateivius – pasak 1991 m. darytos apklausos, net keturi milijonai amerikiečių tiki, kad juos buvo pagrobę ateiviai.

Ateiviai yra amerikietiškas reginys *par excellence* – neatpažinti skraidantys objektai matomi filmuose, komiksuose ar kompiuteriniuose žaidimuose (prisiminkime kultinį 1978 m. pasirodžiusį žaidimą „Space Invaders“). Peele'as savo filme turėjo susidoroti su

visu šiuo vaizdiniu palikimu. Beje, ir pats režisierius neslepia meilės ateivių žanro klasikais – neatsitiktinai jo mėgstamiausiame kultinio mokslinės fantastikos serialo „Prieblandos zona“ („The Twilight Zone“, 1959–1964 m.) epizode pasakojama apie į Žemę atskridusius ateivius. Tačiau naujame filme Peele'as nesimėto intertekstualiomis nuorodomis, todėl visas aptartas kultūrinis palikimas nepastebimai lieka kūrinio paraštėse. Šis kūrybinis sprendimas – sukurti vizualiai įstabų, pakankamai lengvai suvokiamą reginį – kaip tik ir leidžia į

ateivių žanrą pažvelgti naujai. Toks pagarbus atstumas taip pat gali sudaryti klaidingą įspūdį, kad filme nenagrinėjami rimti klausimai. Tačiau būtent „regiškumas“ filmui leidžia iškelti tamsiąsias reginio puses. Kaip teigia to paties Peele'o viename interviu cituojamas Guy Debord'as – mes esame reginio visuomenė.

Šioje vietoje galima sugrįžti prie pirmojo, rasės klausimo. Kaip ir ateivių, rasizmo klausimai čia aiškiai ir tiesiogiai nekeliami. Be abejo, minėta pirmojo juodaodžio aktoriaus istorija minimaliomis priemonėmis sugeba

papasakoti visą tamsiąją istorijos pusę – juodaodžiai ilgą laiką tiek kine, tiek visuomenėje išliko paribyje. Tačiau didesnė filmo dalis skiriama veiksmui ir meistriškai kuriamai įtampai. „Ne“ – tiesiog įdomus ateivių filmas, kuriame pagrindiniai veikėjai yra juodaodžiai. Čia nelieka vietos ilgomis, socialinę neteisybę atskleidžiančioms prakalboms ar į viršų iškeltiems kumščiams. Ir būtent šis filmas „nekalumas“ yra skandalingas – lyg niekur nieko, Peele'as paima klasikinį Holivudo naratyvą ir sukuria tiesiog gerą ateivių filmą, kuriame

nedominuoja normatyvinė baltodžių kultūra.

Savo filmu Peele'as tarsi bando sugrįžti į seniai prarastą, saugią modernumo oazę – kai kino filmai buvo gana neįmantrūs, lengvai suprantami ir nebūtinai socialiai korektiški. Taip režisierius iš naujo kuria ateivių kino žanrą. „Ne“ veikia ne per intertekstualias užuominas ar postmodernų žaidimą. Viskas čia yra įdomiau. Filmą „Ne“ pats yra postmodernus žaidimas, savo paprastumu užmėnantis kino mįslę.

Parodos

VILNIUS

Nacionalinė dailės galerija

Konstitucijos pr. 22

Naujas žvilgsnis į XX a. II pusės – XXI a.

Lietuvos dailę

Paroda „Patalai ir purslai. Laisvalaikis XX–XXI a. Lietuvos dailėje“

Paroda „Kartais Vėra taip atrodo. Veronikos Šleivytės (1906–1998) fotografijos“
Galerijos kieme – mažosios architektūros ekspozicija „Erdviškumai“

Radvilų rūmų dailės muziejus

Vilniaus g. 24

Emilijos Škarnulytės paroda „Švytintys kambariai“

Vilniaus paveikslų galerija

Didžioji g. 4

Paroda „Iš nusidėjėlių didžiausia“: Vladislovo Neveravičiaus paveikslas „Atgailaujanti šv. Marija Magdalietė“
Paroda „Iš Žemaitijos dvarų kolekcijų. Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinys“

Taikomosios dailės ir dizaino muziejus

Arsenalo g. 3A

Paroda „Nematomi. Istoriniai baldai iš šiuolaikinio dizaino perspektyvos“
iki 11 d. – paroda „Lutum magnum“ (Roberto Antinio (jaunesniojo), Roberto Antinio, Jurgos Barilaitės, Noros Blaževičiūtės, Artūro Bumšteino, Adomo Danusevičiaus, Tomo Daukšos, Eglės Einikytės-Narkevičienės, Nerijaus Ermino, Monikos Gedrimaitės, Onos Grigaitės, Ievos Bertašiūtės-Grosbaha, Evaldo Janso, Audriaus Janušonio, Rasos Justaitės-Gecevičienės, Aistės Kisarauskaitės, Vinco Kisarausko, Saulės Kisarauskienės, Julijos Klevinskaitės-Gleiksner, Agnės Kondrataitės, Agnės Kučerenkaitės, Sigitos Maslauskaitės-Mažylienės, Nicholaso Matrangos, Antano Mončio, Mindaugo Navako, Napoleono Petrulio, Rafalo Piesliako, Rimanto Sakalausko, Aldonos Jonuškaitės-Šaltenienės, Mykolo Saukos, Albertos Saukaitytės, Remigijaus Sederevičiaus, Birutės Stulgaitės ir Antano Vivulskio kūriniai)

V. Kasiulio dailės muziejus

A. Goštauto g. 1

Paroda „Paralelinis laikas“

iki 4 d. – paroda „Šiuolaikinė Afrikos dailė: tapatybės svajos ir realijos“

Lietuvos nacionalinis muziejus

Arsenalo g. 1

Paroda „Išpakuojam! Henrio Gaidžio dovana Lietuvai“

Senasis arsenalas

Arsenalo g. 3

Archeologės Rimutės Rimantienės 100-osioms gimimo metinėms skirta paroda „Ar galima šnekėtis man su jais?“
Vieno eksponato paroda „Kuršio kalavijas: atgimęs baltų genties ginklas“
Paroda „Ką pasakoja kalavijai“

Istorijų namai

T. Kosciuškos g. 3

Paroda „Antanas Ingelevičius: kūrėjas ir miestas“

Paroda „Ką slepia sarkofagas: Senovės Egipto mumijų tyrimai“
iki 4 d. – Luko Mykolaičio fotografijų paroda „Lėta kryptis“

Gedimino pilies bokštas

Arsenalo g. 5

Gedimino pilies bokšto ekspozicija

Vilniaus gynybinės sienos bastėja

Bokšto g. 20 / 18

iki 11 d. – paroda „Pirmųjų krikščionių pėdsakai pagoniškame Vilniuje“

Kazio Varnelio namai-muziejus

Didžioji g. 26

Vilniaus kaligrafijos paroda-konkursas „Non exiguum“

Signatarų namai

Pilies g. 26

Ekspozicija „XX a. pradžios tautinio atgimimo ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo istorija (1900–1918)“

Lukiškių kalėjimas

Lukiškių skg. 6

Paroda „kovotoJOS XIX–XX“

Valdovų rūmai

Katedros a. 4

Paroda „Sugrįžimas. Dingusios 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys“
Vilijos Mačiulytės akvarelių paroda „Valdovų rūmų vizijos“

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio Alberto Goštauto (apie 1480–1539) maldynas
iki 4 d. – paroda „Ukrainos laisvės simboliai“

Bažnytinio paveldo muziejus

Šv. Mykolo g. 9

Paroda „Pro Rytų vartus: Orientas Lietuvos liturginėje tekstilėje XVI–XX amžiais“

MO muziejus

Pylimo g. 17

Paroda „Opartiniai atspindžiai“

Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“
Užupio g. 40
Paroda „Vilnius amžinai. Dailės kūrinių ir vadovų po miestą dialogas“

Vilniaus muziejus

Vokiečių g. 6

Paroda „Apie patogumą ir grožį: pokyčiai vilniečių namuose 1870–1918 metais“

VDA parodų salės „Titanikas“

Maironio g. 3

Valentino Antanavičiaus paroda „Pasaulis suvalkiečio akimis“ (tapyba, asambliazai, grafika, akvarelė)
Rodiono Petroffo tapybos paroda „Grupinė paroda“

VDA galerija „Akademija“

Pilies g. 44

Algimanto Švėgždos vardo piešinių konkurso paroda „Pasaulio atradėjai“ (Algimantas Švėgžda, Gabija Pritkovaitė, Viltė Čepulytė, Izabela Carlucci, Ieva Daščioraitė, Greta Šležaitė, Kotryna Navickaitė, Armine Sargsyan, Austė Kabašinskienė, Raminta Stasaitytė, Neda Naujokaitė, Marija Sučilaitė, Birutė Lemke, Liepa Gaidauskaitė, Jogintas Čepulis, Gytis Arošius, Indrė Lubytė)

VDA galerija „Artifex“

Gaono g. 1

iki 3 d. – Barbaros Gediminaitės paroda „Taku“

nuo 6 d. – paroda „Ryšių revizija“ (Martynos Plioplytės-Zujienės, Liucijos Dervinytės, Rasos Icen, Ievos Laskevičiūtės, Rūtos Simutytės ir Viktorijos Kuliavaitės kūriniai)

VDA parodų erdvė „Kreatoriumas / meno krosnys“
Maironio g. 6
Lenos Klyukinos paroda „Sapno elementas“

Adomo Galdiko muziejus
Arklių g. 20–1

Paroda „Žvelgiu į peizažą…“

Prospekto fotografijos galerija

Gedimino pr. 43

iki 3 d. – grupinė paroda „reStart“

Vilniaus fotografijos galerija

Stiklių g. 4

Mildos Drazdauskaitės paroda „Damos ir bobulės“

Pamėnkalnio galerija

Pamėnkalnio g. 1

nuo 2 d. – tarptautinė paroda „A Fluid State of Mind: Baltic Painting in the Expanded Field“ („Taki sąmonė: Baltijos tapyba išplėstame lauke“)

Galerija „Arka“

Aušros Vartų g. 7

10-oji Lietuvos tekstilės meno bienalė „Ateities laboratorija“

Dailininkų sąjungos galerija

Vokiečių g. 2

Algio Griškevičiaus kūrybos paroda „Prieblandos zonoje“

Galerija „Meno niša“

J. Basanavičiaus g. 1 / 13

Jurgio Tarabildos kūrybos paroda „The Sun Entering the Room“

Marijos ir Jurgio Šlapelių muziejus

Pilies g. 40

Eleonoros Orlando (Palermas) paroda „Tapatybė“

(AV17) galerija

Totorių g. 5

Bernardinų sode – Mindaugo Navako paroda „5 objektai“

Vilniaus rotušė

Didžioji g. 31

Lauros Guokės darbų paroda „Pasirinkimas I“
Jono Staselio fotografijų paroda „Kaukių balius“

Galerija „Kunstkamera“

Ligoninės g. 4

Paroda „Farmakos“

Teatro, muzikos ir kino muziejus

Vilniaus g. 41

Paroda „Laisvas kinas: 1990–2020“
Paroda „Gražina ir drakonas“

Samuelio Bako muziejus

Naugarduko g. 10 / 2

Paroda „Erotika & ekspresija. Modernistai iš mecenatų kolekcijos“ (Lasario Segallo, Jankelio Adlerio, Cornelios Gurlitt, Marco Chagallo, Paulo Gangolfo darbai)

Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus
Pamėnkalnio g. 12
Holokausto ekspozicija

S. Vainiūno namai

A. Goštauto g. 2

Aloyzo Stasiulevičiaus tapybos darbų paroda „Harmonija“

Kompozitorių namai

A. Mickevičiaus g. 29

nuo 2 d. – Auksės Miliukaitės ir Indrės Liškauskaitės paroda „Banguoja persipina persipina banguoja“

Lietuvos Respublikos Seimas

Gedimino pr. 53

Vitražo galerijoje – paroda „Lietuvos ir Ispanijos diplomatiniams santykiams – 100 metų“

iki 6 d. – Artūro Slapšio tapybos darbų paroda „Tarpukario Lietuvos karo lakūnai“

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Gedimino pr. 51

Paroda „Lygus auksui. Lito šimtmetį minint“

Paroda „Lietuvos paveldo vertybės UNESCO sąrašuose ir registruose“
Vieno eksponato paroda: Avromo Suckeverio poezijos rinktinė „Tsen lider / Dešimt eilėraščių“
Jolitos Vaitkutės instaliacija „Pabudę iš knygų“

nuo 6 d. – paroda „Jonas Jurašas. Būties kaina“

iki 11 d. – „Jadvyga Lapinskaitė-Dirvianskienė (1910–1992). Nagingos rankos“

Projektų erdvė „Swallow“

Vitebsko g. 23

iki 11 d. – Marijos Nemčenko paroda „Mūsų eklektiškų daktarų rankose“

AP galerija

Polocko g. 10

Arvydo Pakalkos tapybos paroda „Praeities laiko beieškant“

Bernardinų bažnyčia

Maironio g. 10

Palėpėje – Virgilijaus Usinavičiaus-Augulio analoginių fotografijų paroda „Rūko alchemija“

KAUNAS

Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus

V. Putvinskio g. 55

M.K. Čiurlionio tapybos ir grafikos darbai
Ekspozicija „Lietuvos dailė XIV–XIX a.“
Williamo Kentridge'o paroda „Tai, ko nepamename“

A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejus

V. Putvinskio g. 64

Simono Karczmaro (1903–1982) paroda „Simono Karczmaro štetlo šviesa“

Adelės ir Pauliaus Gėlaunių namai
Vydūno al. 2

iki VII. 1 d. – „Moder... kas? Kauno modernizmas! ir architekto profesija“

Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra
Vilniaus g. 33
Ekspozicija „Rūmų istorijos“

Maironio lietuvių literatūros muziejus

Rotušės a. 13

Paroda „Julija Švabaitė-Gylienė: Tu niekur neišėjai...“, skirta rašytojos 100-čiui
Paroda „Mauša Levis ir Simonas Bajeras. Tarpukario fotografų palikimas“
Jonas Mekas. Tarp karo ir pasakos. Paroda, skirta Dalios Grinkevičiūtės 95-tosioms gimimo metinėms „Dalia Grinkevičiūtė (1927–1987). Kambariai / įveikti atstumai“

„Ievos Simonaitytės gyvenimo kambarys“
iki 3 d. – Liucijos Karalienės fotografijų paroda „Riba“

Lietuvos švietimo istorijos muziejus
Vytauto pr. 52
Paroda Salvador Dali „Divine comedy“

Galerija „Meno parkas“

Rotušės a. 27

iki 8 d. – Neringos Naujokaitės personalinė paroda „Tranzito erdvės“
iki 8 d. – Živilės Minkutės personalinė paroda „Triukšmas“

Kauno fotografijos galerija
Vilniaus g. 2
Mari Katayamos (Japonija) fotoparoda

J. Zikaro namai

J. Zikaro g. 3

Atnaujinta J. Zikaro darbų ekspozicija

Galerija „Tema“

Putvinskio g. 52, Kaunas

Justės Jonutytės paroda „Antras gyvenimas“

KLAIPĖDA

Lietuvos dailės muziejaus Prano Domšaičio galerija

Liepų g. 33

Juozo Laivio paroda „Nieko naujo“
Lauko ekspozicija „Miesto sodas“
iki 11 d. – Horsto Skodlerrako (1920–2001) paroda „Didelis mažame“

Klaipėdos kultūrų komunikacijų centras
Didžioji Vandens g. 2
iki 11 d. – paroda „Šiuolaikinės grafikos erdvės“

iki 11 d. – Eglės Karpavičiūtės paroda „Re-painted / Per-tapyta“
iki 11 d. – jungtinė Kunigundos Dineikaitės ir Simono Kuliešio tapybos paroda „Upės ir jūros“
iki 11 d. – Vladimiro Mackevičiaus paroda „Warning / Įspėjimas“
iki 11 d. – meno projektas „Šiuolaikinės grafikos erdvės“
iki 4 d. – Vladimiro Mackevičiaus personalinė paroda „WARning“

Klaipėdos galerija
Bažnyčių g. 6
Miglės Križinauskaitės-Bernotienės paroda „Atminties ir laiko erozija“

Laikrodžių muziejus
Liepų g. 12
Ekspozicija „Laikrodžių konstrukcijų istorija nuo seniausių laikų iki nūdienos ir laikrodžių formų raida nuo renesanso iki moderno“
Paroda „Laikrodžiai – karališkieji dailės simboliai“

Baroti galerija
Didžioji Vandens g. 2
VDA scenografijos katedros studentų paroda „Portalai“

„Švyturys BHouse“
Kilių vartų g. 7
iki 4 d. – paroda „MO Klaipėdoje. Mekas mirksi geriau“

ŠIAULIAI
„Laiptų“ galerija
Žemaitės g. 83
iki 4 d. – Aleksandro Vozbino tapybos paroda „Mėlyna“
nuo 4 d. – Adasos Skliutauskaitės piešinių ir Marijaus Jacovskio tapybos paroda

Dailės galerija
Vilniaus g. 245
iki 3 d. – Indros Marcinkevičienės objektų paroda „Pasinerk į savo gelmes“

Ch. Frenkelio vila
Vilniaus g. 74
Ekspozicija „Provincijos dvaras ir miestas XIX a. vid.–XX a. vid.“
Ekspozicija „Žydų paveldas Šiauliuose: pirkliai Frenkeliai“

PANEVĖŽYS
Panevėžio miesto dailės galerija
Respublikos g. 3
iki 3 d. – „Aukštaitijos dailė 2022. Atviras“

Fotografijos galerija
Vasario 16-osios g. 11
iki 3 d. – „Aukštaitijos dailė 2022. Atviras“

DRUSKININKAI
M.K. Čiurlionio memorialinis muziejus
M.K. Čiurlionio g. 35
Paroda „Mykolė. Fotogeniški peizažai“

V.K. Jonyno galerija
Turistų g. 9
Tarptautinio tapytojų plenero „Šlavantas 2022“ paroda

PALANGA
Palangos gintaro muziejus
Vytauto g. 17
„Nuo gintaro susidarymo iki unikalių šiuolaikinių gintaro dirbinių“

Antano Mončio namai-muziejus
S. Daukanto g. 16
Mykolės Ganusauskaitės darbų paroda „Apsemtas miškas“
Antano Mončio šimtmečiui skirta paroda
Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejus
Vytauto g. 23a
Paroda „Laikmečių pokalbis“

NIDA		
VDA Nidos meno kolonija		
<i>E.A. Jonušo g. 3</i>		
Tarptautinė paroda „Sweet Dreams Foundation“		
JUODKRANTĖ		
Pamario galerija		
<i>L. Rėzos g. 3</i>		
Paroda „Šviesų ir spalvų vizijos. Lino Julijono Jankaus peizažai iš Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus rinkinių“		
Jūratės Stauskaitės darbų paroda „Paukščiai. Piešiniai, 1990–2022“		
TRAKAI		
Galerija „Fojė“		
<i>Vytauto g. 69</i>		
Paroda „Savi: Vincas ir Mindaugas Norkai“		
Užutrakio dvaro sodybos rūmai		
<i>Užtrakio g. 17</i>		
„Strumillo 5XS“		
TELŠIAI		
VDA Telšių galerija		
<i>Kęstučio g. 3</i>		
iki 3 d. – VDA Telšių fakulteto baldų dizaino programos studentų kūrybos darbų paroda „Įžvalgos M 1:1“		
KUDIRKOS NAUMIESTIS		
Vinco Kudirkos muziejus		
<i>V. Kudirkos g. 29</i>		
Petro Repšio darbų paroda „Mano Tėvynė“		
MARCINKONYS		
Marcinkonių stoties galerija		
<i>Kastinio g. 1C</i>		
nuo 4 d. – Marijos Šnipaitės personalinė paroda „Apsistojimas“		
Spektakliai		
VILNIUS		
Lietuvos nacionalinis operos ir baletos teatras		
2 d. 18 val. <i>Grigiškėse</i> , 4 d. 13 val. <i>Palėvenėje (Kupiškio raj.)</i> – G.B Pergolesi „TARNAITĖ PONIA“. Rež. G. Šeduikis, scenogr. S. Šimkūnaitė, kost. dail. U. Tamuliūnaitė. Atlikėjai G. Keraitė, M. Pleškytė, K. Bondarenko, E. Dauskurdis, L. Mikalauskas ir kt.		
Lietuvos nacionalinis dramos teatras		
4 d.18 val. <i>Trakų kultūros rūmuose</i> – M. Algus „SIEROS MAGNOLIJOS“. Rež. E. Švedkauskaitė		
9, 10 d. 19.30, 11 d. 17 val. <i>Mažajoje salėje</i> – PREMJERA! P. Shafferio „EQUUS“. Rež. J. Brazys, scenogr. G. Jaruševičiūtė, kost. dail. K. Fiodorovaitė, komp. M. Mockus, šviesos dail. V. Vilutis. Vaidina D. Gavenonis, Dž. Grinys, A. Vozbutas, D. Michelevičiūtė, E. Gudavičiūtė, G. Čiuraitė, P. Budrys, L. Jurgelis, N. Bulotaitė		
Valstybinis jaunimo teatras		
10, 11 d. 18.30 – PREMJERA! „GUAŠAS“. Rež. A. Juška, scenogr., kost. dail. B. Šulniūtė, šviesų dail. S. Sirutavičius, komp. I. Parnarauskaitė. Vaidina A. Bialobžeskis, A. Kazanavičius, A. Pukelytė, J. Jankelaitytė, M. Berulis, A. Šimulynaitė, S. Storpirstis		
Vilniaus mažasis teatras		
8, 9 d. 18.30 – PREMJERA! P. Pukytės „SCILĖ NORI BŪTI ŽMOGUMI“. Rež. G. Tuminaitė, scenogr. aut. A. Kavaliauskas, kost. dail. D. Katkus, S. Martinavičius, šviesų dail. M. Olšauskas. Vaidina E. Mikulionytė, E. Latėnaitė, A. Dapšys, V. Martinaitis, A. Šataitė, R. Jakučionytė, T. Kliukas, R. Jakučionytė, T. Kliukas, E. Mikulskis, J. Brogaitė, D. Bražiūnas		
10 d. 18.30 – W. Gibsono „DVIESE SŪPUOKLĖSE“. Rež. U. Baialievas		
11 d. 12 val. – „BRANGUSIS ATRAKCIONŲ PARKO DĖDE!“ . Rež. O. Lapina		
Lietuvos rusų dramos teatras		
3 d. 12 val., 4 d. 11 val. – PREMJERA! D. Almondo „MANO TĖTIS – SKRAJŪNAS“. Rež. A. Sunklodaitė, dail. G. Brazytė, komp. D. Gnedinas, vaizdo projekcijų dail. – K. Jaroševičius, šviesos dail. J. Latonas. Vaidina J. Orlova, V. Lukjanovas, A. Svorobovičius, A. Kanajevas, J. Volodko ir kt.		
11 d. 18.30 – P. Priažko „TREČIA PAMAINA“. Rež. A. Darela (Salė M8)		
Vilniaus teatras „Lėlė“		
Mažoji salė		
3 d. 14 val. – Š. Datenio „EVOLIUCIJA“. Rež. Š. Datenis		
10 d. 12 val., 11 d. 14 val. – PREMJERA! MĮSLĖ(S). Scenarijaus aut., rež. ir dail. A. Bagočiūnaitė-Paukštienė, komp. V. Leistrumas, choreogr. S. Mikalauskaitė. Vaidina S. Mikalauskaitė, D. Sarapinas		
Palėpės salė		
3 d. 12 val. – „KIŠKIŲ SUKILIMAS“ (pagal K. Binkio poemą). Scenarijaus aut., rež. ir dail. R. Driežis		
4 d. 12 val. – „PELENĖ“ (Ch. Perrault pasakos motyvais). Pjesės aut. ir rež. N. Indriūnaitė		
10 d. 14 val. – Just. Marcinkevičiaus „VOROVESTUVĖS“. Rež. A. Mikutis		
11 d. 12 val. – „PASAKA APIE VĖŽLIUKĄ“ (Ž. Gryvos knygelės motyvais). Inscen. aut., rež. ir dail. A. Mikutis		
„Menų spaustuė“		
4 d. 18 val. – „YET ANOTHER DAY IN PARADISE“. Idėjos aut., choreogr. L. Karvelis, šokėjai L. Karvelis, B. Couchot (Prancūzija), scenogr. L. Žiobakaitė, muzika G. Dikčiūtės, dramaturg. S. Ivaškaitė		
6–11 d. – šiuolaikinio cirko festivalis „Helium“		
KAUNAS		
Kauno lėlių teatras		
3 d. 12 val. – „MIUNHAUZENO KELIONĖ“ (pagal G. A. Burgerio kūrinį). Rež. M. Mičiulytė		
4 d. 12 val. – „DANTUKŲ TROLIAI“. Rež. O. Žiugžda		
10 d. 12 val. – „SNIEGUOLĖ IR SEPTYNI NYKŠTUKAI“ (pagal brolių Grimmų pasaką). Aut. ir rež. O. Žiugžda		
11 d. 12 val. – „KAUNO ŽVĖRIS“. Rež. A. Žiurauskas		
KLAIPĖDA		
Klaipėdos valstybinis dramos teatras		
2 d. 18.30 – R. Jaroszo „ROBOTŲ PASAKOS“. Rež., šviesų dail. K. Dworakowski		
3 d. 18.30 <i>Didžiojoje salėje</i> – „VAROVAI“ (pagal D. Farr pjesę „Medžioklė“). Režisierius E. Seņkovas		
4 d. 17 val. <i>Mažajoje salėje</i> – R. Bugavičiūtės-Pėcės „MAMA DRAŠA“ (pagal B. Brechtą). Rež. E. Seņkovas (Latvija)		
6 d. 18 val. – 87-ojo sezono atidarymo renginys		
8 d. 18.30 <i>Mažajoje salėje</i> – J. Pulinovič „ELŽĖS ŽEMĖ“. Rež. P. Gaidys		
9 d. 18.30 <i>Kamerinėje salėje</i> – M. Markovičiaus „LABAS RYTAS, PONE TRIUŠI“. Rež. M. Pažereckas		
10 d. 17.30 <i>Kamerinėje salėje</i> – „MUSĖ“ (pagal to paties pavadinimo D. Čepauskaitės pjesę). Rež. M. Zubkova		
10 d. 18.30 <i>Mažajoje salėje</i> – A. Strindbergo „TĖVAS“. Rež. M. Ķimele		
ŠIAULIAI		
Šiaulių dramos teatras		
10 d. 18 val. – „PRARASTA KATARINOS BLUM GARBĖ“. Rež. A. Jankevičius		
PANEVĖŽYS		
Juozo Miltinio dramos teatras		
3 d. 18 val. – „ŠV. SPEIGAS“ (pagal Q. Tarrantino „Grėsmingąjį aštuonetą“). Rež. A. Špilevojus		
4 d. 12 val. – „LOPŠINĖ ŽEMEI“. Rež. I. Jackevičiūtė		
9–11 d. 11 val. <i>Mažajame teatro kiemelyje</i> – audiovizualinė instaliacija „Labirintas“ (K. Siaurusaitytė ir A. Gudas)		
Koncertai		
Lietuvos nacionalinė filharmonija		
3 d. 18 val. <i>Juodkrantės Liudviko Rėzos kultūros centro lauko estradoje</i> – V. Striaupaitės-Beinarienės miuziklas visai šeimai „Sidabrinis Ežerinis“. Festivalio orkestras		
„Musica humana“ (meno vad. ir dir. R. Beinaris), Vilniaus B. Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos choras „Viva voce“ (vad. R. Katinas, V. Katinienė), senosios muzikos ir šokio ansamblis „Festa cortese“, D. Kazonaitė (sopranas), G. Gečys (tenoras), A. Stančikaitė (sopranas). Dirigentas R. Beinaris, eiliuoto teksto autorė A. Karosaitė, režisierius ir idėjos aut. K. Kavaliauskas		
VILNIUS		
Šv. Kotrynos bažnyčia		
8 d. 19 val. – „Simfonija iš Šiaurės Jeruzalės“ Vilniuje. Atlikėjai Vilniaus miesto šv. Kristoforo kamerinis orkestras (meno vad. ir vyr. dir. M. Barkauskas), Y. Cherniak (Izraelis, Persijos taras, sazas, hurdy gurdy, vokalas), J. Jasinskis (trombonas, šofaras), T. Daujotas (šofarai), V. Miškinytė (šofaras), L. Labutytė (kanklės), A. Jankus (birbynė), B. Kirzneris (smuikas), L. Baublytė (fleita, pikolo fleita), L. Šalna (obojus), H. Parulis (klarnetas, bosinis klarnetas), L. Grinkas (fagotas), L. Lapė (trimitas), A. Rekašius (perkusija), S. Gailius (perkusija). Programoje J. Jasinskio „Simfonija iš Šiaurės Jeruzalės“		
Vakarai		
VILNIUS		
Valdovų rūmai		
2 d. 18 val. <i>Renginių salėje</i> – diskusija „Tarptautinių sutarčių istorinė, politinė, teisinė ir diplomatinė reikšmė“. Dalyvauja A. Kasparavičius, D. Žalimas, D. Skusevičius. Diskusiją moderuoja A. Švedas		
3 d. 12 val. – edukacinis užsiėmimas „Sėnųjų muzikos instrumentų karalystėje“		
Bernardinų giedojimo mokykla kviečia 4–15 metų vaikus mokytis muzikos rašto, vokalo, kartu koncertuoti, giedoti šv. Mišiose ir keliauti.		
Priėmimas birželio 6 ir 7 dienomis 18–19 val. Bernardinų bažnyčioje.		
Telefonai pasiteiravimui: +37068623096 arba +370 68615469		
Bibliografinės žinios		
GROŽINĖ LITERATŪRA. LITERATŪROS MOKSLAS		
<i>Didžioji baimė kalnuose</i> : [romanas] / Charles Ferdinand Ramuz ; iš prancūzų kalbos vertė Jonė Ramunytė ; iliustravo ir maketavo Aistė Tarabildienė. – Vilnius : Gelmės, 2022. – 158, [1] p. : iliustr.. – ISBN 978-609-8302-17-2		
<i>Dvylika kėdžių</i> : romanas / Ilja Ilfas, Jevgenijus Petrovas ; iš rusų kalbos vertė Petras Cvirka, Petras Laurinaitis, Petras Dirsė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-530-7		
<i>Frankenšteinas</i> : [romanas] / Mary Shelley ; iš anglų kalbos vertė Irena Aleksaitė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-526-0		
<i>Gundantis pasiūlymas</i> : romanas / Indrė Vakarė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-483-6		
<i>Hitleris. Juodoji lemtis</i> : istorinis romanas / Francas Baueris. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-494-2		
<i>Idiotas</i> : keturių dalių romanas su epilogu / Fiodor Dostojevskij ; iš rusų kalbos vertė Pranas Povilaitis. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-505-5		
<i>Įsimylėti pavojinga</i> : romanas / Andrėja. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-482-9		
<i>Išlaisvink mane</i> : romanas / Agnė Bausienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-475-1		
<i>Išnykti Stokholme</i> : romanas / Jens Lapidus ; iš švedų kalbos vertė Marija Rakickaja. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-527-7		
<i>Iš pirmo žvilgsnio</i> : romanas / Frida Skybäck ; vertė Nida Rutkauskienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-524-6		
<i>Jekaterina II. Imperatorė ištvirtėlė</i> : romanas / Francas Baueris. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-486-7		
<i>Kaimynas</i> : romanas / Agnė Bausienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-474-4		
<i>Karalienė Margo</i> : romanas / Alexandre Dumas ; iš prancūzų kalbos vertė Elena Švelnienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-508-6		
<i>Karo pėdsakai</i> : [autobiografinis romanas] / Valerii Markus ; iš ukrainiečių kalbos vertė Vasil Kapkan. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-497-3		
<i>Kurtizanių spindesys ir skurdas</i> : romanas / Honoré de Balzac ; iš prancūzų kalbos vertė Elena Švelnienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-511-6		
<i>Lošėjas</i> : romanas / Fiodor Dostojevskij ; iš rusų kalbos vertė Dominykas Urbas. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-499-7		
<i>Mano vyras turėjo paslapčių</i> : romanas / Jurga Slanka. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-481-2		
<i>Mes dedame tašką</i> : romanas / Colleen Hoover ; iš anglų kalbos vertė Laima Pacevičienė. – 6-oji laida. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2022]. – 357, [1] p.. – Tiražas 4500 egz.. – ISBN 978-9955-23-997-0 (ir.)		
<i>Mylinčios moterys</i> : romanas / David Herbert Lawrence ; iš anglų kalbos vertė Lilija Vanagienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-518-5		
<i>Penkios moterys, penki gyvenimai</i> : romanas / Daniela Krien ; iš vokiečių kalbos vertė Vilija Žemaitaitytė. – Vilnius : Gelmės, 2022. – 253, [1] p.. – ISBN 978-609-8302-15-8		
<i>Potvynis</i> : romanas / Cilla ir Rolf Börjlind ; iš anglų kalbos vertė Vaida Jėčienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-512-3		
<i>Prašyk dar kartą</i> : romanas / Mary Beth Keane ; iš anglų kalbos vertė Eglė Naujokaitytė. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2022]. – 447, [1] p.. – Tiražas 2500 egz.. – ISBN 978-609-479-627-2 (ir.)		
<i>Šokantis mistralis</i> : šiuolaikinės prancūzų poezijos antologija / vertė ir sudarė Dainius Gintalas. – Vilnius : [Asociacija] „Slinktys“, 2022. – 253, [1] p. : iliustr., portr.. – Tiražas 500 egz.. – ISBN 978-609-8286-23-6		
<i>Toskanos grafienė</i> : romanas / Dinah Jefferies ; iš anglų kalbos vertė Inga Stančikaitė. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2022]. – 413, [1] p.. – Tiražas 3000 egz.. – ISBN 978-609-479-625-8 (ir.)		
<i>Trys muškietininkai</i> : romanas / Alexandre Dumas ; iš prancūzų kalbos vertė Ona Saudargienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 2 t.		
T. 1. – [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-516-1		
T. 2. – [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-517-8		
<i>Tuštybės mugė</i> : romanas be herojaus / William Makepeace Thackeray ; iš anglų kalbos vertė Stasys Tomonis. – Kaunas : Obuolys [i.e. Lectio divina], [2022]. – 2 t.		
T. 1. – [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-514-7		
T. 2. – [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-484-515-4		
<i>Vasaros romanas</i> : [romanas] / Emily Henry ; iš anglų kalbos vertė Irma Šlekytė. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2022]. – 378, [1] p.. – Tiražas 2500 egz.. – ISBN 978-609-479-623-4 (ir.)		
<i>Žibintininkai</i> : romanas / Emma Stonex ; iš anglų kalbos vertė Gabrielė Gailiūtė-Bernotienė. – Vilnius : „Baltų lankų“ leidyba, [2022]. – 346, [1] p.. – Tiražas 2500 egz.. – ISBN 978-609-479-621-0 (ir.)		
PARENGĖ LIETUVOS NACIONALINĖS MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKOS INFORMACIJOS MOKSLŲ DEPARTAMENTO NACIONALINĖS BIBLIOGRAFINĖS APSKAITOS SKYRIUS		

Savaitės filmai	Kino repertuaras
Ten, kur gieda vėžiai * Šešerių Kaja (Daisy Edgar-Jones), palikta šeimos, viena užauga atšiau-riose Šiaurės Karolinos pelkėse. Daugelį metų Barklio įlankos gyventojai į aštrialiežuvę Kają žiūrėjo kreivai. Tačiau mergina patraukia dviejų mies-telio jaunuolių dėmesį. Pasirodo, ji yra be galo jautri ir protinga mergina, kuriai trūksta kito žmogaus artumo ir prisilietimo. Tačiau kai vienas vai-kinų – Čeisas Endriusas (Harris Dickinson) – randamas negyvas, įtari-mai dėl žmogžudystės krenta ant merginos ir nedrąši Kaja tampa tyrimo taikiniu. Po truputį vis labiau aiškėja, kas iš tikrųjų įvyko. Pasirodo, pel-kėje slypi daugybė paslapčių. Filmas sukurtas pagal to paties pavadinimo rašytojos Delios Owens bestselerį, išleistą ir lietuvių kalba. („Where the Crawdads Sing“, rež. Olivia Newman, JAV, 2022) Kulkų ekspresas ** „Bullet Train“ – tai traukinys kulka, važiuojantis maršrutu Tokijas–Mo-rioka. Juo važiuoja ir Brado Pitto vaidinamas samdomas žudikas pravarde Boružėlė. Traukinyje jis atsидūrė ne šiaip sau – jo koordinatorė Marija (Sandra Bullock) įkalba paskutinei misijai, o po jos Boružėlė jau galės išeiti užtarnautos pensijos. Tačiau šiuo traukiniu važiuoja ne jis vienas: paaishėja, kad jame – dar penki samdomi žudikai, turintys įvykdyti savo užduotis. Nors jų objektas ne tas pats asmuo, misijos, regis, susijusios. Taigi kyla egzistencinis klausimas, kas iš traukinio išlips gyvas ir kas jų laukia galutinėje stotyje. Davido Leitcho filmas – tai veiksmo farsas su puikiais aktoriais ir solidžiai surežisuotomis kovų scenomis, tačiau dėl jų filmas, kuriame gausu ironiškų ir metatekstinių pasažų, netampa nie-kuo daugiau nei bespalviu reginiu. („Bullet Train“, rež. David Leitch, JAV, Japonija, 2022) Ne *** Savo naujausiame filme Jordanas Peele’as toliau originaliai perinter-pretuoja siaubo žanro kanoną. Santa Klaritos slėnyje gyvenantys brolis OJ (Daniel Kaluuya) ir sesuo Emeralda (Keke Palmer) valdo žirgų rančą, paveldėtą iš tėvo, žuvusio per nepaaiškinamą anomališką lietų. Darbas sunkus, tad brolis su seseria svarsto parduoti rančą, o kartu ir tėvo pali-kimą netoliese įsikūrusiam pramogų parkui. Tačiau rančioje pradeda vykti nepaaiškinami dalykai: girdisi keisti garsai, prasideda staigūs elektros sutrikimai ir paslaptingi oro reiškiniai. Situacija dar labiau paastrėja, kai OJ ir Emeralda nusprendžia pagalbos kreiptis į ekspertus. Nuo šios aki-mirkos brolis su seseria peržengs ribą ir nebegalės grįžti atgal... („Nope“, rež. Jordan Peele, JAV, Japonija, Kanada, 2022) Įvykis **** Prancūzija, 1963-ieji. Daug žadanti studentė Ana (Anamaria Vartolo-mei) pastoja. Mergina nusprendžia pasidaryti abortą, nes yra pasirengusi bet kam, kad galėtų kontroliuoti ir savo kūną, ir ateitį. Šioje kovoje Ana visiškai viena. Ji pradeda lenktynes su laiku ir maištauja prieš įstatymus, o pilvas vis apvalėja... Filmas sukurtas pagal to paties pavadinimo Annie Ernaux romaną. („L’Événement“, rež. Audrey Diwan, Prancūzija, 2021) Trys tūkstančiai metų troškimų ** Naratologijos profesorė Alitėja (Tilda Swinton) patenkinta ir savimi, ir savo gyvenimu. Ji atvyko į Stambule vykstančią konferenciją ir vie-name miesto antikvariatų nusipirko suvenyrą – buteliuką. Bandydama jį išvalyti viešbučio kambario kriauklėje, staiga išlaisvina raumeningą džiną (Idris Elba), o šis jai pasiūlo išpildyti tris norus ir tikisi mainais atgauti savo laisvę. Alitėja, puikiai žinanti, kad pasakose ir legendose tokie sandoriai paprastai nesibaigia gerai, mandagiai pasiūlymo atsisako, nes esą ji ir taip laiminga. O džinas pradeda pasakoti Alitėjai savo 3000 metų senumo meilės, nuotykių ir praradimų istoriją. Taip jis nori įrodyti, kad kiekvienas žmogus kažko trokšta ar ilgisi. Pokalbis iš tiesų priverčia moterį vis labiau permąstyti savo požiūrį, kol galiausiai ji priima viską pakeisiantį sprendimą. („Three Thousand Years of Longing“, rež. George Miller, Australija, JAV, 2022) ***** – šedevras, ***** – pasižiūrėti būtina, **** – geras filmas, *** – būna ir geriau, ** – jei turite daug laiko, * – niekalas	VILNIUS Forum Cinemas Vingis 2–8 d. – After. Kai tapome laimingi (JAV) – 11.45, 14.30, 17.30, 18.30, 20.30 2–8 d. – Dainos lapei (rež. K. Vildžiūnas) – 11.20, 15.30, 18.40 7 d. – Trys tūkstančiai metų troškimų (Aus-tralija, JAV) – 18 val. 14 d. – Ko nežino vyrai (rež. R. Kuliūnas) – 19 val. 15 d. – filmas-koncertas „a-ha - True North“ – 18.30 28 d. – filmas-koncertas „Dio. Svajotojai niekada nemiršta“ – 19 val. <i>Visą repertuarą rasite www.forumcinemas.lt</i> Skalvija 2 d. – XIX a. fotografo palikimas (dok. f., rež. M. Meškauskas) – 18 val.; 3 d. – 15.40; 4 d. – 14.30; 6 d. – 17 val. 3 d. – Urvas (Italija, Prancūzija, Vokietija) – 13.50; 4 d. – 18.40; 11 d. – 18 val. 3, 5 d. – Dainos lapei (rež. K. Vildžiūnas) – 17.30; 4 d. – 16.20; 6 d. – 20.45 3, 7 d. – Viskas iškart ir visur (JAV) – 20.30 4 d. – Ten, kur gieda vėžiai (JAV) – 20.30 5 d. – Įvykis (Prancūzija) – 15.30 (<i>seansai senjorams</i>) 6 d. – <i>Sirenų kino klubas</i>. Veidrodis (rež. A. Tarkovskis, SSRS) – 18.30 7 d. – Beieškant nemirtingumo: Antono Vidokle’s filmų programa (Italija, Turkija, JAE, JAV) – 18 val. <i>Kreivės</i> 8 d. – paskaita „Sovietinis <i>queer</i> kinas: kada ir kaip tokiu tampa?“ Suaugusių žmo-nių žaidimai (Lietuvos TSR) – 17 val. 8 d. – Nepaklusnieji. Trumpikės (Lenkija, Brazilija, Prancūzija) – 19.45 8 d. – Marble ass (Jugoslavija) – 21 val. Pasaka 2 d. – Elvis (Australija, JAV) – 21 val.; 3 d. – 20.45; 4, 5 d. – 20.15; 6 d. – 20.30 2 d. – Ten, kur gieda vėžiai (JAV) – 18, 20.45; 3 d. – 15.30, 18.15, 21 val.; 4 d. – 14.30, 17.15; 5 d. – 20.30; 6 d. 18.15, 20.45; 7, 8 d. – 18 val. 2 d. – Kulkų ekspresas (JAV, Japonija) – 18.15; 3 d. – 15.15 2, 6 d. – Tas naujas pasaulis (Prancūzija) – 18.30 2 d. – Viskas iškart ir visur (JAV) – 20.15; 4 d. – 19.30 2 d. – Fantazijos tik suaugusiems (Prancū-zija) – 19.30; 3 d. – 18.15; 7 d. – 21 val. 2 d. – Blogiausias žmogus pasaulyje (Danija, Norvegija, Švedija, Prancūzija) – 20.45; 8 d. – 20 val. 3 d. – Įvykis (Prancūzija) – 15 val. 3 d. – Superherojai (Italija) – 17.15; 8 d. – 18.30 3, 5, 6 d. – Ten, kur gieda vėžiai (JAV) – 18 val.; 4 d. – 15, 20 val.; 7 d. – 20.30 4 d. – Blogiausias žmogus pasaulyje (Danija, Norvegija, Švedija, Prancūzija) – 16.45; 6 d. – 20.15 4 d. – Ne (JAV, Japonija, Kanada) – 17.30; 7 d. 18.15 4 d. – Įsimylėję gyvenimą (Belgija) – 14.45 5 d. – Pakalikai (JAV) – 18.15 5 d. – Urvas (Italija, Prancūzija, Vokietija) – 18.30; 7 d. – 20.45 KAUNAS Forum Cinemas 2, 3 d. – After. Kai tapome laimingi (JAV) – 10.30, 13.15, 14.40, 16, 18.50, 20.15, 21.40, 23 val.; 4–8 d. – 10.30, 13.15, 14.40, 16, 18.50, 20.15, 21.40
	
	„Įvykis“ 5 d. – Tvano nebus (rež. M.Sargsyan) – 20.45 7 d. – Kernagis (dok. f., rež. A. Lekavičius) – 18.30 7 d. – Asas Maverikas (Kinija, JAV) – 21 val. 8 d. – Vyrai (JAV) – 21 val. 9 d. – Trys tūkstančiai metų troškimų (Aus-tralija, JAV) – 18.15 Paupio salė 2 d. – Ten, kur gieda vėžiai (JAV) – 21.15; 3 d. – 19.30; 4 d. – 17, 19.30; 5 d. – 18.30; 7 d. – 18, 20.30; 8 d. – 18.30, 21 val. 2 d. – Dainos lapei (rež. K. Vildžiūnas) – 18 val. (susitikimas su kūrybine grupe); 3 d. – 20.30 3 d. – Tas naujas pasaulis (Prancūzija) – 16.30 3 d. – Tvano nebus (rež. M.Sargsyan) – 14.30; 4 d. – 13.30; 8 d. – 18 val. 3 d. – Languotas nindžė: misija Tailande (Danija, JAV) – 14 val. 4 d. – Pakalikai (animac. f., JAV) – 13 val. 4 d. – Šiuokšliai. Stebuklingos piramidės le-genda (animac. f., Italija) – 15 val. 5 d. – Superherojai (Italija) – 20.15; 7 d. – 18.30 5 d. – Kulkų ekspresas (JAV, Japonija) – 21 val. 5 d. – Vyrai (JAV) – 18 val. 6 d. – Įsimylėję gyvenimą (Belgija) – 18.30 2–8 d. – Dainos lapei (rež. K. Vildžiūnas) – 11.50, 17.25 7 d. – Trys tūkstančiai metų troškimų (Australija, JAV) – 18.30 15 d. – filmas-koncertas „a-ha - True North“ – 18.30 14 d. – Ko nežino vyrai (rež. R. Kuliūnas) – 18.30 <i>Visą repertuarą rasite www.forumcinemas.lt</i> KLAIPĖDA Forum Cinemas 2–8 d. – After. Kai tapome laimingi (JAV) – 10.30, 13.15, 16, 18.50, 21.40 2–8 d. – Dainos lapei (rež. K. Vildžiūnas) – 10.30, 18.05 7 d. – Trys tūkstančiai metų troškimų (Aus-tralija, JAV) – 18.30 15 d. – filmas-koncertas „a-ha - True North“ – 18.30 14 d. – Ko nežino vyrai (rež. R. Kuliūnas) – 18.30 <i>Visą repertuarą rasite www.forumcinemas.lt</i> ŠIAULIAI Forum Cinemas 2–8 d. – After. Kai tapome laimingi (JAV) – 12.30, 15.20, 18.10, 21 val. 2–8 d. – Dainos lapei (rež. K. Vildžiūnas) – 10.30, 16, 21.10 7 d. – Trys tūkstančiai metų troškimų (Aus-tralija, JAV) – 18 val. 15 d. – filmas-koncertas „a-ha - True North“ – 18.30 14 d. – Ko nežino vyrai (rež. R. Kuliūnas) – 18.30 <i>Visą repertuarą rasite www.forumcinemas.lt</i>
	
	„Ne“ © „7 meno dienos“. Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais. Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VšĮ „7 meno dienos“, S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. El. paštas redakcija@7md.lt. ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 850 egz. Spausdino UAB „AL Grupė“, Užpalių g. 83A, Utena Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas Lietuvos kultūros taryba LR kultūros ministerija Lietuvos kino centras 917713921646008 SPAUDOS RADIO IR TV VAIZDŲ RĖMIMO FONDAS LIETUVOS KULTŪROS TARYBA LIETUVOS KINO CENTRAS
Redaktorė – Monika Krikštopaitytė (dailė) Atsakingoji sekretorė – Rūta Jakimavičienė Fotografija – Agnė Narušytė Kinas – Ilona Vitkauskaitė Teatras, šokis – Ieva Tumanovičiūtė Muzika – Laimutė Ligeikaitė Stilius – Rita Markulienė, Violeta Kundrotienė Dizainas – Jokūbas Jacovskis Maketas – Vanda Čemerkaitė Finansininkė – Brigita Misiuvienė Direktorius – Linas Vildžiūnas	